

VAATIVAA SOSIAALITYÖTÄ VAKAVIEN ONGELMIEN PARISSA

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus suomalaisesta gerontologisen sosiaalityön tutkimuksesta 2000-luvulla

Riikka Röppänen
Maisterintutkielma
Sosiaalityö
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2024

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Tekijä Riikka Röppänen	
Työn nimi Vaativaa sosiaalityötä vakavien ongelmien parissa. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus suomalaisesta gerontologisen sosiaalityön tutkimuksesta 2000-luvulla.	
Oppiaine Sosiaalityö	Työn tyyppi Maisterintutkielma
Aika Toukokuu 2024	Sivumäärä 51 sivua + 1 liite
Ohjaaja Johanna Moilanen	
Tässä tutkielmassa tarkastellaan gerontologista sosiaalityötä suomalaisen tutkimuksen perusteella. Tutkielman tarkoituksena on selvittää mitä teemoja gerontologisessa sosiaalityössä on tutkittu Suomessa 2000-luvulla ja millaista gerontologinen sosiaalityö tutkimuksen perusteella on. Aiempaa tutkimusta ko-koavalle tiedolle on tarvetta sosiaalityön aseman, roolin ja tehtävän selkiyttämiseksi ikääntyneiden palveluissa. Tutkielma toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Aineisto haettiin neljästä tietokannasta ja sitä täydennettiin manuaalisilla hauilla. Artikkelien valinnassa käytettiin sisäänotto- ja poissulkukriteereitä. Aineisto muodostui 11 vertaisarvioidusta tutkimuksesta. Analyysi toteutettiin induktiivisella sisälön analyysillä. Tutkimuksen tuloksina on, että gerontologisen sosiaalityön tutkimuksen teemoina ovat olleet ikääntynyt asiakas, gerontologinen sosiaalityö ammatillisena toimintana, gerontologinen sosiaalityö palvelujärjestelmässä ja gerontologisen sosiaalityön tutkimus. Tulosten perusteella muodostui myös synteesi eri tutkimusten gerontologisen sosiaalityön kuvauksista. Gerontologisen sosiaalityön asiakkaaksi ohjautuvilla asiakkailla on monia yhtäaikaista ongelmia, pitkäkestoista avuntarvetta ja asiakkaan pärjäämisestä on huolta. Ohjautuminen on sattumanvaraista ja riippuvaista palveluiden järjestämisen tavoista. Gerontologisen sosiaalityön tarpeen tunnistaminen on olennaista. Tarpeen taustalla ovat perhesuhteiden vaikeudet, kriisiytyneet tilanteet, taloudelliset haasteet, elämänhallinnan ongelmat, toimintakyvyn vajeet, psykososiaalisen tuen tarve ja palvelujärjestelmän puutteet. Ongelmat ovat usein kompleksisia, kasautuneita ja jatkuneet pitkään. Gerontologisen sosiaalityön ammatillisia käytäntöjä ovat palvelutarpeen arviointi, muutostyö, asiakkaan asianajo, itsemääräämisoikeus- ja osallisuustyöskentely, sosiaalisten suhteiden työstäminen, psykososiaalinen tuki ja rakenteellinen sosiaalityö. Lisäksi gerontologinen sosiaalityö on osa moniammatillista työyhteisöä, jossa sosiaalityöntekijä toimii välittäjänä asiakkaan, läheisten ja ammattilaisien välillä sekä konsultointitukena muille ammattilaisille. Johtopäätöksinä on, että gerontologinen sosiaalityö tarvitsee enemmän tutkimusta ja yhdenmukaistamista kansallisella tasolla. Gerontologisen sosiaalityön asiakkaan tunnistaminen on vakiintumatonta ja edellyttää kehittämistä. Gerontologinen sosiaalityö työskentelee ikääntyneiden oikeuksien ja sosiaalisten suhteiden ytimessä, joka edellyttää erityistä eettistä osaamista. Sosiaalityöntekijän antama psykososiaalinen tuki vahvistaa muutoksen toteuttamista yksilön tasolla. Koska palvelujärjestelmä aiheuttaa gerontologisen sosiaalityön tarvetta, rakenteelliseen sosiaalityöhön tarvitaan aikaa ja rakenteita.	
Asiasanat: ikääntyneet, sosiaalityö, gerontologinen sosiaalityö, tutkimus, kirjallisuuskatsaus	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

KUVIOT

KUVIO 1	Haku- ja valintaprosessi.....	20
KUVIO 2	Gerontologisen tutkimuksen aihealueet.....	32
KUVIO 3	Gerontologisen sosiaalityön osa-alueet.....	35

TAULUKOT

TAULUKKO 1	Sisäänotto- ja poissulkukriteerit.....	19
TAULUKKO 2	Valitut tutkimukset.....	24
TAULUKKO 3	Esimerkki analyysistä ensimmäinen tutkimuskysymys.....	28
TAULUKKO 4	Esimerkki analyysistä toinen tutkimuskysymys.....	29

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	IKÄÄNTYNEET JA PALVELUT	3
2.1	Vanhus, ikääntynyt vai harmaa pantteri	3
2.2	Ikääntymisen aiheuttamat muutokset	4
2.3	Ikääntyneiden palvelujärjestelmä Suomessa	6
3	GERONTOLOGINEN SOSIAALITYÖ	9
3.1	Gerontologisen sosiaalityön kehitys	9
3.2	Gerontologisen sosiaalityön sisältö ja paikka palvelujärjestelmässä	11
3.3	Gerontologisen sosiaalityön tutkimus	13
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	16
4.1	Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset	16
4.2	Kuvaileva kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä	17
4.3	Aineiston keruu ja kriteerit	18
4.4	Aineiston kuvaus	21
4.5	Hakuprosessin ja aineiston luotettavuus	25
4.6	Aineiston analyysi	27
5	TUTKIMUKSEN TULOKSET	31
5.1	Gerontologisen sosiaalityön tutkimuksen teemat	31
5.2	Millaista gerontologinen sosiaalityö tutkimuksen perusteella on?	34
5.2.1	Gerontologisen sosiaalityön asiakkaaksi ohjautuminen	35
5.2.2	Gerontologisen sosiaalityön tarpeen tunnistaminen	36
5.2.3	Gerontologisen sosiaalityön ammatilliset käytännöt	38
5.2.4	Gerontologinen sosiaalityö moniammatillisessa työyhteisössä	43
6	POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	45
6.1	Tutkielman luotettavuus ja rajoitukset	45
6.2	Tutkimustulosten tarkastelu ja johtopäätökset	47
	LÄHTEET	52

LIITTEET

1 JOHDANTO

Ikääntyneen väestön määrä kasvaa koko maailmassa, mutta erityisen nopeaa se on kehittyneissä maissa (Donnelly & Torres 2022, 1-2; Victor 2010, 73). Suomessa 75 vuotta täyttäneiden henkilöiden määrän on ennustettu kasvavan 14 prosenttiin väestöstä vuoteen 2030 mennessä. Määrällisesti se tarkoittaa, että 75-vuotta täyttäneitä olisi ennusteen mukaan vuonna 2030 jo noin 780 000. (Laatusuositus aktiivisen ja toimintakykyisen ikääntymisen ja kestävien palvelujen turvaamiseksi 2024–2027, 11.) Väestörakenteen muutos on kannustanut jo vuosia kehittämään ikääntyneiden palveluita ja sosiaali- ja terveystalouden järjestämisen tapoja. Ikääntyneiden palveluissa on kehitetty aktiivisesti erilaisia asumisen ratkaisuja, asiakas- ja palveluluohjausta, hoitotyötä, laatua ja johtamista laatusuositusten mukaisesti (Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2020–2023, 37–63; Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2017–2019, 17–24; Kehusmaa, Alastalo, Mareta & Mielikäinen 2018, 2). Gerontologisen sosiaalityön kehittäminen sen sijaan on jäänyt huomattavasti vähemmälle huomiolle (Niemi, Soukiala, Rossi, Hirvonen, Ruotsalainen, Korpelainen, Kinni, Skaffari, Pietilä, Tiilikainen, Zechner & Seppänen 2021, 204). Gerontologisella sosiaalityöllä tarkoitetaan ikääntyneiden kanssa tehtävää sosiaalityötä, jossa ikääntymiseen liittyvä eli gerontologinen ymmärrys liitetään sosiaalityön ammatilliseen toimintaan (Koskinen 2007, 29).

Olen nähnyt ikääntyneiden palveluiden muutokset läheltä työskenneltyäni 16 vuotta kotiin vietävissä palveluissa eri tehtävissä. Olen kohdannut satoja ikääntyneitä ja pohtinut heidän kanssaan kotona pärjäämistä. Kukaan asiakkaistani ei ole tuonut esille kotona pärjäämisen edellytyksekseen sitä, että saisi lääkkeet oikeaan aikaan tai joku hoitaisi haavan. Kotona pärjäämiseen vaikuttaa kokemukseni mukaan eniten se, onko ihmisellä hyvä olla omassa kodissaan ja tuntee hän olonsa siellä turvalliseksi. Myös sosiaalisella verkostolla on oleellinen merkitys kotona pärjäämiseen. Läheiset voivat joko tukea tai heikentää ikääntyneen kotona asumista omalla toiminnallaan. Työssäni olen myös huomannut, miten ikääntyneiden sosiaalisten ongelmien määrä on kasvanut. Kuitenkin sosiaalityön merkitys jää ikääntyneiden palveluissa usein hoito- ja lääketieteen alle (Casado, Sousa & Touza 2020). Ikääntyneiden palveluiden

kehittämisessä on viime vuosina painotettu toimintakyvyn mittaamista, hoitotyötä ja hoitotoimenpiteitä. (Hoppania, Karsio, Näre, Olakivi, Sointu, Vaittinen & Zechner 2016, 104–111). Samaan aikaan uutisointi ikääntyneiden palveluista luo kuvaa surullisesta todellisuudesta (esim. Karppinen & Bonnor 2024; Kuuskoski 2023; Ranta 2020; Niemistö 2019), joten tutkittuun tietoon perustuvalla kehittämisellä on tarvetta.

Gerontologista sosiaalityötä tarvitaan etenkin ikääntyneiden vaikeiden elämäntilanteiden ratkaisemiseen, joihin liittyy kaltoinkohtelua, väkivaltaa, vakavia taloudellisia ongelmia, eettisesti haastavia tilanteita, itsemääräämisoikeuteen puuttumista tai useiden eri viranomaisten kanssa asiointia. (Kinni & Tiilikainen 2024). Gerontologisella sosiaalityöllä on lakisääteinen pohja erityisen tuen asiakkaiden palvelutarpeen arvioinnissa ja omatyöntekijyydessä (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 36§, 42§). Se nostetaan esille myös uudessa laatusuosituksessa (Laatusuositus 2024–2027, 75). Gerontologisen sosiaalityön tarkoituksena on tukea ikääntyneiden hyvinvointia ja puuttua vaikeisiin elämäntilanteisiin, sekä varmistaa elämän perusedellytykset. Ikääntyminen itsessään ei välttämättä aiheuta sosiaalityön tarvetta, vaan ikääntyessä esiintyy samoja ongelmia kuin muullakin väestöllä. Ikä vain tuo asiakkuuteen omia erityispiirteitään. Erityisesti toimintakyvyn heikentyminen saattaa lisätä riippuvuutta muista ja pahentaa aiempia sosiaalisia haasteita. (Seppänen 2006, 39–43.) Gerontologisen sosiaalityön saatavuus kuitenkin vaihtelee eri alueilla ja sen järjestämisessä on paljon vaihtelua (Seppänen & Koskinen 2022, 456; Rossi, Zechner, Tiilikainen, Pietilä, Seppänen, Kinni, Skaffari, Ruotsalainen, Soukiala, Hirvonen, Niemi & Korpelainen 2022, 581–582).

Gerontologisen sosiaalityön vahvistamiseksi ja kehittämiseksi sen tutkiminen ja esille tuominen on tärkeää ikääntyneiden palveluihin liittyvässä diskurssissa. Diskurssit ohjaavat poliittista päätöksentekoa (Hoppania ym. 2016, 30) ja vaikuttavat siihen mihin toimintoihin resursseja suunnataan (esim. Healy 2014). Etenkin nyt, kun elämme keskellä suurta hallinnollista muutosta kuntien palveluiden siirryttyä hyvinvointialueiden vastuulle, tarvitsemme luotettavaa tietoa gerontologisesta sosiaalityöstä sen aseman vakiinnuttamiseksi. Maisterintutkielmani avulla haluan löytää tutkimukseen perustuvaa tietoa gerontologisen sosiaalityön johtamisen ja kehittämisen tueksi palvelujärjestelmän murroksessa. Selvitän tutkielmassani kuvailevalla kirjallisuuskatsauksella suomalaista gerontologisen sosiaalityön tutkimusta vuosien 2005 ja 2023 väliltä. Tutkielma tuottaa tietoa, mistä teemoista tutkimuksia on tehty ja syntyneen siitä, millaista gerontologinen sosiaalityö tutkimusten perusteella on.

2 IKÄÄNTYNEET JA PALVELUT

2.1 Vanhus, ikääntynyt vai harmaa pantteri

Sanaan vanhus liittyy usein negatiivisia miellelyhtymiä avuntarpeessa olemisesta ja raihnaisuudesta sekä yksilöllisyyden puutteesta (Räsänen 2018, 8; Kröger, Karisto & Seppänen 2007, 11). Vanhustenhuollon tehtävän on katsottu olevan palveluiden järjestämistä eikä varsinaista syvällistä työtettä ole koettu tarpeelliseksi (Koskinen 2007, 19–21). Vanhuuteen on jo pitkään vaikuttanut stereotyyppinen ja homogeeninen käsitys, jossa ikääntyneitä pidetään sairaina, eristäytyneinä, hoivan ja hoidon objekteina (Koskinen 2007, 20–21). Tällainen ajattelu on kuitenkin ageismia, ikäsyrjintää, jossa tiettyjä uskomuksia ja yleistyksiä liitetään käsittämään koko ihmisryhmää, ja siten luodaan negatiivisia käsityksiä. Ikäsyrjintä on yleistä ja se heijastuu yhteiskunnassamme niin yleisiin asenteisiin, käyttäytymiseen kuin instituutioihin ja niiden toimintaan. (Kivelä 2012, 136–138.) Jokainen meistä ikääntyy ja se näkyy muutoksina elimistössä. Kronologinen ikä ei kuitenkaan kerro automaattisesti fyysisestä, psyykkisestä tai sosiaalisesta toimintakyvystä. Ei ole tiettyä ikää, jonka jälkeen ihmisestä tulee vanhus. (Räsänen 2018, 8–9.)

Todellisuudessa ikääntyneet ovat heterogeeninen joukko erilaisia ja erilaisella toimintakyvyllä olevia ihmisiä. Heidän toimintakykynsä ja terveytensä on parempi kuin samanikäisillä pari vuosikymmentä sitten (Kivelä 2012, 146). Ikääntyneessä väestössä on paljon voimavaroja. He ovat iso kuluttajaryhmä yhteiskunnassa, he tekevät vapaaehtoistyötä, hoitavat palkatta lastenlapsiaan ja ovat muita ikäryhmiä lainkuuliaisempia. (Kivelä 2012, 146–147.) Sukupuoli, koulutus, työhistoria, sosioekonominen asema, perhesuhteet, asuinympäristö ja terveydentila vaikuttavat ikääntyvän ihmisen tilanteeseen ja avuntarpeeseen, eikä ole yhtä tapaa vanheta

(Räsänen 2018, 9 ; Kröger ym. 2007, 11). Kuten muissakin ikäryhmissä, ikääntyneiden joukossa on myös ihmisiä, jotka eivät pärjää omillaan, vaan tarvitsevat yhteiskunnan apua erilaisissa asioissa.

Ikäsyrrjinnän vähentämiseksi on tärkeää tarkastella, mitä termejä käytetään. Ikääntyneestä väestöstä käytettäviä sanoja vanhuksen rinnalla on useita, kuten ikäihminen, seniori, ikääntynyt tai harmaa pantteri (Räsänen 2018, 9-10 ; Kuronen 2015, 50). Laissa ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista (980/2012, 3§) ikääntynyt väestö -termillä viitataan vanhuseläkkeeseen oikeutettuun väestöön ja iäkäs henkilö -termillä tarkoitetaan ihmistä, jonka toimintakyky on heikentynyt iän myötä alkaneiden, lisääntyneiden tai pahentuneiden sairauksien tai korkeaan ikään liittyvän rappeutumisen vuoksi. On tärkeää tunnistaa, että ikääntynyt väestö käsittää parhaimmillaan kaksi sukupolvea, kun vanhimmat ikäryhmään kuuluvat voivat olla 100 ikävuoden tuntumassa ja nuoremmat ikääntyneet vasta eläkkeelle jääneitä 65-vuotiaita. Useimmiten ikääntyneinä pidetään 75 vuotta täyttäneitä. Tämä ikäraja perustuu iän myötä yleistyvien ikään liittyvien sairauksien yleisempään esiintymiseen (Räsänen 2018, 8). 75 vuotta täyttäneistäkin kuitenkin vain joka neljäs on säännöllisen tuen tai palvelun piirissä (Rissanen, Parhiala, Hetemaa, Kekkonen, Knape, Ridanpää, Rintala, Sihvo, Suomela & Kannisto 2020, 31). Tässä tutkielmassa käytän neutraaliksi kokemaani ikääntynyt-termiä, jolla viitataan ihmisen kronologiseen ikään.

2.2 Ikääntymisen aiheuttamat muutokset

Gerontologia on tieteenala, joka tutkii ikääntymisen eri näkökulmia monitieteisesti (Rantanen & Koivunen 2022, 13). Sen eri tutkimushaaroja ovat esimerkiksi bio- ja terveysgerontologia, psykogerontologia, kasvatuserontologia ja sosiaaligerontologia (Hakonen 2008, 46). Ikääntymisen aiheuttamat muutokset käsitetään useimmiten luonnontieteellisestä näkökulmasta, jolloin ikääntyminen ymmärretään fyysiseksi rappeutumiseksi (Hakonen 2008, 36-39). Ikääntymiseen liittyy kyllä biologisia muutoksia ja osa sairauksista alkaa tai pahenee ikääntymisen myötä. Geenit, ympäristötekijät ja psykososiaaliset tekijät vaikuttavat ikääntymisen myötä tuleviin biologisiin muutoksiin. Tyypillisesti muutoksia tapahtuu etenkin aisteissa, reaktioajassa, hiusten värissä, ihossa, toimintakyvyssä ja seksuaalisuudessa. (Richardson & Barusch 2006, 22-24.) Kognitiivisten kykyjen heikentyminen yleistyy, mutta yksilölliset erot ovat suuria ja niihin vaikuttaa esimerkiksi koulutustaso ja sosiaalinen aktiivisuus. (Richardson & Barusch 2006, 25-31.) Hännisen ja Hallikaisen (2022, 281) mukaan kuitenkin normaalissa ikääntymisessä ei tapahdu

automaattisesti päivittäistä toimintakykyä haittavaa kognitiivisten toimintojen heikentymistä, vaan se liittyy useimmiten iän myötä yleistyviin muistisairauksiin.

Ikä aiheuttaa erityispiirteitä erilaisiin psykologisiin haasteisiin, kuten ahdistukseen ja masennukseen (Richardson & Barusch 2006, 91–145). Oleellista on kuitenkin huomioida, että ikääntyneet ovat heterogeeninen ryhmä, jonka mielen hyvinvointiin vaikuttaa yksilön persoonallisuus, elämän aikaiset tapahtumat, resilienssi, sosiaaliset suhteet ja ympäristö (Kokko & Heimonen 2022, 299). Ikääntyneet ovat eläneet erilaisessa tunneilmaisun ympäristössä ja voivat ilmaista mielen liikkeitään eri tavalla kuin nuoremmat sukupolvet, jolloin mielenterveyden haasteet voivat jäädä tunnistamatta. Ikääntyminen muuttaa elämää ja sen myötä esimerkiksi terveyshuolet, rahojen riittävyys, pelko taakaksi tulemisesta tai huoli kuoleman läheisyydestä voivat aiheuttaa ahdistusta. (Richardson & Barusch 2006, 92–95). Kokon ja Heimosen (2022, 303) mukaan masennus on ikääntyneillä yleisin mielenterveydenhäiriö. Ikääntyneiden masennuksen taustalla ovat usein fyysiset sairaudet, vammaisuus, kivut ja läheisten ihmisten menetykset sekä sosiaalisen tuen puute, mutta masennuksen alkamiseen vaikuttaa myös eletyn elämän kokemukset ja henkilön selviytymismekanismit (Richardson & Barusch 2006, 116–117). Mielen hyvinvoinnin tukemisessa onkin tärkeää huomioida ikääntyneen tilanne kokonaisvaltaisesti ja tukea yksilön voimavaroja (Kokko & Heimonen 2022, 301–303).

Alkoholin käyttö on yleistynyt ikääntyneillä ja se lisää kaatumisriskiä. Kaatumisilla voi olla seurauksia paitsi yksilön toimintakyvylle myös yhteiskunnalle terveydenhuollon kustannuksissa. (Edgen, Karinranta, Sihvonen & Havulinna 2022, 269–273.) Rayn ja Phillipsin (2012, 39) mukaan eläkkeelle jäännin jälkeen alkoholilla voidaan helpottaa masennusta, surua ja eristyneisyyttä. Kuitenkin muihin ikäryhmiin verrattuna, ikääntyneillä pienempikin alkoholimäärä voi vaikuttaa haitallisesti toimintakykyyn etenkin yhdessä lääkkeiden kanssa. (Edgen ym. 2022, 273; Richardson & Barusch 2006, 147). Lisäksi Tenkanen (2007, 189) tuo esille, että ikääntyneen itsensä tai hänen läheisensä runsas päihteiden käyttö voi altistaa fyysiseen ja psyykkiseen väkivaltaan. Päihdeongelmista kärsivät ikääntyneet saattavat kohdata sosiaali- ja terveystalveissa epäluuloja. Heidät saatetaan jättää hoidon ulkopuolelle, koska sen tarvetta ei ymmärretä. Kuitenkin ikääntyneet tosiasiaa hyötyvät päihdeettömyyshoidoista nuoria useammin. (Richardson & Barusch 2006, 147.)

Ikääntymistä voidaan tarkastella muutenkin kuin fyysisenä rappeutumisenä tai erityistarpeina. Ikääntyminen ja sen aiheuttamat muutokset voidaan nähdä osana psyykkistä kehitystä. Aikaan ja paikkaan sidoksellisena asiana, jossa yhteiskunta ohjaa ikääntymistä ja siihen liitettyjä odotuksia, sekä siten yksilön käsitystä itsestään ja omasta toiminnastaan. (Hakonen 2008, 46–47.) Richardsonin ja Barushin (2006, 34–35) mukaan ikääntyminen muuttaa ihmisen rooleja yhteiskunnassa. Eläkkeelle

jääminen on iso muutos, joka voi vaikuttaa negatiivisesti ikääntyneen kokemukseen itsestä ja sitä kautta yksilön toimintaan. Ihmisen sosiaalisen aseman muutoksen lisäksi fyysiset muutokset voivat vaikuttaa siihen, miten ikääntyneeseen suhtaudutaan arjen kohtaamisissa. Erilaiset elämän muutokset voivat vaikuttaa ikääntyneen itsetuntoon ja aiheuttaa sopeutumisvaikeuksia. (Richardson & Barusch 2006, 34–35.) Toisaalta Julkunen (2008, 17, 20) toteaa, että ikääntyneen itsensä kokema ikä voi poiketa kronologisesta iästä ja ikääntynyt voi uudessa elämäntilanteessa hakeutua uudenlaisiin tehtäviin yhteiskunnassa.

Ikääntyminen ja tietyt muutokset ovat vääjämättömiä, mutta siihen suhtautumiseen liittyy moninaisuutta. Toisaalta ikääntyminen aiheuttaa fyysisiä muutoksia, sivuun siirtymistä tai joutumista, mutta toisaalta sen myötä saavutettua viisautta ja kokemusta kunnioitetaan. Suhtautuminen riippuu kulttuurisesta kontekstista. (Julkunen 2008, 15–19.) Julkunen (2008, 27–28) mukaan aktiivisen ikääntymisen käsite on viime vuosina vahvempaa asemaa saanut tapa tarkastella ikääntymistä. Siinä korostetaan riippuvuuden ja heikentymisen sijaan vireyttä ja elämässä kiinni pysymistä. Aktiivisessa vanhenemisessä painottuu ehkäisevä näkökulma, osallisuus ja voimaantumisen tukeminen. (Julkunen 2008, 27–28.) Teater ja Chonody (2020) ovat tutkineet ikääntyneiden omaa määritelmää onnistuneesta ikääntymisestä. Heidän tutkimuksensa perusteella ikääntyneet itse kokevat hyvän ikääntymisen sisältävän hyvän terveyden ja fyysisen toimintakyvyn lisäksi henkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin ikääntymisen mukanaan tuomista muutoksista huolimatta. Onnistunutta ikääntymistä tuki ikääntyneiden omien kokemusten perusteella positiivinen ajattelu, henkisyys, sopeutumiskyky ja tilanteen hyväksyminen. (Teter & Chodony 2020.) Loppujen lopuksi ikääntymisen aiheuttamiin muutoksiin vaikuttaa se, miten yksilön ominaisuuteen, kuten ikään, suhtaudutaan yhteiskunnassa, ja miten yhteiskunta toimii silloin, kun yksilöllä on tämä ominaisuus. Mahdollistaako yhteiskunta ominaisuudesta huolimatta osallisuuden vai ovatko sen rakenteet ja käytännöt syrjäyttäviä. (Julkunen 2008, 25.)

2.3 Ikääntyneiden palvelujärjestelmä Suomessa

Gerontologinen sosiaalityö on riippuvainen kontekstista, jossa sitä toteutetaan. Toimintaympäristönä on sekä organisaatio, palvelujärjestelmä että muuttuva yhteiskunta ja niissä tapahtuvat asiat vaikuttavat gerontologisen sosiaalityön käytännön toimintaan. (Salonen 2007a, 66–67.) Juuri nyt ikääntyneiden palveluissa ollaan suurten haasteiden edessä. Palvelutarpeen arviointiin päästään yleensä nopeasti, mutta vastaavasti palveluiden myöntämisperusteet ovat kiristyneet (Rissanen ym. 2020, 5). Kotihoidon käynnit ovat usein tarkkaan ohjelmoituja ja suoritekeskeisiä (Räsänen 2018,

16). Ikääntyneiden ympärivuorokautista asumista on vähennetty, päivystys on ruuhkautunut ja kotona asuvat ikääntyneet ovat entistä huonokuntoisempia (Airaksinen 2020, 16–19). Lisäksi sekä hoivapalveluiden kustannukset että hoivan eettiset ongelmat ovat kasvaneet (Jolanki 2020, 2). Toisaalta Terveysten- ja hyvinvoinnin laitoksen arvion mukaan isoimmat haasteet ovat vasta edessäpäin, sillä Suomi on yksi Euroopan unionin nopeimmin ikääntyvistä maista (Rissanen ym. 2020, 4 & 8).

Ikääntyneiden palveluiden järjestämisen pohjana toimii sosiaalihuoltolaki (1301/2014) sekä laki ikääntyneiden väestön toiminnan tukemisesta ja iäkkäiden sosiaalipalveluista (980/2012). Näiden lisäksi ikääntyneiden palveluihin on laadittu laatusuosituksia, joissa on tarkennettu palveluiden järjestämisen tapoja ja periaatteita. Ikääntyneiden palveluiden järjestämisessä lähtökohtana on tukea kotona asumista mahdollisimman pitkään (Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta ja iäkkäiden sosiaalipalveluista 980/2012, 5§ & 13§; Laatusuositus 2024–2027, 5; Laatusuositus 2020–2023, 37). Tyypillisesti kuntien ikääntyneiden palveluissa on järjestetty sosiaalihuoltolain 14§:n mukaisia tukipalveluita, kotihoitoa, yhteisöllistä asumista, ympärivuorokautista palveluasumista, laitospalveluja ja liikkumista tukevia palveluita. Omaishoitajista suurin osa on ikääntyneitä (Kehusmaa & Erhola 2018, 1). Ikääntyneet käyttävät myös terveydenhuollon ja kuntoutuksen palveluita sekä lukuisia muita yhteiskunnan ja yksityisten yritysten palveluita. (Räsänen 2018, 15–18). Julkisten palveluiden lisäksi palveluita ikääntyneille tuottavat myös järjestöt ja säätiöt, joiden tarjoamat palvelut vaihtelevat paljon alueittain (Hänninen 2008, 200). Myös ikääntymiseen varautumiseen on alettu kiinnittää entistä enemmän huomiota sekä yhteiskunnan että yksilön tasolla. (Laatusuositus 2020–2023, 21–24; Räsänen 2018, 19; Kivelä 2012, 13–59).

Palveluiden moninaisuus on vaikuttanut asiakas- ja palveluohjauksen kehittymiseen omaksi palvelumuodokseen. Räsänen (2018, 15) kuvaa ikääntyneiden palvelujärjestelmää sekavaksi palveluviidakoksi, jossa ikääntyneen henkilön on vaikea toimia. Palvelujen oikea-aikaisen saamisen varmistamiseksi on kehitetty keskitettyjä asiakas- ja palveluohjausyksiköitä, joiden lähtöajatuksena on yhden luukun periaate ja asiakkaan palveluiden hakemisen helpottaminen. Asiakas- ja palveluohjauksessa neuvotaan, ohjataan ja tuetaan asiakasta oikea-aikaisten palveluiden hakemisessa, tehdään palvelutarpeen arviointeja, asiakas- ja palvelusuunnitelmia sekä myönnetään sosiaalihuoltolain mukaiset ikääntyneiden palvelut. Asiakas- ja palveluohjauksen intensiteetti kasvaa asiakkaan palvelutarpeen mukana ja erityisesti eniten tukea tarvitsevien asiakkaiden palveluiden saantia koordinoidaan ja arvioidaan. (Laatusuositus 2020–2023, 51–54.) Peiponen, Tiilikainen ja Kinni (2023) kuitenkin kiinnittävät huomiota siihen, ettei pelkkä asiakas- ja palveluohjaukseen panostaminen riitä, vaan rinnalla kulkevia ja kevyen tuen palveluita tulisi myös kehittää, jotta ikääntyneet saisivat

tarpeisiinsa paremmin vastaavia palveluita. He huomasivat tutkimuksessaan, että asiakkaat jäävät helposti palveluiden ulkopuolelle ja joutuvat pyörivään kehään, jossa palaavat aina uudelleen asiakas- ja palveluohjaukseen, ellei heille sopivia palveluita ole tarjolla (Peiponen ym. 2023).

Hyvinvointialueuudistus on muuttanut oleellisesti sosiaali- ja terveystalouden palvelujärjestelmän järjestämisvastuita ja siten myös ikääntyneiden palveluita. Vuoden 2023 alusta alkaen laki sosiaali- ja terveystalouden palveluiden järjestämisestä (612/2021) siirsi palvelut hyvinvointialueille. Muutoksen tavoitteena oli hyvinvointierojen kaventaminen ja yhdenvertaisten palveluiden järjestäminen sekä varmistaa palveluiden ja työntekijöiden saatavuus. Lisäksi tavoitteissa oli kustannusten hillintä ja yhteiskunnallisiin muutoksiin vastaaminen. (Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 2019, 153.) Hyvinvointialueet ovat kohdanneet suuria taloushaasteita ja niiden alijäämät ovat olleet suuria (Piirainen 2024). Se on johtanut palveluverkkojen tarkasteluun ja suunnitelmiin eri palveluiden keskittämisestä ja vähentämisestä. (Rautavuori & Kammonen 2024). Palvelujärjestelmä on suurten muutosten keskellä ja se vaikuttanee myös ikääntyneiden palveluihin tulevina vuosina.

3 GERONTOLOGINEN SOSIAALITYÖ

3.1 Gerontologisen sosiaalityön kehitys

Sosiaalityön jakaminen elämänkaaren mukaan lasten ja perheiden, aikuisten ja ikääntyneiden sosiaalityöhön on yksi palveluiden organisointitapa, joka on vahvistunut etenkin 2000-luvulla. Orientaatioilla on paljon yhteistä, mutta niissä tarvittava erityinen asiakaskohtainen tieto eroaa toisistaan ja sen myötä myös työmenetelmissä on eroavaisuuksia. (Juhila 2008, 85–87.) Gerontologisella sosiaalityöllä tarkoitetaan ikääntyneiden asiakkaiden kanssa tehtävää sosiaalityötä, jossa sosiaalityön yleiset arvot, tietoperusta ja taidot liitetään gerontologiseen tietoon vanhenemisesta, ikääntyneestä asiakkaasta ja vanhuuden elämänvaiheesta (Seppänen & Koskinen 2022, 451–454). Gerontologinen sosiaalityö on alkanut kehittyä erikoisalakseen ensin Yhdysvalloissa 1950-luvulta lähtien ja sen jälkeen 1970-luvulla Euroopassa (Koskinen 2007, 22–25). Kuitenkin Ray, Milne, Beech, Phillips, Richards, Sullivan, Tanner & Loyd (2015, 1301–1302) tuovat esille, että gerontologisen sosiaalityön asema on vaihdellut jo silloin, koska ikääntyneiden palveluiden kehittämisellä oli vähäisempi prioriteetti kuin muilla palveluilla. Ikääntyneiden sosiaalityön kehittyminen onkin ollut ja on edelleen riippuvainen hyvinvointivaltion kehityksestä. Se heijastaa kulloinkin aikansa diskursseja. (Salonen 2007a, 53.)

Koskinen (2007) on tutkinut gerontologisen sosiaalityön kehittymistä länsimaissa. Gerontologisen sosiaalityön muodostuminen sai sysäyksen laajasta yhteiskunnallisesta muutoksesta, kun ikääntyneen väestön määrä alkoi kasvaa 1960- ja 1970-luvun vaihteessa. Eläkejärjestelmiä muodostettiin, iäkkäiden asumista ja avopalveluita kehitettiin ja ikääntyneiden olojen parantamiseen tähtäävä politiikka alkoi muotoutua. Samalla sosiaaligerontologisen tutkimus virisi ja ikääntyneiden

parissa tehtävä työ alkoi ammatillistua. (Koskinen 2007, 23.) Gerontologinen sosiaalityö ei herättänyt aluksi kovin suurta kiinnostusta sosiaalityön tieteenalan sisällä ja sen näkökulmana oli aluksi palveluiden kustannukset sekä vaikeudet, joita ikääntymisestä syntyi, eikä varsinaiselle terapeuttiselle otteelle nähty tarvetta (Seppänen & Koskinen 2022, 449–450 ; Ray ym. 2015, 1302). Vähitellen sosiaalityön käsitys ikääntyneistä muuttui myönteisemmäksi ja heidän kanssaan hyödynnettiin samoja sosiaalityön menetelmiä kuin muidenkin ikäryhmien parissa (Seppänen & Koskinen 2022, 450). Kokemukset olivat positiivisia ikääntyneiden hyvinvoinnin lisäämisessä. Myös muut ikääntyneiden parissa työskentelevät ammattiryhmät kokivat sosiaalityön tarpeelliseksi. (Koskinen 2007, 23–25.)

Suomessa sosiaalityö ikääntyneiden kanssa lähti kehittymään vuodesta 1922 alkaen, jolloin perustettiin kunnalliskoteja ja niihin sijoitettiin asumaan niin ikääntyneitä kuin muitakin vähäosaisia (Hoppania ym. 2016, 44). Näiden kunnalliskotien johtajattaret olivat yksi ensimmäisistä sosiaalityön ammatillisen koulutuksen saaneista ikääntyneiden palveluiden työntekijäryhmistä (Kröger ym. 2007, 8). Koskisen (2007, 20) mukaan kunnalliskotien johtajien työ tulkitaan kuitenkin enemmän hallinnolliseksi johtamistehtäväksi kuin varsinaiseksi gerontologiseksi sosiaalityöksi. Gerontologinen sosiaalityö- termi tuli Suomessa käyttöön 1990-luvulla järjestettyjen täydennyskoulutusten myötä (Koskinen 2007, 28–29). Gerontologiseen sosiaalityöhön ja sosiaalisen merkitykseen ikääntyneiden palveluissa liittyvä keskustelu Suomessa oli pinnalla etenkin 2000-luvun alkupuolella (esim. Suomi & Hakonen 2008 ; Salonen 2007b; Seppänen, Karisto & Kröger 2007 ; Seppänen 2006 ; Tietäväinen 2003). Seppänen (2006, 25–26) toteaa gerontologisen sosiaalityön vakiintuneen Suomessa vasta 2000-luvun alussa, mutta silloinkin vain osittain. Gerontologisen sosiaalityön käsitteen määrittely on ollut vähäistä (Ylinen & Rissanen 2007, 48) ja sen asema on vaihdellut Suomessa paljon (Rossi ym. 2022, 581–582; Seppänen 2006, 25–26).

Sosiaalityö on sidottu yhteiskunnalliseen aikaan, sosiaalipolitiikkaan ja hyvinvointivaltion linjauksiin (Juhila 2018, 18). Sama koskee ikääntyneiden parissa tehtävää sosiaalityötä. Gerontologista sosiaalityötä tehdään yksilötasolla, mutta se on sidoksissa yhteiskunnallisiin reunaehtoihin, ja edellyttää ymmärrystä ikääntyneiden palveluista, sosiaalipalveluista ja poliittisista suuntauksista (Salonen 2007a, 53–54, 60–61). Kun laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta ja iäkkäiden sosiaalipalveluista (980/2012) tuli ensimmäistä kertaa voimaan vuonna 2013, laissa oli maininta, että ikääntyneille on järjestettävä asiantuntemusta gerontologisesta sosiaalityöstä (Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta ja iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista 980/2012, 10§). Maininta kuitenkin poistettiin 2017 alkaen (Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta ja iäkkäiden sosiaalipalveluista annetun lain muuttamisesta 1346/2016). Muutos oli osa Sipilän

hallituksen toimenpiteitä kuntien velvoitteiden vähentämiseksi ja sen perusteluna oli lisätä kuntien tapauskohtaista harkintaa (Hallituksen esitys 218/2016, 5). Lakiin sitä ei ole uudelleen tullut, mutta uusimpaan laatusuositukseen sen sijaan on (Laatusuositus 2024–2027, 75). Tämä tuonee gerontologisen sosiaalityön kehittymiselle jälleen vahvempaa pohjaa.

3.2 Gerontologisen sosiaalityön sisältö ja paikka palvelujärjestelmässä

Käytännön tasolla gerontologinen sosiaalityö sisältää ikääntyneen neuvontaa ja ohjausta, arviointi- ja sijoitustyötä, tiedonhankintaa, selvitysten tekemistä ja laaja-alaista yhteistyötä moniammatillisessa työympäristössä (Salonen 2007a, 56). Kansainvälisessä kirjallisuudessa painotetaan erityisesti kriittistä näkökulmaa ja rakenteellista työtä. Rayn ja Phillipsin (2012, 32–34) mukaan gerontologisen sosiaalityön tehtävänä on poistaa syrjiviä käytäntöjä ja ajaa ikääntyneiden etuja. Donnelly ja Torres (2022) taas painottavat kriittistä otetta gerontologisen sosiaalityön käytännöissä. Heidän mukaansa gerontologisten sosiaalityöntekijöiden tulee haastaa hoivapolitiikkaa ja käytäntöjä, jotka vaarantavat ikääntyneiden oikeuksia (Donnelly & Torres 2022, 7–11). Gerontologinen sosiaalityö kohdistuuakin erityisesti haastavimpiin asiakastilanteisiin kuten taloudellisiin ongelmiin, psyykkiseen turvattomuuteen, asumisen haasteisiin, kaltoinkohteluun tai haitalliseen päihteiden käyttöön (Tenkanen 2007, 183). Seppänen (2017, 255–256) lisää gerontologisen sosiaalityön asiakkaiden avun tarpeen syiksi olennaisesti heikentyneen toimintakyvyn, muistisairaudet, mielenterveyden haasteet ja psykososiaaliset ongelmat. Kansainvälisessä kirjallisuudessa gerontologisen sosiaalityön diskurssissa on huomioitu Suomea enemmän ikääntyneiden seksuaalisuutta, ihmisoikeuksien toteutumista, köyhyyttä, etnistä taustaa ja maahanmuuttajataustaisten iäkkäiden kanssa työskentelyä (esim. Donnelly & Torres; 2022; Ray & Phillips 2012).

Gerontologisen sosiaalityön prosessi etenee ikääntyneen voimavarojen, vahvuuksien ja haasteiden arvioinnista toimenpiteiden ja palveluiden suunnitteluun. Siinä pyritään positiivisiin muutoksiin ikääntyneen fyysisessä, psyykkisessä tai emotionaalisessa tilanteessa. Lopuksi arvioidaan palveluiden toimintaa ja tavoitteiden saavuttamista. Gerontologisen sosiaalityöntekijän rooliin kuuluu myös toimia ikääntyneen ja palveluiden välillä varmistamassa yksilöllisyyden huomioiminen. (Ray & Phillips 2012, 34). Gerontologisessa sosiaalityössä tarvitaan kulttuurista lukutaitoa, jolla havainnoidaan niin asiakkaan ja hänen läheisverkostonsa elämäntapoja, kuin myös erilaisten ammattiryhmien ja työyhteisöjen kanssa toimimisessa tarvittavia lähestymistapoja. Lisäksi gerontologisessa sosiaalityössä

korostuu toiminnan eettinen pohdinta. Sosiaalityöntekijän tulee hallita kattavasti tietoa ikääntyneiden palveluista ja niiden toimintatavoista. Gerontologista sosiaalityötä tehdään usein itsenäisesti käyttäen harkintaa laaja-alaisissa, mutta yksilöön kohdistuvissa tilanteissa. Ratkaisujen löytäminen ikääntyneen tilanteisiin edellyttää sosiaalityöntekijältä tietoa ikääntymisestä ja siihen liittyvistä ilmiöistä, vanhusspesifisyyttä, yksilökohtaista asiakastyötä, tietoa toimintaympäristöstä niin ikääntyneen asuinpaikasta, kuin organisaatiosta, palvelujärjestelmästä ja sen toiminnasta sekä muuttuvasta yhteiskunnasta. Lisäksi nämä pitää yhdistää sosiaalityön tavoitteisiin ja arvoihin, yleisiin malleihin ja toimintatapoihin sekä professionaaliseen asemaan ja sen vaatimuksiin ikääntyneiden palveluissa. (Salonen 2007a, 57–67.)

Gerontologisen sosiaalityön paikka suomalaisessa palvelujärjestelmässä on vielä jäsentymätön ja alueelliset erot ovat suuria. Gerontologinen sosiaalityö sijoittuu palvelujärjestelmään eri alueilla ja eri organisaatioissa eri tavoin. (Rossi ym. 2022, 581–582.) Osassa kuntia on ollut gerontologiseen sosiaalityöhön erikoistuneita sosiaalityöntekijöitä, kun taas osassa se on ollut osa muuta sosiaalityötä. Välttämättä gerontologisen sosiaalityön erityisosaamista ei ole ollut ollenkaan. (Niemi ym. 2021, 204.) Gerontologinen sosiaalityö on ollut ikääntyneiden palveluiden ja sosiaalityön välissä, joka on vaikuttanut sen toteuttamiseen eri toimintaympäristöissä (Seppänen & Koskinen 2022, 452). Suomessa gerontologinen sosiaalityö voi olla osa sosiaalitoimistojen työtä (Juhila 2018, 108) tai se voi olla sijoitettu terveydenhuoltoon (esim. Seppänen & Koskinen 2022, 452; Krokfors 2012). Näiden lisäksi gerontologinen sosiaalityö voi olla osa keskitettyjä asiakas- ja palveluohjausyksiköitä, oma yksikkönsä tai kuulua osana muuhun sosiaalityöhön (Rossi ym. 2022, 581–582). Gerontologista sosiaalityötä saateetaan tehdä myös sekä avohuollossa, asumispalveluissa että laitoshoidossa (Seppänen & Koskinen 2022, 452). Sen organisatorinen paikka vaihtelee siis paljolti sen mukaan, onko se järjestetty alueella osana sosiaalihuoltoa, terveyspalveluita vai ikääntyneiden palveluita (Rossi ym. 2022, 581–582). Organisoinnin ja toteutuksen moninaisuus on voinut vaikuttaa epäselvyyteen gerontologisen sosiaalityön paikasta palvelujärjestelmässä ja roolista organisaatioissa, sekä vaikeuttanut sen yhdenmukaista ja johdonmukaista kehittämistä.

Gerontologinen sosiaalityö on toistaiseksi jäänyt monessa suhteessa marginaaliin, sekä Suomessa että kansainvälisesti (esim. Torres & Donnelly 2022, 6; Ray ym. 2015, 1298–1302 ; Ylinen ja Rissanen 2007, 33). Ray ym. (2015, 1298–1299) kuvaavat Isossa-Britanniassa ikääntyneiden parissa tehtävän sosiaalityön muuttuneen ensin palveluohjaukseksi (care management), jossa painopiste siirtyi arviointiin ja resurssien suuntaamiseen kokonaisvaltaisen työskentelyn sijaan, ja sitten yksilön valinnanvapauden (self-directed care) suuntaan. Yhdysvalloissa taas gerontologiset sosiaalityöntekijät työskentelevät usein moniammatillisissa tiimeissä

yhdessä esimerkiksi lääkäreiden, hoitajien ja psykologien kanssa (Richardson & Barusch 2006, 17–19). Myös Australiassa sosiaalityöntekijät ovat osa moniammatillista tiimiä, mutta siellä työ on sijoitettu pääasiassa sairaaloihin, kunnan terveydenhuoltoon tai vammaissektorille. Vain pieni osa gerontologisista sosiaalityöntekijöistä työskentelee ikääntyneiden asumispalveluissa. (Hardy, Hair & Johnstone 2020, 449–450.)

Gerontologisen sosiaalityön asema tieteenalana, sosiaalityön koulutuksessa ja ammatin sisällä on ollut vähäinen (Ylinen ja Rissanen 2007, 330). Sitä pidetään sosiaalityön sisällä vähemmän tärkeänä kuin esimerkiksi lastensuojelua (Donnelly & Torres 2022, 6). Tosin Seppänen ja Koskinen (2022, 456) kuvaavat gerontologisen sosiaalityön vakiinnuttaneen asemaansa viime aikoina Suomessa saatavuuden vaihtelusta huolimatta. Heidän mielestään haasteita tuo asiakkaiden tarpeiden lisääntyminen ja tarvittavan osaamisen varmistaminen (Seppänen & Koskinen 2022, 456). Omien työelämän havaintojeni perusteella myös Suomessa asiakas- ja palveluohjauksen vahvistuminen on vähentänyt gerontologisen sosiaalityön merkitystä (vrt. Ray ym. 2015, 1298–1299). Asiakas- tai palveluohjauksessa suurin osa työntekijöistä on koulutukseltaan sairaanhoitajia (Kehusmaa ym. 2018, 1, 5). Kuitenkin sosiaalihuoltolain (1301/2014) omatyöntekijän ja erityisen tuen asiakkuuden määrittely tulee vahvistamaan sosiaalityön asemaa ikääntyneiden palveluissa. Erityisen tuen asiakkaan omatyöntekijän on oltava sosiaalityöntekijä ja vastattava palvelutarpeen arvioinnista myös ikääntyneillä asiakkailla (Laatusuositus 2024–2027, 75 ; Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 36§, 42§). Gerontologisella sosiaalityöllä on siten lakisääteinen tilaisuus vahvistaa asemaansa ja selkiyttää paikkaansa tulevaisuudessa merkittävänä osana ikääntyneiden palvelukokonaisuutta.

3.3 Gerontologisen sosiaalityön tutkimus

Ray ym. (2015, 1302) tuovat esille, että suurin osa gerontologisesta tutkimuksesta ei ole yhteydessä sosiaalityöhön, vaan painottuu enemmän eri tieteen aloille siitä huolimatta, että sosiaalityöntekijä tarvitsevat gerontologista tietoa työssään. Kansainvälisessä tutkimuksessa gerontologisen sosiaalityön asema näyttäytyykin yhtenä osana moniammatillista tiimityötä. Asumisen palveluissa sosiaalityöntekijät työskentelevät osana asumisen tiimiä, jossa sosiaalityön tehtävinä on päätöksenteon ja muutoksen koordinointi, hoidon suunnittelu, asukkaan asioiden ajaminen, perheen kanssa työskentely ja asiakkaiden mielenterveyden tukeminen (Koenig, Lee, Field & MacMillan 2011, 502). Myös muistisairauksien parissa sosiaalityö nähdään yhtenä osana moniammatillisen tiimin toimintaa, jossa sen tehtävänä on osallistua työskentelyyn osana hoidon järjestämistä ja tuoda sosiaalityön osaaminen muistiasiakkaan hoitoon. Lisäksi

pidetään tärkeänä muistisairauksiin kohdistettujen psykososiaalisten interventioiden ja sosiaalityön käytäntöjen tutkimuksen lisäämistä. (Kaplan & Berkman 2011, 368.) Ylipäätään gerontologiselle sosiaalityölle nähdään kansainvälisesti kasvavaa tarvetta väestön ikääntyessä ja sen myötä moninaisten sosiaalisten ongelmien yleistyessä (Ray ym. 2015, 1308).

Väestön ikääntymisen ja sitä myötä kasvavan gerontologisen sosiaalityön tarpeen vuoksi kansainvälisessä keskustelussa on kiinnitetty huomioita erityisesti koulutuksen houkuttelevuuteen ja sen kehittämiseen. (Esim. Kusmaul, Wladkowski, Hageman, Gibson, Mauldin, Greenfield & Fields 2019; Schroepfer, Weger & Morano 2019; Ferguson 2015; Berkman, Silverstone, Simmons, Volland & Howe 2016). Lisäksi gerontologisen sosiaalityön tulevaisuuden suunnat ovat olleet kansainvälisen keskustelun kohteena. Mois ja Fortuna (2020) ovat käsitelleet gerontologisen digitaalisen sosiaalityön hyödyntämisen mahdollisuuksia ja miten se pitäisi huomioida sosiaalityön koulutuksessa. Kanadassa on tutkittu sosiaalityöntekijöiden, tutkijoiden ja kouluttajien näkemyksiä gerontologisen sosiaalityön nykytilasta ja tulevaisuuden tarpeista (Azulai, Hongmei, Quinn & Mykietka, 2022). Koronapandemian seurauksena kansainvälisessä sosiaalityön keskustelussa on kiinnitetty huomioita myös gerontologisen sosiaalityön roolin katastrofeihin varautumisessa (esim. Beltran, Luigi, Kusmaul & Leon 2022). Lisäksi on tutkittu gerontologisen sosiaalityön näkökulmia ja hyödyntämistä koronapandemiassa ja sen seurauksista selviämisessä (Berg-Weger & Morley 2020; Swinford; Galucia & Morrow-Howell 2020). Kansainvälinen gerontologinen sosiaalityön tutkimus pureutuu siten hyvinkin ajankohtaisiin aiheisiin.

Suomessa gerontologisen sosiaalityön tutkimus on virinnyt 1990-luvulta lähtien (Seppänen 2006, 7). Ylinen ja Rissanen (2007) tekivät kirjallisuuskatsauksen gerontologisesta sosiaalityöstä vuosien 1992–2004 ajalta sekä kansainvälisestä että suomalaisesta tutkimuksesta. Heidän mukaansa kansainvälistä gerontologista tutkimusta on tehty moniulotteisesti. Gerontologista sosiaalityötä on tutkittu ammatillisesta näkökulmasta, johon sisältyy sosiaalityöntekijän rooli ja menetelmät. Lisäksi gerontologisen sosiaalityön koulutusta on tutkittu sen kiinnostavuuden, osaamisen ja tietoaikaisen näkökulmista. Myös etiikka ja arvot ovat olleet tutkimuksen kohteena. Lisäksi gerontologista sosiaalityötä on tarkasteltu yhteiskunnallisella tasolla politiikan ja palveluiden ja niiden välisen suhteen pohjalta. (Ylinen ja Rissanen 2007, 36–37.) Suomalaisessa gerontologisessa tutkimuksessa sosiaalinen näkökulma sen sijaan ei Ylinen ja Rissanen (2007, 44) katsauksen perusteella tullut juurikaan esille. Ikääntyneitä koskeva tutkimus käsitteli enemmän pitkäaikaishoitoa, muistisairauksien hoitomuotoja ja toimintakyvyn arviointia, omaishoitoa tai laatua. Vuosien 1992–2004 välillä ilmestyi vain yksi gerontologista sosiaalityötä käsittelevä artikkeli, joka oli tutkijoiden itsensä kirjoittama. (Ylinen ja Rissanen 2007, 44.)

Gerontologisen sosiaalityön kehittämiseksi Suomessa on kuitenkin ollut erilaisia tutkimuksellisia kehittämishankkeita, joissa on ollut tavoitteena kehittää tietoperustaa ja menetelmiä (Koskinen 2007, 30–31). Esimerkiksi pääkaupunkiseudun gerontologisen sosiaalityön sisältöä, työnjakoa ja yhteistyötä eri tahojen kanssa kehitettiin vuosina 2005–2007 GERO-hankkeessa (Liikanen, Kaisla & Viljaranta 2007). Lisäksi pääkaupunkiseudulla on tehty gerontologisen sosiaalityön tutkimuksellista kehittämistä, jossa on tarkasteltu psykososiaalista tukea (Antikainen-Juntunen 2014) ja sosiaalisen asiantuntijuutta (Soukiala 2015). Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön myöntämän valtion tutkimusrahoituksen suuntaaminen sosiaalityön tutkimukseen on mahdollistanut myös uudempaa gerontologisen sosiaalityön tutkimusta (Seppänen & Koskinen 2022, 457). Sen myötä vuosina 2021–2022 toteutettiin ”Gerontologinen sosiaalityö erityisen tuen tarpeisiin vastaamassa (GERIT)”-hanke, jossa keskityttiin ikääntyneiden vaikeisiin elämäntilanteisiin ja erityisen tuen asiakkuuden määrittelyyn. (Niemi ym. 2021, 204–205.) Seppänen ja Koskinen (2022, 457) arvioivat hankkeen edistävän ja vakiinnuttavan gerontologisen sosiaalityön asemaa suomalaisessa palvelujärjestelmässä.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Suomalaisesta gerontologisesta sosiaalityöstä tehtyä tutkimusta kokoavalle tiedolle on tarvetta, jotta sosiaalityön asemaa, roolia ja tehtävää voidaan selkiyttää ikääntyneiden palveluissa. Tämän tutkielman tarkoituksena on koota yhteen uusimman suomalaisen gerontologisen sosiaalityön tutkimuksen teemoja. Lisäksi haluan tutkimuksen avulla selvittää, millaista gerontologinen sosiaalityö tutkimuksen perusteella on.

Tutkimuskysymykseni ovat

1. Mitä teemoja gerontologisessa sosiaalityössä on tutkittu Suomessa 2000-luvulla?
2. Millaista gerontologinen sosiaalityö tutkimuksen perusteella on?

Suomessa ollaan gerontologisen sosiaalityön osalta tulevaisuuden kannalta merkittävässä tilanteessa, kun hyvinvointialueuudistuksen myötä koko palvelujärjestelmä rakentuu uudelleen (Laki hyvinvointialueesta 611/2021; Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021). Tutkimukseni tavoitteena on tuottaa tietoa tähän tilanteeseen. Haluan tutkielmallani vahvistaa käytännön sosiaalityön tutkimusperusteista kehittämistä muutosten keskellä sekä luoda kokonaiskuvaa gerontologisen sosiaalityön tutkimuksesta ja gerontologisen sosiaalityön sisällöstä.

4.2 Kuvaileva kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä

Toteutan tutkielman kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Kirjallisuuskatsaukset soveltuvat hyvin tutkimusmenetelmäksi, kun halutaan muodostaa yleiskuva tietystä aiheesta tai ilmiöistä. Tyypillisesti kirjallisuuskatsauksella etsitään esimerkiksi tutkimuksen aukkoja tai muodostetaan ilmiötä koskevasta tutkimuksesta käsitteellistä mallinnusta. (Snyder 2019, 334.) Tässä tutkielmassa haluan koota yhteen olemassa olevan gerontologisen sosiaalityön tutkimuksen teemoja ja kuvata gerontologista sosiaalityötä tutkimukseen perustuen. Kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan lisätä ymmärrystä aiheesta, yhdistää eri tutkimuksissa tuotettua tietoa, selvittää ilmiötä koskevaa näyttöä ja tuoda esille ilmiötä koskevia luotettavimpia tutkimustuloksia (Kiteley & Stogdon 2013, 10), joten se sopii hyvin tutkielman tarkoitukseen. Kirjallisuuskatsaukset ovat yleistyneet tutkimusmenetelminä erityisesti, koska odotukset näyttöön perustuvalle toiminnalle ovat lisääntyneet (Suhonen, Axelin & Stolt 2016, 7). Tutkimusmenetelmänä kirjallisuuskatsaus tuottaa synteetin laajasta tutkimuksesta ja siten mahdollistaa parhaan mahdollisen tiedon hyödyntämisen päätöksenteossa (Grant & Booth 2009, 91).

Kirjallisuuskatsauksia jaotellaan eri tavoin (Laaksonen, Kuusisto-Niemi & Saranto 2010, 28). Grant ja Booth (2009) ovat löytäneet jopa 14 eri kirjallisuuskatsaus-tyyppiä, joilla kaikilla on omat erityispiirteensä. Kiteley ja Stogdon (2013, 11–12) jaottelevat kirjallisuuskatsaukset kuvaileviin (narrative literature review) ja systemaattisiin kirjallisuuskatsauksiin (systematic literature review). Heidän mukaansa kuvailevien kirjallisuuskatsausten toteuttamistavoissa on paljon vaihtelua, kun taas systemaattisia katsauksia ohjaavat tarkemmat toteuttamisprotokollat ja ne kohdistuvat yksityiskohtaisempiin tutkimuskohteisiin (Kiteley & Stogdon 2013, 11–12). Vilkka (2023, 19) taas kuvaa kirjallisuuskatsauksia olevan neljää eri tyyppiä: integratiivinen, systemaattinen, meta-analyysi sekä narratiivinen eli kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen heikkoudet liittyvät sen tiedonhaun sattumanvaraisuuteen, subjektiivisuuteen (Vilkka 2023, 23) ja mukaan valittujen tutkimusten laadun arvioinnin puuttumiseen (Suhonen ym. 2016, 9). Kuitenkin myös kuvailevan kirjallisuuskatsauksen menetelmä on kehittynyt. Se sopii tutkimusmenetelmävalinnaksi etenkin silloin, kun on tarkoitus ymmärtää tiettyä ilmiötä paremmin ja sen menetelmällinen täsmentäminen lisää luotettavuutta. (Kangasniemi, Utriainen, Ahonen, Pietilä, Jääskeläinen & Liikanen 2013, 291.) Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen etuna on, että se mahdollistaa synteetin tuottamisen laajasta aineistosta (Kiteley & Stogdon 2013, 13) tai auttaa selittämään, miten ilmiön ymmärrys on kehittynyt tietyllä ajanjaksolla (Snyder 2019, 335). Se mahdollistaa myös epäyhtenäisen tiedon kokoamisen johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi (Vilkka 2023, 22).

Katsaukset etenevät tyypistä riippumatta katsauksen tarkoituksen ja tutkimustehtävän määrittelystä, kirjallisuushakuun ja aineiston valitsemiseen ja tutkimusten arviointiin. Lopuksi tehdään aineiston analyysi ja synteesi sekä raportoidaan tulokset (Niela-Vilén & Hamari 2016, 23.) Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa etsitään vastauksia laadullisiin kysymyksiin ja se etenee etukäteen jäsennetysti tutkimuskysymyksen määrittelystä, aineiston valintaan, aineiston kuvailuun ja tulosten tarkasteluun. Tutkimuskysymys ohjaa vahvasti tutkimuksen toteuttamista. Kuvailevalle katsauksella on tyypillistä, että tutkimuskysymyksen on oltava sekä täsmällinen että sopivan väljä eri näkökulmien mahdollistamiseksi. (Kangasniemi ym. 2013, 294–295.) Snyder (2019, 335) kiinnittää huomiota siihen, että myös kuvailevan katsauksen tutkimusprosessin tulee olla läpinäkyvä siten, että tehdyt tutkimukselliset valinnat ja päätelmät kuvataan. Tutkimuskysymyksen määrittelyn jälkeen valitaan tutkimuksen aineisto. Valintaa ohjaa se, että mukaan otettavilla tutkimuksilla löydetään vastauksia tutkimuskysymykseen. (Kangasniemi ym. 2013, 295.) Kangasniemi ym. (2013, 295–296) kuvaavat, että aineiston valinta voidaan tehdä joko implisiittisesti, jolloin valintojen perusteena on pääasiassa tutkimuskysymykseen vastaaminen, tai eksplisiittisesti, jolloin tutkimusaineiston valinta on systemaattisempaa. Aineistolähtöisyyden periaate ohjaa kuitenkin hakuja niin, että sekä kysymys että aineisto voivat tarkentua vielä hakujen aikana. (Kangasniemi ym. 2013, 295–296.) Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa tiedonhaku voikin olla vapaampi kuin muissa katsauksissa (Vilka 2023, 22). Tässä tutkielmassa valitsin aineiston eksplisiittisesti, jolloin ennalta määritellyt sisäänotto- ja poissulkukriteerit ohjasivat aineiston valintaa.

4.3 Aineiston keruu ja kriteerit

Tutkielmani kohteena oli gerontologisesta sosiaalityöstä tehty kotimainen tutkimus. Hahmottelin aineistonhankintaa kirjoittamalla käsitekarttaan sanoja tutkimuksen kohteena olevasta gerontologisesta sosiaalityöstä. Siten löysin erilaisia synonyymejä, jotka voivat esiintyä kiinnostukseni kohteena olevissa tutkimuksissa. Hakusanojen valinnassa hyödynsin PCC-määrittelyä (People, concept, context). PCC-määritelmä on tarkoitettu kirjallisuuskatsauksen toteuttamiseen tutkimuskohteen selkeään määrittelyyn. Se selkiyttää tutkimuksen kohdentamista ja suuntaamista. (Peters, Tricco, Pollock, Munn, Alexander, McInerney, Godfrey & Khalil ym. 2020, 2122.) Sen avulla hahmottelin mitä asiakasryhmää käsittelen, mikä käsite on kiinnostuksen kohteena ja missä kontekstissa gerontologista sosiaalityötä tehdään. Tarkastin käsitteet Yleinen Suomalainen Ontologia-asiasanaston (jatkossa YSO-asiasanasto) haussa. YSO-asiasanasto on asiasanastoista kehitetty sanasto, joka sisältää myös yläkäsitteitä (Seppälä

& Hyvänen 2014, 9). Sen perusteella asiakasryhmänä tutkielmassani oli ikääntyneet, käsitteenä gerontologinen sosiaalityö ja tutkimuksen toteutuksen kontekstina Suomi.

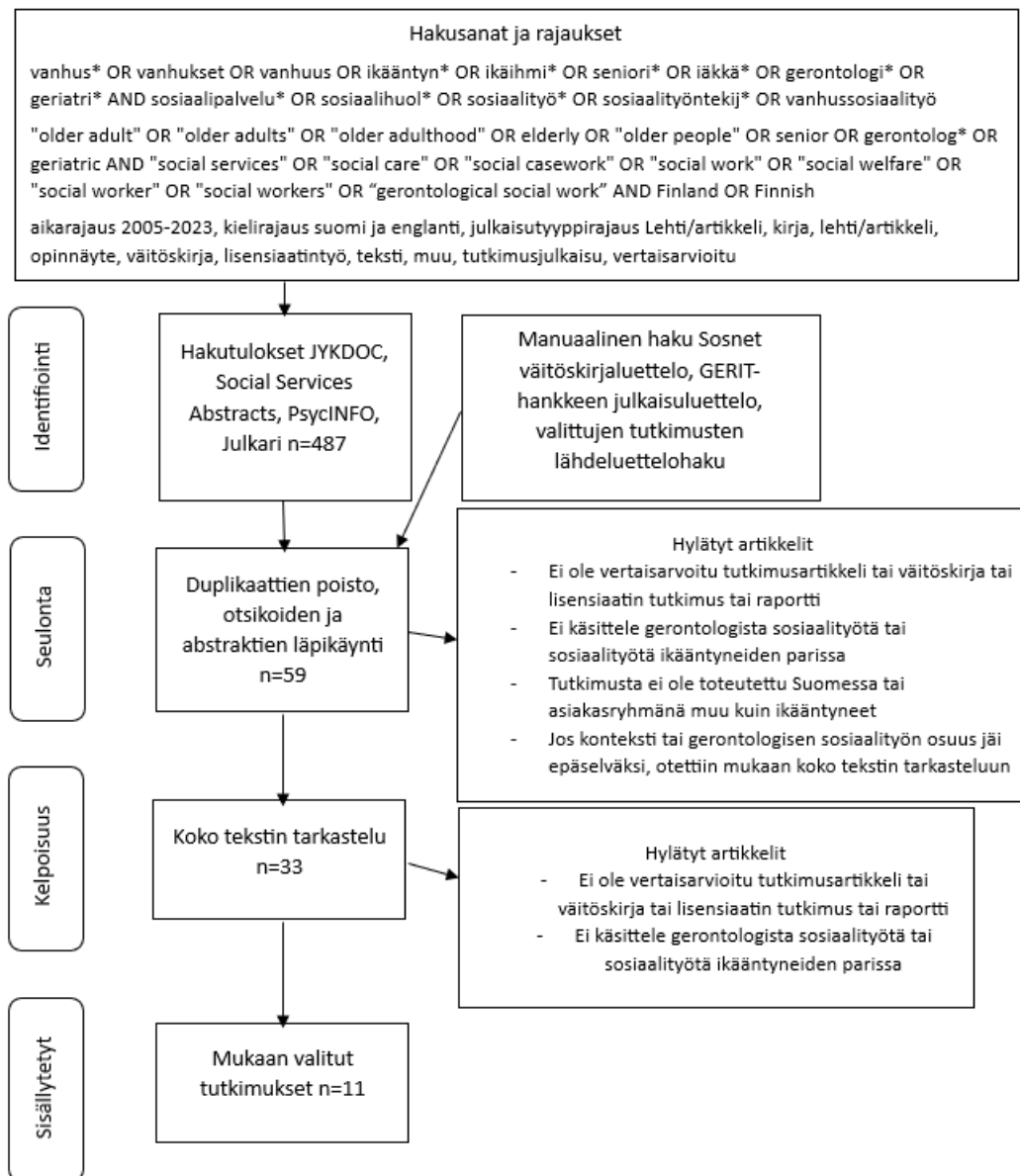
Kirjallisuuskatsauksen aineiston valinta tulee miettiä jo etukäteen ja sen tulee pohjata sisäänotto- ja poissulkukriteereihin (Peters ym. 2020, 2124). Tutkielmani sisäänotto- ja poissulkukriteerit on koottu yhteen Taulukossa 1. Tutkimuksen sisäänottokriteereinä oli, että tutkimus käsittelee gerontologista sosiaalityötä tai sosiaalityötä ikääntyneiden parissa ja se on toteutettu Suomessa. Aluksi sisäänottokriteerinä oli, että tutkimus on toteutettu suomalaisesta ikääntyneiden palveluiden kontekstista, mutta muutin sen hakuvaiheessa niin, että tutkimus on toteutettu Suomessa. Näin sain paremmin vastauksen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen suomalaisesta tutkimuksesta. Hakujen julkaisutyyppinä olivat artikkelit, kokoomateosartikkelit, väitöskirjat, liseniaatin tutkielmat ja raportit. Suljin tutkimuksesta pois AMK- ja YAMK opinnäytetyöt, kandidaatin- ja maisterintutkielmat. Hakurajauksina käytin hauissa vuosia 2005–2023. Aikarajaukseen päädyin Ylisen ja Rissasen (2007) kirjallisuuskatsauksen perusteella. Heidän katsauksensa päättyi vuoteen 2004. PsycINFO- sekä Social Services Abstract-tietokannoissa kohdensin haut abstraktiin, otsikkoon ja avainsanoihin. Lisäksi mukaan valittavien tutkimusten tuli olla tieteellisesti vertaisarvioituja. Aineiston tuli olla saatavilla ilmaiseksi Internetistä tai kirjastoista suomen tai englannin kielellä. Tietokantoina käytin JYKDOK/Kotimaiset artikkelit-välilehteä, Sosnet-väitöskirjaluetteloa, Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuarkistoa (Julkari), PsycINFOa (Ebsco) ja Social Services Abstractsia (ProQuest).

Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
Käsittelee gerontologista sosiaalityötä tai sosiaalityötä ikääntyneiden palveluissa	Käsittelee sosiaalityötä muiden kuin ikääntyneiden parissa tai ikääntyneiden palveluita ilman sosiaalityötä.
Tutkimusartikkeli, väitöskirja, liseniaatin tutkimus tai raportti	AMK-, YAMK-opinnäytetyö, kandidaatin- tai maisterintutkielma
Vertaisarvioitu	Ei vertaisarvioitu
Tutkimus on toteutettu Suomessa	Tutkimusta ei ole toteutettu Suomessa
On saatavilla ilmaiseksi Internetistä tai kirjastosta	On maksullinen
Suomen tai englannin kielellä	Muun kuin suomen tai englanninkielinen
On julkaistu 2005–2023	On julkaistu ennen vuotta 2005

Taulukko 1. Sisäänotto- ja poissulkukriteerit

Aineistonhakusuunnitelmaa varten konsultoin Jyväskylän yliopiston kirjaston informaattikkoa, jonka kanssa kävin läpi haettavat julkaisutyyppit, käytettävät tietokannat, hakurajaukset ja kohdennukset, hakusanat, sekä hakulausekkeet tietokannoittain. Testihaut toteutin 10-11.8.2023, jonka jälkeen konsultoin informaattikkoa hakutuloksista ja hakulauseiden täsmentämisestä. Testihakujen perusteella päädyin pitämään rajauksen tiukasti sosiaalityössä. Lisäksi poistin suomenkielisistä hakulauseista

Suomi-kontekstirajauksen, koska testien perusteella se karsi relevantteja suomalaisia tutkimuksia. Varsinaiset haut toteutin 11.8-16.8.2023 JYKDOK / Kotimaiset artikkelit (ARTO)-tietokannassa, PsycINFOssa (Ebsco), Social Services Abstracts (ProQuest) ja Julkarissa. Niiden lisäksi kävin manuaalisesti läpi Sosnetin listan valmistuneista väitöskirjoista. Lisäksi tein vielä täydentävän haun JYKDOK kirjat, lehdet, tietokannat -välilehdeltä. Aineiston hallintaan käytin Zotero-viitteidenhallintaohjelmaa ja kirjasin tutkimusprosessin vaiheet tarkasti ylös. Haku- ja valintaprosessin eteneminen on kuvattu kuviossa 1.

Kuvio 1. Haku- ja valintaprosessi

Tietokantahauissa artikkeleita löytyi 487 kappaletta. Kävin hakutulosten artikkelit läpi ensin otsikkotasolla, jonka perusteella valitsin relevanteilta vaikuttavat tutkimukset tarkempaan tarkasteluun. Otsikon perusteella mukaan valittuja tutkimuksia

oli 59 kappaletta. Luin näistä tutkimuksista ensin abstraktit. Abstraktien perusteella sisäänottokriteerit täyttävistä tutkimuksista luin koko tekstin. Koko tekstin tarkasteluun tutkimuksia tuli yhteensä 33 kappaletta. Jos abstraktin perusteella jäi epäselväksi, käsittelikö tutkimus gerontologista sosiaalityötä tai sosiaalityötä ikääntyneiden parissa, otin tutkimuksen myös koko tekstin tarkasteluun. Tässä vaiheessa myös muutin sisäänottokriteereistä kohdan tutkimuksen toteuttamisesta suomalaisessa ikääntyneiden palveluiden kontekstissa siihen, että tutkimus on toteutettu Suomessa. Näin sain aineistoon sisällytettyä kaksi suomalaista kirjallisuuskatsausta ja laajemman kuvan suomalaisesta gerontologisen sosiaalityön tutkimuksesta. Osa hauissa tulleista tutkimusartikkeleista sisältyi väitöskirjoihin, joten karsin myös duplikaatit pois. Koko aineiston valintaprosessin ajan pidin mielessäni sekä tutkimuskysymykset että sisäänotto- ja poissulkukriteerit. Kirjasin ylös käyttämäni hakulausekkeet, rajaukset ja valintojen etenemisen tietokannoittain muistiinpanoihin ja kokosin hakuprosessin katsausmatriisiin (Liite 1).

Edellä kuvattujen seulontavaiheiden jälkeen tutkimuksia oli löytynyt 8 kappaletta. Koska halusin vielä löytää lisää tutkimuksia, tein 12.10.2023 manuaalisen haun, jossa tarkastelin GERIT-hankkeen julkaisuluetteloja ja sieltä löysin lisää aiheeseen liittyviä tutkimuksia. Lumipallotekniikaksi (esim. Vilka 2023, 66) kutsutaan manuaalista tiedonhakuja, jossa käydään läpi lähdeluetteloja tutkimuksista. Tein valituista tutkimuksista 20.10.2023 lähdeluettelohaun, jossa löysin otsikon perusteella kolme soveltuva tutkimusta tarkempaan tarkasteluun. Yksi niistä oli tutkimukseen mukaan valitun väitöskirjan (Ylinen 2008) alkuperäisartikkeli ja kaksi muuta Gerontologia-lehden keskusteluju-osiassa julkaistuja tutkimuksellisista kehittämishankkeista informoivia kirjoituksia. Ne eivät olleet vertaisarvioituja, joten jätin ne pois tutkimuksesta.

4.4 Aineiston kuvaus

Lopulliseksi aineistoksi valikoitui 11 tutkimusta (Taulukko 2). Mukaan valituista tutkimuksista väitöskirjoja on kolme ja loput kahdeksan muita tieteellisiä tutkimuksia, joista kaksi on kirjallisuuskatsausta kansainvälisestä tutkimuksesta. Gerontologisen sosiaalityön tutkimusta on tehty monesta eri näkökulmasta ja erilaisilla tutkimusmenetelmillä. Tutkimukset ovat kvalitatiivisia tutkimuksia lukuun ottamatta kahta kirjallisuuskatsausta (Ylinen ym. 2019; Rissanen & Ylinen 2014) ja lomakekyselyä toteutettua tutkimusta (Kuusisto, Ekqvist & Kalliomaa-Puha ym. 2021), jossa oli kerätty kvalitatiivisen aineiston lisäksi myös kvantitatiivista aineistoa. Valitut tutkimukset on kuvattu taulukkoon 2, jossa on tiivistetysti tutkimuksen tekijät, tutkimuksen nimi ja julkaisutiedot, kuvaus tutkimuksen toteuttamisesta ja keskeisimmät tutkimustulokset.

	Tutkimuksen tekijät, nimi, julkaisutiedot	Tutkimuksen tarkoitus	Tutkimusmenetelmä, aineisto ja kohde-ryhmä	Keskeisimmät tutkimustulokset
1.	Björkenheim, J. 2016. Does past life matter? Social workers' views on biographical approaches. <i>European Journal of Social Work</i> , 19:2, s. 171-186.	Tarkastella elämäkerrallisten lähestymistapojen käyttöä sosiaalityössä ja tunnistaa niiden soveltamisen olennaisia tekijöitä.	Psykiatriassa, päihdetyössä, kuntoutuksessa, vanhustyössä, adoptioneuvonnassa ja ammatillisessa koulutuksessa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden loppusseet (n=16) analysoitiin abduktiivisella sisällönanalyysillä.	Elämäkerrallinen lähestymistapa mahdollistaa asiakkaalle tilanteensa reflektoinnin ja sosiaalityöntekijälle kuuntelun ja se edistää asiakkaiden tilanteen ymmärtämistä. Lähestymistavalla on kuitenkin rajoitteita, eettisiä kysymyksiä ja työntekijällä tulee olla riittävä ammattitaito. Elämäkerrallinen lähestymistapa voi olla hyödyksi, jos sitä käytetään tietoisena valintana ja eettisellä herkkyydellä.
2.	Kinni, R-L. 2014. Gerontologinen sosiaalityö ja ihmisten työstäminen. Kategorisointia sairaalan moniammatillisessa työssä. Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto.	Moniammatillisen vanhustyön ja gerontologisen sosiaalityön jäsentäminen ihmisten työstämisenä.	lääkään kuntoutujan ja hänen kanssaan työskennelleen moniammatillisen työryhmän jäsenten (sosiaalityöntekijä, fysioterapeutti, lääkäri ja omahoitajapari) haastattelu sairaalassa. Yhteenveto tästä haastattelusta tehdystä neljästä artikkelista, jäsenkategorioinnin analyysi.	Teoreettinen jäsenitys gerontologisesta sosiaalityöstä ihmisten työstämisessä, jossa yhteiskunnan politiikka vaikuttaa gerontologisen sosiaalityön toteutukseen kriteerien ja palvelukategorioiden kautta. Sosiaalityöntekijän tehtävänä on kuntoutujan sosiaaliturvaan ja palvelujärjestelmään liittyvien asioiden hoitaminen.
3.	Kinni, R.-L., Rossi, E., Zechner, M., Tiilikainen, E., Seppänen, M., Skaffari, P., Soukiala, T., Ruotsalainen, S., Peiponen, J., Pietilä, I., Niemi, M., & Korpelainen, A. (2023). Gerontologisen sosiaalityön osaamista tarvitaan - tuloksia GERIT-hankkeesta. <i>Gerontologia</i> , 37(3), 281-288.	Miten erilaiset elämäntilanteet aiheuttavat erityisen tuen tarvetta ikääntyneillä ja miten tarpeet tunnistetaan, miten ihmiset ohjautuvat gerontologisen sosiaalityön palveluihin ja millä tavoin gerontologisen sosiaalityön työmenetelmissä huomioidaan moniulotteisen huono-osaisuus.	Asiakkaiden (N=19), työntekijöiden (N=18) ja vapaaehtoistoimijoiden haastattelut (N=12), sekä gerontologisen sosiaalityön asiakasasiakirjat (N=55).	lääkäiden elämäntilanteissa kompleksisia kokonaisuuksia, joissa ongelmat kietoutuneet yhteen ja ongelmat kasautuneet elämän aikana tai myöhemmällä iällä tapahtuneista asioista. Moniulotteisessa huono-osaisuudessa keskeistä on ongelmat sosiaalisissa suhteissa ja taloudessa. Digitalisaatio lisää syrjäytymisen riskiä. Gerontologiseen sosiaalityöhön ohjaututaan sattumanvaraisesti. Erityisen tuen tarpeen tunnistaminen vaikeaa ja heikentää ohjautumista. Suhdeperusteinen työskentely vähäistä.
4.	Kuusisto, E, Ekqvist, E & Kalliomaa-Puha, L. 2021. Erityistä tukea tarvitsevat päihdeikäiset ongelmallisesti käyttävät asiakkaat sosiaalityöntekijöiden tulkinnoissa. <i>Yhteiskuntapolitiikka</i> 86 (2021):4, 419-430.	Tarkastella sosiaalityöntekijöiden tulkintoja, milloin päihdeikäistä asiakas on erityisen tuen tarpeessa ja mitä tunnistamisesta on seurannut käytännön työssä.	Sähköinen lomakekysely sosiaalityöntekijöille. Aineistona on 144 sosiaalityöntekijän vastaukset. (8 vanhussosiaalityössä) Analyysi toteutettiin kvantitatiivisen aineiston osalta väittämien jakaumatason tarkastelulla ja kvalitatiivisen aineiston osalta sisällön erittelyllä ja induktiivisella sisällönanalyysillä.	Erityistä tukea tarvitseva asiakas käsite tunnistettiin hyvin, mutta lain keinot sosiaalityöntekijä omatyöntekijänä, hoidon ja huolenpidon turvaavien päätösten käyttö ja monialainen yhteistyö eivät ole täysimääräisesti käytössä.
5.	Niemi, M., & Pietilä, I. 2023. Perhesuhteiden diskursiivinen rakentuminen gerontologisen	Kuvataan miten käsitys ikääntyneiden perhesuhteista ja niiden	Gerontologisen sosiaalityön asiakirjojen (n=31) diskurssianalyysi.	Kolme tulkintarepertuaaria, joissa perhesuhteita tarkasteltiin ongelmien, familismin ja sidoksellisuuden

	sosiaalityön asiakkaiden asiakirjoissa. Gerontologia, 37(3), 247-263.	hyvinvointia tukevista ja heikentävistä tekijöistä rakennetaan gerontologisen sosiaalityön asiakirjoissa.		näkökulmista. Perhesuhteet voivat sisältää sekä haavoittavia, että avun elementtejä samanaikaisesti. Läheissuhteet liittyvät myös relationaaliin tarpeisiin.
6.	Rissanen, S & Ylinen, S. 2014. Elderly poverty: risks and experiences – a literature review. Nordic Social Work Research, 4:2, s. 144-157.	Levittää tietoa ikääntyneiden köyhyydestä ja sosiaalityön käytännöistä ja tutkimuksella tarkastelemalla olemassa olevaa kvalitatiivista tutkimusta.	Kirjallisuuskatsaus. 11 artikkelia. Analyysi toteutettiin deduktiivisella sisällön luokittelulla.	Köyhyyden syyt voidaan tunnistaa eri tasoilla useissa yhteiskunnissa. Yksiköntasolla köyhyyttä ennustaa naissukupuoli, naimattomuus, matala koulutustaso, lyhyt työskentelyhistoria ja heikko terveydentila. Yhteisön tasolla köyhyyttä edistää maalla asuminen ja vähemmistöön kuuluminen. Poliittisella tasolla köyhyyteen vaikuttaa sosiaalihuollon reformit. Köyhyys heikentää fyysistä, sosiaalista ja psyykkistä hyvinvointia.
7.	Rossi, E. 2021. Osista muodostuva kokonaisuus – kuvaus gerontologisesta sosiaalityöstä, sen käytännöistä ja niiden tutkimisesta. Väitöskirja. Lapin yliopisto: Rovaniemi.	Tarkastella gerontologista sosiaalityötä, käytäntöjä ja niiden tutkimista ja tehdä gerontologisen sosiaalityön käytäntöjä näkyviksi ja ymmärrettäviksi.	Osajulkaisujen synteesi, jossa analyysihikkona on kulttuurinen käytäntöteoria.	Gerontologinen sosiaalityö jäsentyy suhteisena käytäntökokonaisuutena, joka muodostuu arvioinnin, neuvottelujen, suostuttelun ja liittämisen sekä tuen käytännöistä. Lisäksi siihen sisältyy osatekijöinä tarkoitukset, kompetenssit ja materiaaliset tekijät. Käytännöt ja osatekijät ovat keskenään sidoksellisia ja moninaisia, jolloin niiden tutkimus edellyttää erilaisia toimintaympäristöjä ja erilaista tietoa yhdistävää tutkimusta.
8.	Soukiala, T. 2023. Sosiaalityöntekijöiden työnsä asettamat tavoitteet gerontologiassa sosiaalityössä. Gerontologia, 37(3), 264-280.	Tarkastella gerontologisten sosiaalityöntekijöiden asettamia tavoitteita ja jäsentää niitä, sekä nostaa esiin näkökulmia gerontologisen sosiaalityön erityispiirteistä.	Iäkkäiden kanssa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden ryhmähaastattelut, jotka analysoitiin abduktiivisesti filosofisten toiminnan teoreettisten käsittevälineiden avulla.	Sosiaalityöntekijöiden toiminnan tavoitteena oli turvata välttämättömät perustarpeet ja vahvistaa iäkkään, läheisen tai toisen ammattilaisen toiminnan edellytyksiä ja mahdollistaa auttamiseen sopivat olosuhteet. Tavoitteissa korostui perustarpeiden turvaaminen ja iäkkäiden suojeleminen ja yksilökohtainen sosiaalityö vakavien ongelmien kanssa. Tavoitteet painotuivat enemmän ongelmien lievittämiseen kuin hyvinvoinnin vahvistamiseen.
9.	Vesa, E, Orjasniemi, T & Skaffari, P. 2017. Ikääntyvien päihdeongelmaisten naisten tuen tarpeet ja kotiin jalkautuvan päihdetyön mallin kehittämisen. Gerontologia 31(1), 23-37.	Tarkastella ikääntyvien päihdeongelmaisten naisten elämäntilanteita, avuntarpeita ja naisille kehitettyä jalkautuvan päihdetyön mallia.	Viiden eteläsuomalaisen naisen haastattelut, jotka analysoitiin induktiivisella sisällönanalyysillä.	Tunnistettiin kolme teemaa: kotiin eristäytyminen, avun saamisen vaikeus ja toiveet kotiin vietävästä päihdetyöstä, jotka toimivat pohjana päihdetyön mallin kehittämiseen. Haastattelut kokivat häpeää ja syyllisyyttä juomisestaan. Avun hakemista rajoitti niiden lisäksi liikuntarajoitteisuus ja sosiaalisten tilanteiden pelko. Jalkautuvan päihdetyön mallissa yhdistetään

				eri menetelmiä, kotikäyntejä, palveluohjausta, moniammatillista verkostotyötä, läheisyhteistyötä ja yhteistyötä kolmannen sektorin kanssa.
10.	Ylinen, S. 2008. Gerontologinen sosiaalityö: tiedonmuodostus ja asiantuntijuus. Väitöskirja. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 155.	Tuottaa tietoa gerontologisen sosiaalityön tiedonmuodostuksesta ja sen asiantuntijuudesta.	1992-2004 välillä ilmestyneet neljä kansainvälistä alan aikakauslehteä (n=710), suomalaiset Gerontologia ja Janus-lehdet (n=257) ja ikääntyneiden kanssa työskenteleviltä sosiaalityöntekijöiltä kerätyt tiedot (n=46). Aineistot analysoitiin sisällönanalyysilla, osa induktiivisesti ja osa deduktiivisesti.	Gerontologista sosiaalityötä koskevissa kirjoituksissa oli viisi teemaa: ammatillisuus, vanhuspolitiikka ja vanhuspalvelut, tutkimus, koulutus ja etiikka ja arvot. Sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuus koostuu muodollisesta, menetelmällisestä ja eettisestä asiantuntijuudesta.
11.	Ylinen, S, Valokivi, H, Rissanen, S & Kalliomaa-Puha, L. Itsemurhariskissä olevan ikäihmisen kanssa työskentelyssä vaaditut taidot sosiaalityössä: katsaus kansainväliseen tutkimukseen. 2019. Gerontologia 33(4), 155-169.	Tuottaa sosiaalityölle ja tutkimukselle tietoa ikäihmisten itsemurhasta, niiden riskitekijöistä ja sosiaalityössä tarvittavista taidoista itsemurha-alttiin ikäihmisen kanssa työskentelyyn.	Integroiva kirjallisuuskatsaus, aineistona 18 artikkelia, jotka analysoitiin induktiivisella sisällönanalyysilla.	Itsemurhan riskitekijät liittyvät terveydentilaan, sukupuoleen, perhetilanteeseen, asumiseen ja taloudelliseen tilanteeseen. Sosiaalityössä tarvitaan riskitekijöiden tunnistamisen, yhteistyön, palveluiden tarjoamisen ja eettisen työskentelyn taitoja.

Taulukko 2. Valitut tutkimukset

Tutkimusten aineistot olivat moninaisia. Aineistoina tutkimuksissa oli käytetty sosiaalityöntekijöiden loppuesseitä (Björkenheim 2016), moniammatillisen työryhmän haastatteluja (Kinni 2014), asiakkaiden (Kinni ym. 2023; Vesa, Orjasniemi & Skaffari 2017, ym. 2017), sosiaalityöntekijöiden (Kinni ym. 2023; Soukiala 2023; Ylinen 2014), vapaaehtoistoimijoiden haastatteluja (Kinni ym. 2023). Lisäksi tutkimusten aineistoissa oli gerontologisen sosiaalityön asiakasasiakirjoja (Kinni ym. 2023; Niemi ym. 2023), sähköisen lomakekyselyn vastauksia (Kuusisto ym. 2021) ja alan tieteellisiä aikakauslehtiä ja tutkimuksia (Ylinen 2014; Ylinen ym. 2019; Rissanen & Ylinen 2014). Björkheimin (2016) ja Kuusiston ym. (2021) tutkimuksissa vastaajien joukossa oli myös muita kuin gerontologisen sosiaalityön parissa työskenteleviä sosiaalityöntekijöitä. Näiden tutkimusten osalta otin mukaan kohdat, jotka sisälsivät gerontologisen sosiaalityön vastaukset, mutta jätin pois selkeästi vain jotain muuta asiakasryhmää koskevat tulokset esimerkiksi elämäkerrallisen menetelmän hyödyntämisen adoptio-ohjauksessa.

Analyysimenetelmissä oli paljon vaihtelua. Aineiston analyysimenetelmistä yleisin oli sisällönanalyysi, jota oli toteutettu induktiivisesti (Ylinen ym. 2019; Ylinen 2014, Vesa ym. 2017; Kuusisto ym. 2023) abduktiivisesti (Björkenheim 2014) ja deduktiivisesti (Soukiala 2023; Ylinen 2014). Lisäksi analyysimenetelmänä oli käytetty diskurssianalyysia (Niemi ym. 2023), osajulkaisujen synteisiä kulttuurisen käytäntöteorian analyysikehikolla (Rossi 2021), sisällön erittelyä (Kuusisto ym. 2021), temaattista analyysia (Ylinen ym. 2019) ja jäsenkategorioinnin analyysia (Kinni 2014). Kvantitatiivisen aineiston analyysi oli toteutettu väittämien jakaumatason tarkastelulla (Kuusisto ym. 2021). Kirjallisuuskatsausten analyysit oli toteutettu deduktiivisella sisällönuokittelulla (Rissanen & Ylinen 2014) ja induktiivisella sisällön analyysillä ja temaattisella analyysillä (Ylinen ym. 2019).

4.5 Hakuprosessin ja aineiston luotettavuus

Vilkan (2023, 95) mukaan kirjallisuuskatsauksen tiedonhaku arvioitaessa oleellista on kiinnittää huomiota aineiston kattavuuteen ja perusteellisuuteen. Tässä tutkielmassa käytetyt tietokannat, hakusanat sekä niiden yhdistelmät käytiin läpi informaatikon kanssa. Lisäksi haun kattavuuden ja perusteellisuuden lisäämiseksi hyödynnettiin manuaalista hakua Sosnetin väitöskirjaluettelosta ja ennalta tiedossa olleesta gerontologiseen sosiaalityöhön liittyvästä tutkimushankkeesta (GERIT-hanke). Kävin läpi myös valittujen tutkimusten lähdeluettelot ja siten pyrin löytämään tutkimusta gerontologisesta sosiaalityöstä mahdollisimman kattavasti. Sillä miten laajasti aineistoa on saatu kartoitettua, voidaan arvioida hakuprosessin onnistumista. (Pudas-Tähkä & Axelin 2007, 53). Etenkin lähdeluetteloiden läpikäynnissä ja gerontologisen sosiaalityön suomalaista kirjallisuutta lukiessa oli huomattavissa samojen kirjoittajien, tutkimusten ja lähdeostosten toistuminen. Tutkimuksen kattavuuden lisäämiseksi olisi

voinut tehdä vielä manuaalisen haun Google Scholarista, mutta huomioiden resurssit ja jo toteutetun muun manuaalisen haun, päädyin jättämään sen pois. Tietokantojen osalta oleellimmat vaikuttavat olleen mukana, sillä kansainvälisistä tietokannoista ei löytynyt kuin kaksi mukaan valittua tutkimusta.

Aineiston hankinnassa rajoituksia asetti kielirajoitus, joten muun kuin suomen tai englanninkielisiä tutkimuksia on saattanut jäädä pois. Tosin koska tutkimuskohteenä oli suomalainen gerontologinen tutkimus, on todennäköistä, että ainakaan paljon tutkimuksia ei olisi rajautunut hakutuloksista pois kielen perusteella. Toisaalta ruotsinkielistä tutkimusta ei haettu, joten siltä osin voi olla, etteivät haut kattaneet kaikkia tutkimuksia. Julkaisuharhalla tarkoitetaan kirjallisuuskatsauksen luottavuuden arvioinnissa sitä, että julkaisutavat vaikuttavat siihen mitä tutkimuksia julkaitaan (Vilkka 2023, 94–95). Lähdeluettelohaussa löytyi yksi julkaisematon erikoistumisopinnojen lopputyö ja kaksi lisensiaatin tutkielmaa, jotka otsikoiden perusteella vaikuttivat liittyvän aiheeseen. Ne jäivät kuitenkin ottamatta mukaan tutkimukseen julkaisemattomuutensa takia. On mahdollista, että muitakin julkaisemattomia tutkimuksia on. Lisäksi tutkimusprosessin ajan tulee arvioida toteutusta kriittisesti koko toteutuksen ajan (Pudas-Tähkä & Axelin 2007, 53). Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen heikkoutena nähdään olevan sen epäsystemaattisuus ja subjektiivisuus (Vilkka 2023, 23). Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen menetelmää on kuitenkin määritelty tarkemmin sen luotettavuuden parantamiseksi ja kiinnitetty huomiota sen eettisyyden arviointiin (Kangasniemi ym. 2013, 297–298). Pyrin lisäämään hakujen luotettavuutta kirjaamalla hakujen toteuttamisprosessin tarkasti ylös ja tekemällä muistiinpanot mukaan valitsemattomien artikkeleiden poissulkuperusteista, sekä huomioimalla tutkimuksen eettisyyden koko prosessin ajan. Hauissa noudatin tarkkuutta ja systemaattisuutta. Ennalta määrittelemäni sisäänotto- ja poissulkukriteerit myös lisäsivät tutkielmaan sisällytettyjen tutkimusten valinnan objektiivisuutta.

Kirjallisuuskatsaukseen valittujen tutkimusten laadunarviointi kuuluu tutkimuksen toteuttamiseen (Vilkka 2023, 92; Niela-Vilén & Hamari 2015, 28–29). Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa tutkimusaineistolle ei tehdä tarkkaa laadunarviointia ja se voidaan tulkita myös katsaustyyppin heikkoudeksi (Vilkka 2023, 23). Tässä tutkielmassa en toteuttanut strukturoitua laadunarviointia, mutta aineistoon valittiin vain vertaisarvioituja tutkimuksia sen luotettavuuden lisäämiseksi. Siten aineistona on vain tieteelliset kriteerit täyttäviä artikkeleita ja väitöskirjoja. Tutkimuksissa oli kuvattu niiden tarkoitus, käytetty tutkimusasetelma- ja menetelmä sekä kuvattu viitekehys ja johtopäätökset (vrt. esimerkki laadun arvioinnista Vilkka 2023, 96–97). Mukaan valitut tutkimukset olivat käyneet läpi tieteellisen vertaisarviointiprosessin ja ne oli julkaistu tieteellisissä lehdissä tai ne olivat väitöskirjoja.

4.6 Aineiston analyysi

Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa tavoitellaan aineiston kuvaamista laadullisesti ja johtopäätösten tekemistä aineiston kokonaisuudesta. Sen tarkoituksena ei ole referoida aineistoa, vaan tuottaa uutta tietoa vertailemalla ja analysoimalla olemassa olevaa tietoa. (Kangasniemi ym. 2013, 296.) Analyysi on mahdollista toteuttaa monin eri tavoin joko kvalitatiivisesti esimerkiksi teemoittelemalla aineiston sisältöjä tai kvantitatiivisesti selvittämällä teemojen esiintyvyyttä ja yleisyyttä. Oleellista on aineiston synteesi ja kuvailun muodostaminen (Kangasniemi ym. 2013, 297.) Kiteley'n ja Stogdonin (2013, 17) mukaan kuvailevan kirjallisuuskatsauksen synteessissä selvitetään julkaisuissa esiintyviä yhteneväisyyksiä, aineiston suhteita, pyritään arvioimaan tiedon laatua ja kiinnitetään huomioita synteesisprosessin toteuttamisen reflektointiin. Tärkeintä aineiston analyysin valintatavassa on, että sillä löydetään vastaukset tutkimuskysymyksiin (Snyder 2019, 337). Peters ym. (2020, 2125) tuovat esille, että kuvailevan kirjallisuuskatsauksen analyysi voidaan toteuttaa esimerkiksi koodaamalla aineistoa. Laadullinen sisällönanalyysi on perusteltu, jos katsauksen tarkoituksena on tunnistaa keskeiseen käsitteeseen liittyviä ominaisuuksia tai kehittää tutkimuskohteesta käsitteellinen viitekehys tai teoria (Pollock, Peters, Khalil, McInerney, Alexander, Tricco, Evans, Moraes, Godfrey, Pieper, Saran, Stern & Munn 2023, 525).

Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa aineiston analysointi käynnistyy jo hakuvaiheessa ja aineistoa valitessa. Se jatkuu analysointivaiheessa, kun valittujen tutkimusten sisältöjä tarkastellaan, vertaillaan ja niistä lähdetään muodostamaan synteesiä (Kangasniemi ym. 2013, 294.) Induktiivinen sisällönanalyysi etenee aineiston redusoinnista eli pelkistämisestä, klusterointiin eli ryhmittelyyn ja lopuksi abstrahointiin eli teoreettisten käsitteiden luomiseen. Ensimmäisenä induktiivisessa sisällönanalyysissä lähdetään liikkeelle aineistoon perehtymisellä. Sen jälkeen aineisto pelkistetään etsimällä tutkimuskysymyksiin vastaavat alkuperäisilmaukset ja koodaamalla ne esimerkiksi eri väreillä. Nämä olennaiset alkuperäisilmaukset irrotetaan aineistosta ja listataan. Pelkistämävaiheessa voidaan myös tiivistää alkuperäisilmausten informaatiota muodostamalla pelkistettyjä ilmauksia. Aineiston klusteroinnissa pelkistettyä aineistoa käydään läpi ja etsitään eroja tai samankaltaisuuksia. Samaa asiaa kuvaavat kohdat ryhmitellään ja yhdistetään luokaksi, joka nimetään niitä yhteisesti kuvaavalla käsitteellä. Näin aineisto tiivistyy, kun yksittäiset alkuperäisilmaukset liitetään yleisempiin käsitteisiin. Ryhmittelyä jatketaan niin, että muodostuneista alaluokista etsitään samankaltaisuuksia ja eroja, joiden mukaan alaluokat ryhmitellään ja niistä muodostetaan yläluokkia. Induktiivisen analyysin viimeisessä vaiheessa käsitteellistetään alkuperäisilmaukset teoreettisiin käsitteisiin. Näin etenemällä aineiston tieto tiivistyy pelkistetyiksi ilmauksiksi, alaluokiksi, yläluokiksi ja pääluokiksi, joista saadaan vastaukset tutkimuskysymyksiin. Analyysi muodostuu prosessissa, jossa aineistossa

esiintyvät yksittäiset ilmiöt liitetään teoreettisiin käsitteisiin ja siten muodostetaan kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–127.)

Valitsin analyysimenetelmäksi induktiivisen sisällönanalyysin, sillä se soveltuu molempiin tutkimuskysymyksiini. Sen avulla voin koota yhteen tietoa gerontologisen sosiaalityön aiemmasta tutkimuksesta ja muodostaa kuvauksen gerontologisesta sosiaalityöstä. Haluan analyysin avulla yhdistää eri tutkimusten tuloksia ja lisätä ymmärrystä gerontologisesta sosiaalityöstä luomalla eri tutkimuksista synteetin ja kokonaiskuvan. Toteutin induktiivisen sisällön analyysin Tuomen ja Sarajärven (2018, 122–127) mukaan. Aloitin perehtymällä aineistoon lukemalla sen useaan kertaan läpi. Analysoin aineistoa etsimällä tutkimuksista tutkimuskysymyksiini vastaavia alkuperäisilmauksia, jotka koodasin eri värillä. Poimin koodatut alkuperäisilmaukset erilliseen tiedostoon ja muodostin niistä pelkistetyt ilmaukset. Listasin pelkistetyt ilmaukset uudelleen omaan tiedostoon, ja ryhmittelin ne eroja ja samankaltaisuuksia etsimällä. Yhdistelin samankaltaiset pelkistetyt ilmaukset yhteen ja muodostin niitä kuvaavan käsitteen alaluokaksi. Tässä vaiheessa päädyin myös lisäämään pelkistettyjen ilmausten yhteyteen vielä alkuperäisilmaukset, jotta aineiston merkitys ei muuttuisi pelkistämisen vuoksi. Jatkoin samankaltaisuuksien ja erojen etsimistä alaluokista ja yhdistin samankaltaiset alaluokat sekä muodostin niitä kuvaavasta käsitteestä yläluokan. Pääluokaksi muodostui vastaus tutkimuskysymykseeni.

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
The second research task concentrates on the experiences of elderly people who have faced poverty. (Ris-sanen & Ylinen 2014, 145)	Köyhyyttä kohdanneiden ikääntyneiden kokemuksista	Köyhyyden kokemus	Ikääntynyt asiakas	Gerontologisen sosiaalityön tutkimuksen teemat
miten gerontologisen sosiaalityön asiakkaita koskevissa asiakirjoissa (n=31) rakennetaan käsitystä ikääntyneiden perhesuhteista... (Niemi & Pietilä 2023, 247)	Ikääntyneiden perhesuhteet	Sosiaalinen elämäntilanne		
The article discusses the application of biographical approaches in social work practice... (Björkenheim 2016, 171)	Elämäkerrallinen lähestymistapa	Käytännöt	Gerontologinen sosiaalityö ammatillisena toimintana	
Kolmannessa artikkelissa tarkastelen asiantuntijuutta erityisesti eettisestä näkökulmasta. (Ylinen 2008, 24)	Eettisyys	Erytisosaaminen		

Taulukko 3. Esimerkki analyysistä ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä.

Taulukossa 3 on esimerkki analyysin toteutuksesta ensimmäiseen tutkimuskysymykseen. Ensimmäisenä on tutkimuksista koodattuja alkuperäisilmauksia ja seuraavaksi niiden pelkistetty ilmaus. Pidin pelkistetyt ilmaukset ja alkuperäisilmaukset yhdessä niitä ryhmitellessä, jotta alkuperäisilmauksen sisältö ei yksinkertaistuisi liian paljon. Luin ilmaukset useaan kertaan läpi ja pohdin niiden sisältöjä. Samalla etsin niistä yhteneväisyyksiä ja eroja ja järjestelin samaa aihetta koskevat ilmaukset yhteen omaan tiedostoon. Sitten luin niitä jälleen läpi ja siirtelin tarpeen mukaan uudelleen eri kohtiin. Sen jälkeen määrittelin ilmauksia yhteisesti kuvaavan alaluokan. Alaluokkien muodostamisen jälkeen kävin niitä ja niiden sisältöjä läpi etsien jälleen samankaltaisuuksia ja yhteneväisyyksiä sekä järjestelin ne niin että samaan ilmiöön liittyvät alaluokat olivat lähekkäin. Lopuksi määrittelin niille yläluokat, jotka nimesin niitä yhteisesti kuvaavilla termeillä.

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka	Päälouokka
Erityisenä resurssin muotona kuvautui gerontologisen sosiaalityön asiakkaiden kriisiytyneen elämäntilanteen tuottama avun tarve. (Niemi & Pietilä 2023, 256)	Asiakkaan kriisiytynyt elämäntilanne	Tilanteen kriisiytyminen	Gerontologisen sosiaalityön tarpeen tunnistaminen	Gerontologinen sosiaalityö
Kerätyn aineiston perusteella näyttää siltä, että taloudellisesti hyväksikäytetyt vanhukset ovat osa gerontologisen sosiaalityön vakituista asiakaskuntaa. (Ylinen 2008, 77)	Taloudellinen hyväksikäyttö	Taloudelliset haasteet		
Sosiaalityöntekijän tehtävänä on pyrkiä ajamaan asiakkaansa etua ja turvaamaan myös siten hänen välttämätön huolenpitonsa ja perustarpeensa. Voi esimerkiksi olla tilanteita, joissa asiakas ei täytä hallinnollisesti määriteltyjä palveluun pääsyn kriteerejä, vaikka hän sosiaalityöntekijän arvion mukaan tarvitsisi kyseistä palvelua. (Soukiala 2023, 276)	Asiakkaan edun ajaminen palvelujärjestelmässä	Asiakkaan asianajo	Gerontologisen sosiaalityön ammatilliset käytännöt	
...tämä näyttäytyi elämäntarinan kertomisen ja kuulluksi tulemisen tarpeena, mutta myös identiteetin muuttumisen pohdintana. Nämä kiinnittyivät ikääntymiseen sekä elämäntilanteen, kuten asuinpaikan ja kodin, ja toimintakyvyn muutoksen myötä tulleseeseen tarpeeseen tarkastella elettyä ja nykyistä elämää ja käsitystä itsestään uudelleen. (Rossi 2021, 84)	Elämäntilanteiden, toimintakyvyn ja sosiaalisten roolien muutos ja käsitys itsestä	Identiteettityö		

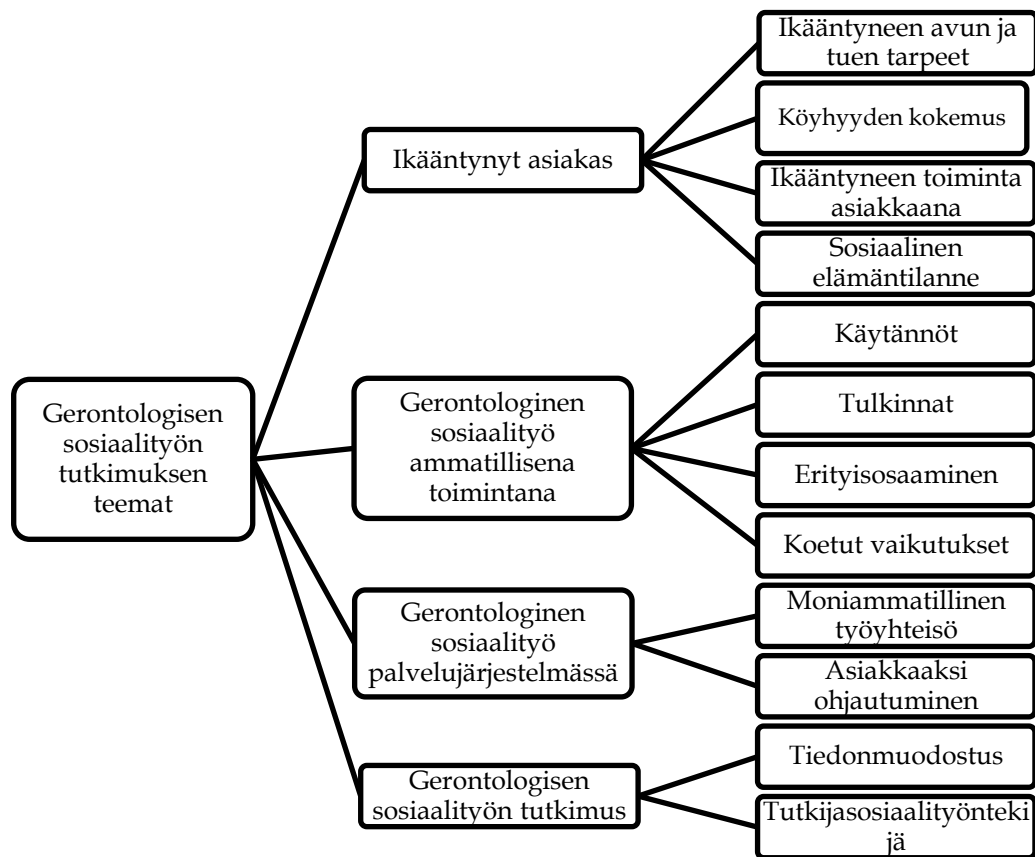
Taulukko 4. Esimerkki analyysistä toisessa tutkimuskysymyksessä.

Toiseen tutkimuskysymykseen löytyi enemmän aineistoa kuin ensimmäiseen. Koodasin toiseen tutkimuskysymykseen vastaavat kohdat alkuperäisistä artikkeleista ja kokosin ne yhteen tiedostoon. Sen jälkeen aloin käydä niitä läpi ja muodostin niistä pelkistettyjä ilmauksia. Pidin alkuperäisilmauksen pelkistetyn ilmauksen kanssa yhdessä myös toisen tutkimuskysymyksen kohdalla, jotta aineisto ei pelkisty liikaa. Taulukossa 4 on esimerkki analyysistä toisen tutkimuskysymyksen kohdalta. Ensimmäisessä sarakkeessa on koodattuja alkuperäisilmauksia ja toisessa niistä muodostettu pelkistetty ilmaus. Näistä etsin yhteneväisyyksiä ja järjestelin niitä aihepiireittäin niin, että samaa asiaa käsittelevät ilmaukset olivat tiedostossa peräkkäin. Sitten muodostin samaan ilmiöön liittyvistä alkuperäisilmauksista alaluokan. Alaluokkien muodostamisen jälkeen kävin niitä läpi ja etsin yhteneväisyyksiä ja eroja, sekä järjestelin niitä tiedostoon niin, että samaa asiaa kuvaavat alaluokat olivat yhdessä. Sen jälkeen määrittelin niitä yhteisesti kuvaavan yläluokan. Näistä muodostui kuvaus siitä, millaista gerontologinen sosiaalityö on. Tämän prosessin myötä alkuperäisaineisto pelkistyi ja jäsenyi uudella tavalla synteetiksi, joka kuvaa gerontologista sosiaalityötä tutkimuskysymykseen vastaavalla tavalla.

5 TUTKIMUKSEN TULOKSET

5.1 Gerontologisen sosiaalityön tutkimuksen teemat

Tämän tutkielman perusteella suomalaisen gerontologisen sosiaalityön tutkimuksen aiheet jakautuivat neljään teemaan. Yhtenä teemana oli ikääntynyt asiakas. Sen osalta oli tutkittu ikääntyneen asiakkaan avun ja tuen tarpeita (Rossi 2021; Vesa ym. 2017), köyhyyden kokemusta (Rissanen & Ylinen 2014), ikääntyneen toimintaa asiakkaana (Kinni 2014) ja sosiaalista elämäntilannetta (Niemi & Pietilä 2023; Kinni ym. 2023; Vesa ym. 2017). Toisena teemana oli gerontologinen sosiaalityö ammatillisena toimintana, jossa oli tarkasteltu erilaisia gerontologisen sosiaalityön käytäntöjä (Soukiala 2023; Rossi 2021; Vesa ym. 2017; Björkenheim 2016; Kinni 2014), sosiaalityössä tehtäviä tulkintoja (Niemi & Pietilä 2023; Kinni 2014), erityisosaamista (Kinni ym. 2023; Kuusisto ym. 2021; Ylinen ym. 2019; Rissanen & Ylinen 2014; Ylinen 2008) ja koettuja vaikutuksia. Kolmantena teemana gerontologisen sosiaalityön tutkimuksessa oli tarkasteltu gerontologista sosiaalityötä osana palvelujärjestelmää moniammatillisessa työyhteisössä (Kinni 2014) ja asiakkaiden ohjautumista gerontologisen sosiaalityön asiakkaiksi (Kinni ym. 2023). Neljäntenä teemana oli gerontologisen sosiaalityön tutkimus, jota oli tarkasteltu tiedonmuodostuksen (Ylinen 2008) ja tutkijasosiaalityöntekijän kaksoisroolin kautta (Rossi 2021). Kokosin gerontologisen sosiaalityön tutkimuksen teemat Kuvioon 2 ja käyn niiden sisältöjä tarkemmin läpi seuraavissa kappaleissa.

Kuvio 2. Gerontologisen sosiaalityön tutkimuksen teemat

Ensimmäinen teema gerontologisen sosiaalityön tutkimuksessa oli ikääntynyt asiakas. Sen alateemana oli asiakkaan avun ja tuen tarpeet. Niiden osalta tutkimuksissa oli tarkasteltu ikääntyvien päihdeongelmaisten avun tarpeita (Vesa ym. 2017, 23), iäkkäiden asumispalvelukeskuksen asukkaiden sosiaalityön tarpeita (Rossi 2021, 3), ikääntyneiden kotona asumisen tukikeinoja (Rossi 2021, 4) ja ikääntyneen sosiaalista kuntoutusta (Rossi 2021, 4). Toisena alateemana oli tutkittu ikääntyneiden omia kokemuksia köyhyydestä (Rissanen & Ylinen 2014, 145). Kolmantena alateemana tutkimuksissa oli ikääntyneen toiminta asiakkaana, jota oli tarkasteltu tutkimuksissa siitä näkökulmasta, miten iäkäs asiakas kategorisoi itseään ja ammattilaisia (Kinni 2014, 12). Lisäksi Kinni (2014, 23) oli tutkinut asiakkaan toimijuutta instituutionaalisessa kontekstissa (Kinni 2014, 16). Viimeisenä asiakkuuteen liittyvänä alateemana oli ikääntyneen sosiaalinen elämäntilanne, jota oli tutkittu perhesuhteiden näkökulmasta (Niemi & Pietilä 2023, 247) ja sitä, mikä asiakkaan elämäntilanteessa aiheuttaa erityisen tuen tarvetta (Kinni ym. 2023, 281). Vesa ym. (2017, 23) olivat tarkastelleet myös, millaisia ikääntyvien päihdeongelmaisten naisten elämäntilanteet olivat (Vesa ym. 2017, 23).

Toisena teemana valituissa tutkimuksissa oli gerontologinen sosiaalityö ammatillisena toimintana. Sitä oli tutkittu kaikissa katsaukseen valituissa artikkeleissa,

jonka myötä se oli yleisin tutkimuskohde. Ensimmäisenä alateemana ammatillisesta toiminnasta oli tarkasteltu käytäntöjä. Rossin (2021) väitöskirjassa tutkimuksen kohteena oli yleisesti gerontologisen sosiaalityön käytännöt ja niiden osatekijät (Rossi 2021, 46). Lisäksi oli tarkasteltu kahta tiettyä työmenetelmää; elämänkerrallisen lähestymistavan käyttöä (Björkenheim 2016, 171, 3) ja jalkautuvaa päihdetyön mallia (Vesa ym. 2017, 23–24). Myös gerontologisen sosiaalityön käytäntöjä kuntoutuksen kontekstissa (Rossi 2021, 4) ja moniammatillisessa työryhmässä oli tutkittu (Kinni 2014, 11). Sosiaalityön käytäntöjä oli tarkasteltu myös siitä näkökulmasta mitä tavoitteita työskentelylle asetetaan ja millaisia erityispiirteitä niillä on (Soukiala 2023, 264–265) sekä kuinka sosiaalityöntekijä osallistuu toimintakyvyn arviointiin (Kinni 2014, 16). Vuorovaikutuksessa tapahtuvaa muutostyötä oli tarkasteltu iäkkään kuntoutujan sosiaalisen identiteetin työstämistä tutkimalla (Kinni 2014, 14).

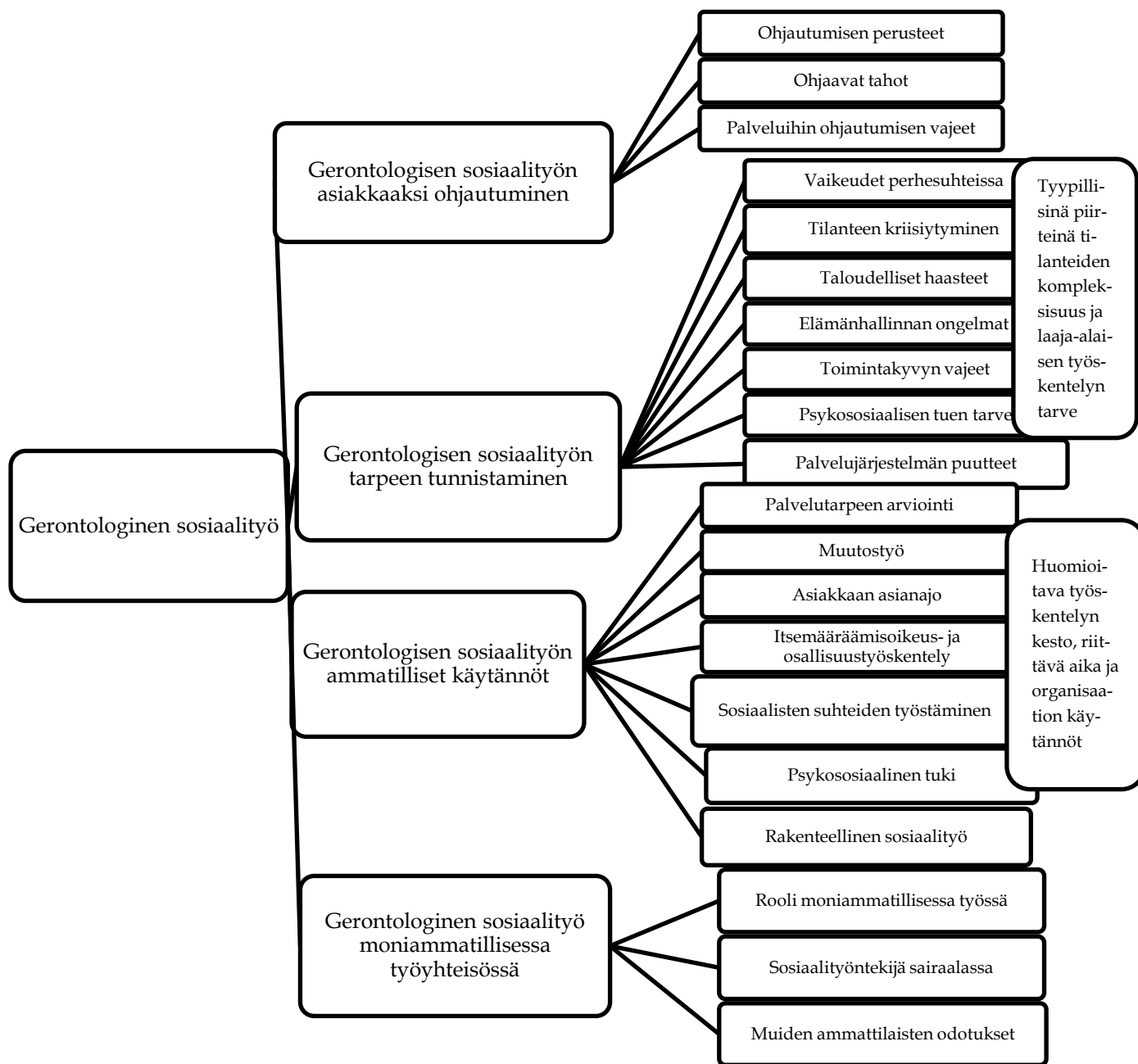
Toisena alateemana gerontologisen sosiaalityön ammatillisesta toiminnasta oli tarkasteltu tulkintoja, joita sosiaalityöntekijät käyttävät työssään. Kinni (2014, 11–12) oli tarkastellut sitä, miten ammatillaiset kategorisoivat itseään ja toisiaan sekä, miten iäkästä kuntoutujaa kategorisoidaan gerontologisessa sosiaalityössä. Ikääntyneen perhe-elämän tulkintarepertuaareja oli tutkittu ja miten perheenjäseniä asemoidaan eri tulkintarepertuaareissa (Niemi & Pietilä 2023, 250). Kolmantena alateemana sosiaalityön käytännön toteutuksen osalta oli tutkittu gerontologisessa työssä tarvittavaa erityisosaamista. Sen osalta tutkimuksen kohteena oli gerontologisen sosiaalityön asiantuntijuus (Ylinen 2008, 22–23) ja eettisyys (Ylinen 2008, 24). Osaamiseen liittyen oli tutkittu myös, miten sosiaalityössä huomioidaan ikääntyneiden köyhyyttä (Rissanen & Ylinen 2014, 144) ja mitä sosiaalityön taitoja tarvitaan itsemurha-alttiin ikäihmisen kanssa työskentelyyn (Ylinen ym. 2019, 155). Lisäksi gerontologisen sosiaalityön erityisosaamisesta nousi esille erityisen tuen tarpeen tunnistaminen (Kuusisto ym. 2021, 421) ja moniulotteisen huono-osaisuuden huomiointi (Kinni ym. 2023, 281). Käytäntöjen vaikutuksista tutkimusta oli tehty silti osin, mitä koettuja vaikutuksia erityisen tuen tarpeen tunnistamisella oli (Kuusisto ym. 2021, 421).

Kolmantena teemana gerontologisen sosiaalityön tutkimuksissa oli gerontologinen sosiaalityö palvelujärjestelmässä. Sen osalta tutkimusta oli gerontologisesta sosiaalityöstä moniammatillisessa kontekstissa ja asiakkaiden ohjautumisesta sosiaalityön asiakkaaksi. Moniammatillista kontekstia oli tarkasteltu siitä näkökulmasta, miten sosiaalityö osallistuu moniammatillisen työryhmän työskentelyyn, palvelutarpeen arviointiin ja päätöksentekoon asiakkaiden jatkohoidon suunnittelussa (Kinni 2014, 11 & 15). Lisäksi oli kartoitettu ketkä moniammatillisessa työryhmässä kategorisoituvat aktiivisiksi toimijoista ja miten pätevä tieto rakentuu sairaalan sosiaalisessa järjestyksessä (Kinni 2014, 16). Asiakkaan ohjautumisen osalta oli tutkittu, millaisten prosessien kautta ikääntyneet ohjautuvat gerontologisen sosiaalityön palveluihin (Kinni ym. 2023, 281).

Neljäntenä gerontologisen sosiaalityön tutkimuksen teemana oli gerontologisen sosiaalityön tutkimus, jota oli tarkasteltu kahdessa tutkimuksessa tiedonmuodostuksen ja tutkija-sosiaalityöntekijän näkökulmista. Ylinen (2008, 23) oli tutkinut, mitä aiheita gerontologisessa sosiaalityössä on tutkittu ja miten ne vaihtelevat tietyllä ajanjaksolla (Ylinen 2008, 23) sekä miten gerontologisen sosiaalityön tieto muodostuu verrattuna muun sosiaalityön kehitykseen (Ylinen 2008, 22). Rossi (2021, 46) oli tutkinut tutkijana ja sosiaalityöntekijä toimivan henkilön tiedonmuodostusta käytännöistä (Rossi 2021, 46). Lisäksi Rossi (2021, 37–38) oli tarkastellut tutkijasosiaalityöntekijän asemoitumista iäkkäiden asumispalvelukeskuksessa, tutkijasosiaalityöntekijän positiota suhteessa organisaatioon henkilökuntaan ja asukkaisiin sekä tutkijana toimimisen mahdollisuuksia sosiaalityötä tehtäessä.

5.2 Millaista gerontologinen sosiaalityö tutkimuksen perusteella on?

Gerontologista sosiaalityötä käsittelevästä tutkimuksesta löytyi tietoa siitä, millaista gerontologinen sosiaalityö on. Jaoin gerontologiseen sosiaalityöhön liittyvät kuvaukset neljään osa-alueeseen. Ensimmäisessä osa-alueessa kuvataan, miten asiakkaaksi ohjaututaan. Toisessa osa-alueessa on kuvattu gerontologisen sosiaalityön tarpeen tunnistamista. Kolmantena osa-alueena on gerontologisen sosiaalityön ammatilliset käytännöt ja sen toteuttamisen edellytykset. Neljännessä osa-alueessa on kuvattu gerontologista sosiaalityötä moniammatillisessa työyhteisössä. Tutkimusten perusteella gerontologisen sosiaalityön tavoitteena on iäkkäiden henkilöiden kokonaisvaltainen hyvinvoinnin edistäminen ja tukeminen sekä hyvän nykyisyyden ja tulevaisuuden turvaaminen (Soukiala 2023, 278; Rossi 2021, 100; Ylinen 2008, 90). Sen tehtävänä on varmistaa hyvinvoinnin mahdollistavat olosuhteet ja sovittaa yhteen iäkkäiden asiakkaiden tarpeet ja ikääntyneiden palvelujärjestelmä (Ylinen 2008, 90; Rossi 2021, 109). Gerontologinen sosiaalityö on yksilökohtaista sosiaalityötä vakavien ongelmien parissa (Soukiala 2023, 277), eettistä asiantuntijuutta ja välittäjänä toimimista asiakkaan ja hänen elämäänsä vaikuttavien tekijöiden välillä (Ylinen 2008, 90) sekä erilaisia palvelumuotoja ja menetelmiä, jotka pohjaavat suhdeperusteisiin työskentelyorientaatioon (Kinni ym. 2023, 285). Gerontologisen sosiaalityön osa-alueet olen koonnut kuvioon 3. Tässä luvussa käyn tarkemmin läpi gerontologisen sosiaalityön osa-alueita ja niiden sisältöjä.

Kuvio 3. Gerontologisen sosiaalityön osa-alueet

5.2.1 Gerontologisen sosiaalityön asiakkaaksi ohjautuminen

Ensimmäisenä osa-alueena gerontologisen sosiaalityön kuvauksissa oli gerontologisen sosiaalityön asiakkaaksi ohjautuminen. Kinni ym. (2023, 284) kuvasivat asiakkaan ohjautumisen perusteena olevan iäkkään elämäntilanteen ominaisuuksien peilaaminen organisaation palveluiden myöntämisen perusteisiin. Jos myöntämisen perusteet täyttyivät, asiakkaan voitiin todeta tarvitsevan gerontologista sosiaalityötä (Kinni ym. 2023, 284). Asiakkaita ohjaavina tahoina nousivat esille asiakas- ja palveluohjausyksiköt (Kinni ym. 2023, 286), järjestötoimijat, kirkkojen diakoniatyö (Kinni ym. 2023, 286)

ja etsivä vanhustyö (Kinni ym. 2023, 285). Lisäksi hoitajat olivat pyytäneet sosiaalityöntekijää käymään asiakkaan luona (Kinni 2014, 45).

Asiakkaaksi ohjaututtiin myös asiakkaiden itsensä, läheisten tai muiden viranomaiset ilmoituksen perusteella (Niemi & Pietilä 2023, 253). Asiakkaaksi ohjautumisen syynä oli monia yhtäaikaista ongelmia tai pitkäkestoisemman avun tarvetta ikäänntyneiden elämäntilanteissa (Kinni ym. 2023, 286). Lisäksi ohjautumisen taustalla oli huolta asiakkaan pärjäämisestä, jonka esille tuomiseksi käytettiin huolipuhetta siitä miksi tilanteeseen pitää puuttua (Niemi & Pietilä 2023, 253). Gerontologisen sosiaalityön asiakkaaksi ohjautumisessa oli kuitenkin vajeita. Se oli sattumanvaraista ja riippuvaista siitä, miten palvelut oli järjestetty kullakin alueella. Esimerkiksi, jos sosiaalityöntekijöitä oli vähän, ohjaamiseen ei ollut riittävästi mahdollisuuksia. Myös asiakkaiden tunnistamisessa oli osaamisvajeita ja erityisen tuen tarpeen tunnistamisessa oli haasteita. (Kinni ym. 2023, 284, 286).

5.2.2 Gerontologisen sosiaalityön tarpeen tunnistaminen

Tutkimusten perusteella toinen gerontologisen sosiaalityön osa-alue oli gerontologisen sosiaalityön tarpeen tunnistaminen. Ensimmäiseksi perhesuhteiden vaikeudet aiheuttivat gerontologisen sosiaalityön tarvetta. Perhesuhteiden vaikeuksia olivat perhe- ja läheissuhdeväkivaltatilanteet, joissa perheenjäsen kohdisti asiakkaaseen uhkaa (Niemi & Pietilä 2023, 253–254; Rossi 2021, 84). Ikäänntyneiden läheis- ja perhesuhdeväkivallassa tyypillistä oli, että ikäänntynyt oli riippuvainen kaltoinkohteleavasta läheisestään niin tunnetasolla kuin hoivankin tarpeen suhteen (Niemi & Pietilä 2023, 259). Perheenjäsen saattoi siis aiheuttaa ongelmatilanteita, mutta myös toimia iäkkään henkilön tukena (Niemi & Pietilä 2023, 254–255). Lisäksi perhe saattoi olla hoivapalveluiden toteuttamisen esteenä esimerkiksi kieltämällä palveluiden aloittamisen (Niemi & Pietilä 2023, 255). Gerontologisen sosiaalityön tarve perhesuhteissa nousi lisäksi esille siitakin näkökulmasta, että ikäänntyminen toi muutoksia perhesuhteisiin ja sen myötä perheen sisäiset roolit muuttuivat (Kinni ym. 2023, 283). Perhesuhteisiin liittyvät ongelmat ja jännitteet saattoivat kärjistyä ikäänntymisen aiheuttamien muutosten myötä (Kinni ym. 2023, 283; Rossi 2021, 84).

Toisena gerontologisen sosiaalityön tarpeen syynä oli asiakkaan kriisiytynyt tilanne. Kriisiytymisen syynä saattoi olla määrittelemätön uhka tai monia eri tekijöitä yksilöiden, perheen tai rakenteiden tasoilla. Avuntarve saattoi johtua pitkään jatku-neesta tilanteesta, joka oli lopulta kriisiytynyt. Näissä tilanteissa myös läheiset saattoivat tukea ikäänntyneiden pärjäämistä. (Niemi & Pietilä 2023, 254.) Kolmantena gerontologisen sosiaalityön tarpeena tutkimuksista tuli esille taloudelliset haasteet. Niihin saattoi sisältyä taloudellista hyväksikäyttöä tai kaltoinkohtelua, johon gerontologisen sosiaalityön keinoin puututtiin (Ylinen 2008, 77; Rossi 2021, 113). Ikäänntyneillä

saattoi myös tulla talousvaikeuksien yllättävien menojen ja heidän tarvitsemiensa palveluiden hintojen tai lääkekustannusten vuoksi (Kinni ym. 2023, 283, 286). Ikääntyneet saattoivat myös avustaa lapsiaan taloudellisesti, vaikka heillä ei olisi ollut siihen varaa ja se edellytti sosiaalityön puuttumista tilanteeseen (Kinni ym. 2023, 284).

Neljäntenä syynä gerontologiselle sosiaalityölle olivat asiakkaan elämänhallinnan ongelmat. Elämänhallinnan ongelmien taustalla oli esimerkiksi sosiaalisia ongelmia, kuten asunnottomuutta ja syrjäytymistä (Kinni ym. 2023, 285; Kuusisto ym. 2021, 423). Etenkin jos asiakkaalla oli päihde- ja mielenterveyden ongelmia sekä somaattisia sairauksia tarvittiin usein gerontologisen sosiaalityön palveluita (Kuusisto ym. 2021, 423). Elämänhallinnan ongelmat saattoivat näyttäytyä myös arjesta selviämisen vaikeuksina, kuten vaikeuksina huolehtia asunnon siisteydestä tai raha-asioista (Rossi 2021, 101) ja vaikeuksina etuisuuksien hakemisessa tai itsestä huolehtimisessa (Kuusisto ym. 2021, 425).

Viidentenä gerontologisen sosiaalityön tarpeena tutkimuksissa oli toimintakyvyn vajeet. Ikääntymisen myötä ikääntyneen fyysinen toimintakyky heikentyy, mikä lisää avuntarpeita päivittäisiin toimiin, asioiden hoitamiseen ja kotitöihin (Rossi 2021, 83). Sen takia hoitoon, hoivaan ja arjen sujumiseen muodostui erilaisia tuen tarpeita (Rossi 2021, 82). Pääosin toimintakyvyn vajeisiin vastattiin hoitotyön keinoin. Kuitenkin ne saattoivat aiheuttaa taloudellista huolta tai turvattomuutta, jolloin voitiin tarvita myös sosiaalityötä riittävien palveluiden varmistamiseen (Rossi 2021, 82–83). Kuudentena syynä gerontologiselle sosiaalityölle oli psykososiaalisen tuen tarve. Ikääntyneet kaipasivat keskustelutukea elämän peruskysymyksiin ja elämänkulun muutosten käsittelyyn. Psykososiaalisen tuen tarvetta nousi esille myös sosiaalisten suhteiden vaikeuksien ja roolien muutosten käsittelyyn. (Rossi 2021, 82–83.)

Viimeisenä gerontologisen sosiaalityön tarpeena tutkimuksissa tunnistettiin palvelujärjestelmän puutteiden aiheuttamat tilanteet, joita oli kuvattu neljässä tutkimuksessa. Palvelut saattoivat olla joustamattomia, eikä asiakkaiden pitkään jatkuneisiin sosiaalisiin ongelmiin puututtu, vaan asiakkaat saatettiin jopa sulkea ulos palveluista (Niemi & Pietilä 2023, 255). Myös päihteiden käyttö tai asiakkaan ikä saattoi johtaa siihen, että asiakas suljettiin pois palveluiden piiristä (Kuusisto ym. 2021, 423; Kinni ym. 2023, 285). Lisäksi yksilöt saatettiin kokea ongelmallisiksi ja huono-osaisuutta normalisoitiin (Niemi & Pietilä 2023, 260). Myös palvelujärjestelmän monimutkaisuus tuotti gerontologisen sosiaalityön tarvetta, kun asiakkaan tarve ja saatavilla olevat tukimuodot eivät kohdanneet tai asiakkaalla oli vaikeuksia hakeutua palveluihin (Rossi 2021, 84; Kuusisto ym. 2021, 424). Näissä tilanteissa asiakkaita ”palloteltiin” palvelusta toiseen, joka johti pyörivään kehään, jossa asiakas palasi lähtöpisteeseen ilman, että hänen palvelutarpeeseensa olisi vastattu (Kinni ym. 2023, 285). Lisäksi palveluiden digitalisoituminen todettiin lisäävän syrjäytymisen riskiä (Kinni ym. 2023, 286). Erityisenä haasteena nousi esille, ettei palvelujärjestelmä pystynyt vastaamaan

tilanteisiin, joissa ikääntynyt itse toimi oman aikuisen lapsensa auttajana. Näissä tilanteissa perheen avuntarpeisiin ei vastattu kokonaisuutena, vaan aikuisen lapsen tilannetta käsiteltiin erillisenä, vaikka tilanteet olivat monella tasolla kietoutuneet yhteen (Niemi & Pietilä 2023, 255–256). Usein perhetilanteessa oli ongelmia, mutta yhteisasumisen vuoksi osapuolien katsottiin olevan velvollisia huolehtimaan toisistaan, jolloin palvelut saatettiin jättää aloittamatta. Tällöin gerontologinen sosiaalityöntekijä saattoi yrittää edistää molempien perheenjäsenten tilannetta. (Niemi & Pietilä 2023, 257.)

Ylipäätään gerontologisen sosiaalityön tarpeen tunnistamiselle tyypillisinä piirteitä oli mainittu tilanteiden kompleksisuus ja laaja-alaisen työskentelyn tarve. Kompleksisuus näkyi eri ongelmien yhteen kietoutumisena, kasautumisena ja moniulotteisena huono-osaisuutena (Kinni ym. 2023, 283; Kuusisto ym. 2021, 423). Vaikeat tilanteet olivat saattaneet jatkua pitkään ja tilanteet olivat lopulta kumuloituneet asiakkaan ikääntyessä (Kinni ym. 2023, 286). Lisäksi ikääntyneiden vaikeiden tilanteiden taustalla saattoi olla vuosikymmeniä jatkunut sosiaalityön asiakkuus, jossa kasautuneisiin ja ylisukupolvisiin ongelmiin ei ollut vastattu ajoissa (Niemi & Pietilä 2023, 253 & 260). Ikääntyneiden elämäntilanteiden ratkaiseminen edellytti paneutuvaa, laaja-alaista ja pitkäkestoista tukea (Rossi 2021, 124; Kinni ym. 2023, 286).

5.2.3 Gerontologisen sosiaalityön ammatilliset käytännöt

Kolmantena gerontologista sosiaalityötä kuvaavana osa-alueena tutkimuksista nousi esille gerontologisen sosiaalityön ammatilliset käytännöt. Gerontologiseen sosiaalityöhön sisältyy palvelutarpeen arviointia, muutostyötä, asiakkaan asianajoa, itsemääräämisoikeus- ja osallisuustyöskentelyä, sosiaalisten suhteiden työstämistä, psykososiaalista tukea ja rakenteellista sosiaalityötä. Ylipäätään gerontologisen sosiaalityön toteuttamisen edellytyksinä pidettiin riittävän ajan varmistamista, sillä ikääntyneiden kanssa työskentely on hitaampaa kuin nuorempien ja luottamussuhteen luominen sekä asiakkaan tilanteen käsittely edellyttää kiireettömyyttä (Björkenheim 2016, 179; Rossi 2021, 86 & 93). Björkenheimin (2016, 181–182) tutkimuksen perusteella olisi myös tärkeä sopia tietyn menetelmän käytöstä työyhteisössä sekä kirjaamisen käytännöistä. Gerontologisen sosiaalityön toimintamahdollisuuksiin vaikutti palveluiden niukkuus. Kun palveluiden saamisen perusteita tiukennettiin ja palveluiden saataavuus heikkeni, gerontologisen sosiaalityön toteuttaminen vaikeutui. (Ylinen 2008, 75.)

Ensimmäisenä ammatillisena käytäntönä gerontologisessa sosiaalityössä oli palvelutarpeen arviointi. Palvelutarpeen arviointi tulee tutkimusten perusteella toteuttaa kokonaisvaltaisesti, yksilöllisesti ja huolellisesti (Björkenheim 2014, 179; Rissanen & Ylinen 2014, 155; Rossi 2021, 83–84). Siinä huomioitiin hyvinvoinnin tukemisen lisäksi asiakkaan tarpeet ja arjen sujuvuus (Rossi 2021, 89). Gerontologisen sosiaalityön pal-

velutarpeen arviointi toteutettiin laaja-alaisesti. Siinä hyödynnettiin erilaista ja eri tavoin tuotettua tietoa, jota hankittiin esimerkiksi asiakkaalta itseltään, läheisiltä ja muilta ammattilaisilta. Tiedon perusteella rakennettiin kuva iäkkään elämäntilanteesta ja hänen tarpeistaan. (Rossi 2021, 90.) Palvelutarpeen arviointia ohjasivat käytössä olleet hakemukset ja lomakkeet kysymyksineen (Rossi 2021, 116). Arviointi sisälsi tietoa ikääntyneen kyvystä suoriutua arjen toiminnoista, asuinympäristöstä, asiakkaan toimintakyvystä, käytössä olevista palveluista, terveydentilasta, sairauksista, lääkityksestä ja tarvittaessa taloudellisesta tilanteesta (Rossi 2021, 90–91; Niemi & Pietilä 2023, 259). Sen sijaan ihmissuhteiden muutoksista tai muista hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä johtuvia tarpeita ei välttämättä huomioitu, vaan arviointi tehtiin medikalisoituneesta näkökulmasta (Niemi & Pietilä 2023, 259). Arviointia toteutettiin käytännössä kysymällä ja havainnoimalla asioita, hakemalla tietoa erilaisista dokumenteista (Rossi 2021, 91) ja sen toteuttamisessa voitiin hyödyntää elämänkerrallista lähestymistapaa (Björkenheim 2016, 176). Gerontologisessa sosiaalityössä palvelutarpeen arvioinnissa asiakkaan osallisuus ja tiedon saaminen asiakkaan kokemuksista oli erityisen tärkeää. Läheiset osallistuivat tarvittaessa arvioinnin toteutukseen (Rossi 2021, 90). Sekä asiakkaan että sosiaalityöntekijän roolina oli olla tilanteessa kertojina ja myös kuuntelijoita. (Rossi 2021, 92–93.)

Palvelutarpeen arviointiin liittyi lisäksi päätöksentekoa palveluista. Gerontologisen sosiaalityön päätöksenteon kuvattiin perustuvan tilannearvioon, jossa tieto analysoitiin ja siitä tehtiin päätelmiä (Rossi 2021, 94). Oleellinen osa päätöksentekoa oli neuvottelu ja suostuttelu, jonka kautta tilannetta määriteltiin ja sovittiin asiakkaan tuen tarpeesta. Neuvottelu ja suostuttelu ilmeni asiakkaan tilanteesta riippuen keskusteluna joko palveluiden epäamisestä tai niiden vastaanottamisesta. (Rossi 2021, 95.) Päätöksenteossa myös realisoitui palvelujärjestelmän toteuttamisen käytännöt, niihin liittyvät säännöt ja ohjeet, joiden perusteella palveluita myönnettiin. Sosiaalityöntekijä toimi ikääntyneiden hoivapolitiikan tulkitsijana ja toteuttajana ja kertoi näistä asiakkaalle. (Rossi 2021, 96.) Välttämättä päätöksiä palveluista ei tehnyt sosiaalityöntekijä, vaan päätöksentekijä saattoi olla myös joku muu ammattilainen (Kuusisto ym. 2021, 425).

Yhdessä tutkimuksessa (Vesa ym. 2017) oli kuvattu asiakasprosessia. Se alkoi huolen heräämisestä ja ongelman tunnistamisesta edeten yhteydenottoon sosiaalityöntekijään. Työskentelyvaiheeseen sisältyivät sosiaalityöntekijän käynnit, palveluohjaus ja palvelut. Sen jälkeen tuli seurantavaihe, jossa sosiaalityöntekijä oli tarvittaessa mukana palveluiden toteutuksessa. Asiakkaan suunnitelmaa tarkastettiin tilannearviossa, jossa seurattiin kuntoutumisen etenemistä ja palveluiden riittävyttä sekä kuultiin asiakasta ja palveluiden tuottajia. Lopuksi sosiaalityön aktiivinen vaihe saattoi päättyä ja asiakas jäi palveluiden piiriin. (Vesa ym. 2017, 30–31.) Asiakassuunnitelma ei näyttäytynyt tutkimuksen perusteella erityisen tarkasti kirjattuna (Kuusisto

ym. 2021, 425). Kuitenkin tilanteen jatkuva arviointi nousi esille, sillä työskentelyä suunnattiin tilanteen mukaisesti (Soukiala 2023, 271).

Toisena gerontologisen sosiaalityön ammatillisena käytäntöjä tutkimuksissa kuvautui muutostyö. Ennen muutostyöskentelyn aloittamista sosiaalityöntekijän tuli huolehtia asiakkaan perustarpeiden turvaamisesta (Soukiala 2023, 270). Luottamussuhdetta ja sen luomista pidettiin erityisen tärkeänä, jotta auttaminen olisi mahdollista (Soukiala 2023, 272; Kinni ym. 2023, 286). Luottamussuhde pyrittiin luomaan paitsi asiakkaan myös muiden työskentelyyn osallistuvien kesken (Soukiala 2023, 272). Tutkimuksissa tuotiin esille, että luottamuksen saavuttaminen edellyttää riittävästi aikaa asiakkaan tilanteeseen paneutumiseen (Soukiala 2023, 272; Björkenheim 2016, 179). Muutostyössä pyrittiin vahvistamaan asiakkaan ja läheisten toimijuutta, sekä lisäämään motivaatiota ja voimaannuttamaan asiakasta (Soukiala 2023, 274–275; Björkenheim 2016, 177 & 182). Ympäristöön pyrittiin saamaan aikaan muutoksia esimerkiksi, jotta asiakas voisi asua omassa kodissaan. Lisäksi asiakkaan ympäristöön kohdistamaa haitallista toimintaa pyrittiin muuttamaan. (Soukiala 2023, 275.) Muutoksen toteuttamisen menetelminä tutkimuksissa mainittiin toivon luominen (Soukiala 2023, 274–275), arvostava kohtaaminen (Rossi 2021, 121; Vesa ym. 2017, 33) ja elämäkerrallisen työskentelytavan hyödyntäminen (Björkenheim 2016, 176).

Muutostyöhön sisältyi myös tavoitteiden asettamista. Tavoitteet liittyivät asiakkaan tilanteen parantamiseen, kuten auttamistoiminnan mahdollistamiseen sekä iäkkään hyvinvoinnin kohenemiseen kuin myös perustarpeiden turvaamiseen (Soukiala 2023, 270, 275–276). Asiakasta autettiin löytämään omaan elämäänsä tavoitteita ja tuettiin niiden saavuttamisessa. Tavoitteisiin saattoi kuitenkin sisältyä myös rajojen asettamista ikääntyneen toiminnalle. (Soukiala 2023, 275.) Lisäksi tavoitteissa oli tyyppillistä, että ne suuntautuvat tilanteen kannatteluun, sen pahenemisen estämiseen tai akuutin tilanteen turvaamiseen (Soukiala 2023, 274). Asiakkaan tilanteen lisäksi tavoitteet saattoivat kohdistua yhteistyöhön asiakkaan kanssa, kuten asiakkaaseen tutustumiseen, asiakassuhteen muodostamiseen ja varmistamiseen, sekä asiakkaan ja hänen elämäntilanteensa ymmärtämiseen. Myös ympäristöön kohdistettiin tavoitteita, kuten asiakkaan elinympäristöön, verkostoon ja rakenteisiin vaikuttamista tai omaisyhteistyöhön ja yhteistyökumppaneiden kanssa työskentelyyn. (Soukiala 2021, 271.) Tavoitteiden asettamista vaikeuttivat työskentelyyn kohdistuvat odotukset, kun sosiaalityöntekijät joutuivat taiteilemaan erilaisten odotusten ja tavoitteiden välissä (Soukiala 2021, 272). Iäkkään ääni saattoi jäädä muiden tahojen toiveiden alle. Vaillinaisen ja muuttuvan tiedon sekä asiakkaan tilanteen jatkuvan muutoksen vuoksi tavoitteiden asettaminen koettiin vaikeaksi ja välillä sosiaalityöntekijä toimivat tiedostamattomien tavoitteiden mukaisesti. (Soukiala 2021, 271.)

Asiakkaan asianajon tehtävät olivat gerontologisen sosiaalityön kolmas ammatillinen käytäntö. Asianajo tarkoitti gerontologisessa sosiaalityössä asiakkaan edun

ajamista palvelujärjestelmässä, asiakkaan tukemista omien oikeuksien puolustamisessa ja asiakkaan edun ajamista omaisten toimintaan vaikuttamalla. Palvelujärjestelmässä gerontologinen sosiaalityöntekijä ajoi asiakkaan etua vaikuttamalla yhteistyökumppaneiden, kuten muiden ammattilaisten ja läheisten, toimintaan (Soukiala 2023, 276; Ylinen 2008, 73). He myös koordinoivat palvelukokonaisuuksia ja ajoivat asiakkaan etua palveluiden saamisessa (Kuusisto ym. 2023, 423; Rossi 2021, 102) ja ”taistelivat” sen puolesta, että ikääntyneen tai hänen omaisensa näkökulma tulisi kuulluksi (Rossi 2021, 84). Asiakkaita myös kannustettiin pitämään puoliaan (Ylinen 2007, 73), vahvistettiin heidän omaa ongelmanratkaisukykyänsä ja iäkkäille kerrottiin heidän oikeuksistaan (Rossi 2021, 100). Asiakkaan etua ajettiin myös omaisten toimintaan vaikuttamalla esimerkiksi, jos omainen esti asiakasta ottamasta vastaan palvelua (Soukiala 2023, 276) tai puolustamalla asiakkaan taloudellisia oikeuksia omaisia vastaan (Ylinen 2008, 73). Asiakkaiden asioita ajettiin konkreettisesti tekemällä asioita yhdessä kuten auttamalla hakemusten täyttämässä (Rossi 2021, 102–103) ja asettumalla asiakkaan rinnalle kokouksissa (Rossi 2021, 106). Lisäksi sosiaalityöntekijä saattoi ottaa asiakkaan tilanteesta enemmän vastuuta ja toimia aktiivisesti palvelun tai etuuden saamisen varmistamiseksi (Rossi 2021, 103).

Neljäs gerontologisen sosiaalityön ammatillinen käytäntö oli iäkkään itsemääräämisoikeus- ja osallisuustyöskentely. Gerontologisessa sosiaalityössä asiakkaan itsemääräämisoikeus ja osallisuus nähtiin keskeisenä osana työtä (Rossi 2023, 111). Gerontologisen sosiaalityön tehtävänä oli varmistaa ikääntyneen oman äänen kuuluminen hänen elämäänsä koskevassa päätöksenteossa (Rossi 2021, 98; Soukiala 2023, 272; Ylinen 2008, 77). Asiakkaiden osallisuutta tuettiin informaation jakamisella (Rossi 2021, 102), informoimalla asiakasta käytettävästä menetelmästä (Björkenheim 2016, 180) ja pohtimalla yhdessä ratkaisuja vaikeisiin elämäntilanteisiin (Rossi 2021, 105). Lisäksi osallisuutta varmistettiin antamalla asiakkaille ja läheisille ohjausta ja neuvontaa palvelujärjestelmässä toimimiseen (Rossi 2021, 102; Ylinen 2008, 71).

Haasteita itsemääräämisoikeus- ja osallisuustyöskentelyssä kuitenkin tuotti se, että iäkkäät saattoivat olla vastentahtoisia palveluiden aloittamisessa tai toteuttamisessa (Soukiala 2023, 272; Kinni ym. 2023, 286). Tällöin gerontologisen sosiaalityön tehtäväksi tuli toimia eettisenä asiantuntijana ja pohtia asiakkaan itsemääräämisoikeuden rajoittamista. Eettisiä ristiriitoja tuli esille tilanteissa, joissa jouduttiin tasapainottelemaan liiallisen ja liian vähäisen puuttumisen välillä (Ylinen 2008, 78). Gerontologisessa sosiaalityössä oli tilanteita, joissa itsemääräämisoikeus ja perustarpeiden toteutuminen, kuten turvallisuus tai välttämättömän huolenpidon tarpeet, olivat vastakkain (Soukiala 2023, 273). Tällöin jouduttiin pohtimaan asiakkaan kelpoisuutta tehdä itseään koskevia päätöksiä ja itsemääräämisoikeuden rajoittamista (Soukiala 2023, 273; Rossi 2021, 98 & 111). Osallisuutta ja toimijuutta pyrittiin kuitenkin tuke-

maan myös niissä tilanteissa, joissa jouduttiin toimimaan ikääntyneen omien toiveiden vastaisesti (Soukiala 2023, 274). Ristiriitaisissa tilanteissa gerontologinen sosiaalityöntekijä toimi suostuttelijana, jossa hän pyrki kertomaan tilanteesta, palveluista ja niiden hyödyistä asiakkaalle, ja siten pitämään huolta asiakkaasta (Rossi 2021, 98). Iäkkäiden itsemääräämisoikeuden toteutuminen saattoi tutkimuksen perusteella olla myös relationaalinen, jolloin sen toteutumisen mahdollisuus riippui eri tekijöistä. Palveluiden resurssit ja organisaatioiden tavoitteet, kuten kulujen minimoiminen (Ylinen 2008, 76–77), lainsäädäntö, organisaatioiden ohjeet ja säännöt (Rossi 2021, 111) vaikuttivat siihen, miten paljon iäkäs henkilö saattoi todellisuudessa päättää itse asioistaan. Lisäksi fyysinen ja sosiaalinen ympäristö, kuten laitospöytätyössä asuminen, saattoi edellyttää iästä toimimaan tietyssä aikataulussa tai tietyllä tavalla oman tahtonsa toteuttamisen sijaan (Rossi 2021, 111).

Viidentenä gerontologisen sosiaalityön ammatillisena käytäntönä oli sosiaalisten suhteiden työstäminen. Sosiaalisten suhteiden merkitys tunnistettiin osana ihmisen perustarpeita ja perheet nähtiin voimavarana niin ikääntyneelle itselleen kuin myös hoivan tai avun antamisessa (Soukiala 2023, 273; Niemi & Pietilä 2023, 256–258). Perhesuhteiden säilyttämistä pidettiin tärkeinä, vaikka niihin olisi sisältynyt ongelmia (Niemi & Pietilä 2023, 258). Sosiaalisten suhteiden osalta gerontologisen sosiaalityön tehtävänä oli kartoittaa perhetilannetta (Soukiala 2023, 273), sen positiivisia puolia ja suhteissa tapahtuneita katkoksia tai menetyksiä (Niemi & Pietilä 2023, 257–258). Sosiaalisia suhteita myös tuettiin erilaisilla ammatillisilla ratkaisuilla (Niemi & Pietilä 2023, 257). Lisäksi sosiaalityö toimi tarvittaessa sillanrakentajana asiakkaan ja omaisten välillä (Ylinen 2008, 78). Yhdestä tutkimuksesta tuli esille, että ikääntyneiden perhesuhteet eivät aina olleet yleisen mielikuvan mukaisia (Niemi & Pietilä 2023, 259). Ikääntyneet esimerkiksi toimivat myös lastensa tukijoina, josta aiheutui ongelmia silloin kun iäkkään kyky huolehtia lapsestaan alkoi heikentyä. Tilanteeseen saatettiin puuttua vasta kun se oli jo kärjistynyt ja ikääntynyt päätyntä gerontologisen sosiaalityön asiakkaaksi. (Niemi & Pietilä 2023, 256, 259.) Gerontologiseen sosiaalityöhön kuului lisäksi ongelmallisten sosiaalisten suhteiden työstämistä, jolloin tasapainoiltiin iäkkään henkilön turvaamisen ja läheissuhteiden säilyttämisen välillä. Ikääntyneet saattoivat päättää jäädä haavoittavaan suhteeseen tai ongelmalliselta perheenjäseneltä saattoi saada apua, jota muuten ei olisi ollut saatavilla (Niemi & Pietilä 2023, 257 & 259.)

Kuudentena ammatillisena käytäntönä gerontologisessa sosiaalityössä oli psykososiaalinen tuki. Sen osalta tutkimuksissa tuli esille etenkin elämäntilanteen lähestymistavan hyödyntäminen ja identiteettityö. Elämäntilanteen läpikäyminen oli yksi käytössä oleva menetelmä (Soukiala 2023, 271; Rossi 2021, 88; Björkenheim 2016, 178). Sen avulla pyrittiin sekä asiakkaan että ammattilaisen parempaan ymmärryk-

seen asiakkaan elämänkulusta, jäsentämään sitä ja käymään läpi elämässä tapahtuneita muutoksia. (Rossi 2021, 108–110). Elämänkerrallisuuden esitettiin vahvistavan asiakkaan itsereflektiota, jolloin asiakas ymmärsi paremmin omaa tilannettaan ja löytää itse ratkaisuja (Björkenheim 2016, 177–179). Ikääntyneillä saattoi olla tuen tarvetta elämäntarinansa, kokemusten, ajatusten ja tunteidensa läpikäymiseen (Rossi 2021, 105). Lisäksi ikääntymisen myötä ikääntyneen identiteetissä ja rooleissa tapahtuu muutoksia, jolloin saattoi nousta esille tarve käsitellä uutta tilannetta (Rossi 2021, 106). Esimerkiksi ikääntyneillä päihteiden käyttäjillä tuli esille tarve yksilölliseen tukeen ”juopon mummon” identiteetistä irtautumiseen (Vesa ym. 2017, 30). Ikääntynyt saattoi myös haluta säilyttää oman vapaan identiteettinsä ja siksi vastustaa palveluita, kuten asumispalveluihin siirtymistä (Rossi 2021, 106). Gerontologisen sosiaalityöntekijän tehtävä identiteettityössä oli tukea muutoksessa, kannustaa siihen tai jopa antaa siihen lupa. Ylipäätään sosiaalityöntekijä vahvasti asiakkaan tai läheisen päätöksentekoa. (Rossi 2021, 106.) Psykososiaalisen tuen tarvetta liittyi myös tilanteisiin, joissa iäkkäällä oli tarve pohtia elämän päättymistä, suhdetta kuolemaan ja siihen liittyviä järjestelyitä (Rossi 2021, 108).

Viimeisenä gerontologisen sosiaalityön ammatillisena käytäntönä nousi esille rakenteellinen sosiaalityö. Rakenteisiin vaikuttamista pidettiin tärkeänä, mutta siihen ei ollut aikaa (Soukiala 2023, 272). Sen tarve oli kuitenkin tunnistettu (Soukiala 2023, 277). Sosiaalityöntekijöiden vastapuhetta tutkimuksissa esiintyi perheenjäsenten välistä hoivavastuuta kohtaan, ja he painottivat yhteiskunnan velvollisuutta palveluiden järjestämiseen (Niemi & Pietilä 2023, 257). Gerontologisen sosiaalityön työskentelyn kestosta ei ollut yhteneväistä linjausta. Toisaalta tutkimuksissa tuli esille gerontologisen sosiaalityön painottuvan lyhyisiin asiakassuhteisiin ja akuuttien ongelmatilanteiden ratkaisuun (Kinni ym. 2023, 286; Soukiala 2023, 277). Kuitenkin pitkäjänteisen työn määrän kuvattiin kasvaneen viime aikoina (Kinni ym. 2023, 286). Iäkkäiden kompleksisten elämäntilanteiden katsottiin nimenomaan edellyttävän pitkäkestoista työtä (Kinni ym. 2023, 286; Rossi 2021, 84).

5.2.4 Gerontologinen sosiaalityö moniammatillisessa työyhteisössä

Neljäntenä gerontologisen sosiaalityön ammatillisena käytäntönä tutkimuksista nousi esille kuvauksia gerontologisesta sosiaalityöstä osana moniammatillista työyhteisöä. Gerontologista sosiaalityötä kuvattiin osaksi moniammatillisia käytäntöjä ja organisaatioita kuudessa tutkimuksessa (Kinni ym. 2023; Soukiala 2023; Rossi 2021; Björkenheim 2016; Kinni 2014; Ylinen 2008). Työskentely oli moniammatillista ja omaiset otettiin usein mukaan työskentelyyn (Soukiala 2023, 271). Sosiaalityöntekijän roolina oli toimia välittäjänä ammattilaisten välillä, pitää yhteyttä eri yksiköihin ja toimia ikääntyneen ja ammattilaisten välisenä viestinviejänä (Ylinen 2008, 70–71 & 79). Elämänkerrallisen lähestymistavan hyödyntämisen koettiin helpottavan toisen ammattilaiset

työskentelyn jatkamista asiakkuuden siirtymisen jälkeen (Björkenheim 2016, 180). Lisäksi konsultointi oli osa gerontologisen sosiaalityöntekijän tehtäviä moniammatillisessa työyhteisössä. Sosiaalityöntekijä vaikutti muiden toimijoiden edellytyksiin toimia asiakkaan eduksi jakamalla omaa asiantuntijuuttaan ja osaamistaan. Tällöin sosiaalityöntekijä toimi välillisesti yhteistyökumppaneiden kautta ikääntyneen hyvinvoinnin edistämiseksi. (Soukiala 2023, 276.) Muiden ammattilaisten odotuksia sosiaalityölle tutkimuksista nousi esille vain vähän. Asiakas- ja palveluohjaajat toivoivat, että sosiaalityöntekijä olisi heille tukena vaikeissa tilanteissa ja ottaisi vastuuta asiakkaan tilanteen hoitamisesta. Lisäksi toivottiin tukea tilanteisiin, joissa jouduttiin puuttamaan asiakkaan itsemääräämisoikeuteen esimerkiksi päätökseen asumispalveluihin muuttamisesta tai ilmoitukseen edunvalvonnan tarpeesta. (Kinni ym. 2023, 285.)

Kinni (2014) oli tutkinut erityisesti sosiaalityöntekijän toimintaa sairaalan kontekstissa. Sairaalassa sosiaalityöntekijän tehtävänä oli sosiaaliturvaan ja palvelujärjestelmään liittyvien tehtävien hoitaminen (Kinni 2014, 53). Sosiaalityöntekijä jäi työsään moniammatillisen ydintiimin ulkopuolelle, vaikka hänet määriteltiin sen jäseneksi (Kinni 2014, 47). Sosiaalityöntekijän toimijuus ei ollut vahva muihin ammattiryhmiin verrattuna (Kinni 2014, 59). Sosiaalityöntekijän työskentelystä ei kuvautunut tutkimuksessa aktiivista toimijaa, eikä hän ottanut aktiivista roolia päätöksenteossa vaan myötäili muita toimijoita. Sosiaalityöntekijän toiminnasta nousi kuitenkin esille asiakaslähtöinen lähestymistapa ja kuntoutujan oman toimijuuden tukeminen. (Kinni 2014, 48–50.) Sosiaalityöntekijä toimi kuntoutujan ja muiden ammattilaisten välissä ja mielsi asiakkaan osalliseksi häntä koskevien suunnitelmien tekemiseen (Kinni 2014, 10).

6 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

6.1 Tutkielman luotettavuus ja rajoitukset

Kirjallisuuskatsausten teossa on oleellista jatkuva kriittinen arviointi koko tutkimusprosessin ajan (Pudas-Tähkä & Axelin 2007, 53). Toteutin tutkielman huomioiden hyvän tieteellisen käytännön periaatteet (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023) koko tutkimusprosessin ajan varmistaakseni tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu luotettavuus suunnittelussa, menetelmän käytössä, analyysissa ja voimavarojen käytössä. Lisäksi tutkimuksen teossa tulee noudattaa rehellisyyttä, viestiä avoimesti ja puolueettomasti mitään salaamatta. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023, 12.) Olen kuvannut avoimesti tutkimuksen toteuttamista, analyysia ja kirjannut tutkimuksen etenemisen tarkasti. Tieteellisen toiminnan vilpillä tarkoitetaan sepittämistä, vääristelyä ja plagiointia (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023, 16). Analyysissa, pohdinnassa ja johtopäätöksissä olen ollut tarkka, että tulkintani pohjaa aineistoon mitään lisäämättä ja pois jättämättä. Lisäksi lähdeviitteet olen kirjannut huolellisesti niin tutkimuksen tuloksissa kuin muissakin osissa tutkielmaa. Tämä tutkielma on kolmas opinnoissani tekemä kirjallisuuskatsaus, joten menetelmän osalta tiesin jo ennalta mitä kannattaa – ja ei kannata – tehdä. Kirjasin etenkin hakujen etenemisen tarkkaan ylös. Aineiston analyysin ajan pyrin mahdollisimman suureen objektiivisuuteen ja kuvasin analyysin toteuttamisen tarkasti.

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen luotettavuutta haastaa se, jos tietoa ei kerätä riittävän laajasti (Grant & Booth 2009, 97). Hakuprosessin onnistumisen edellytyksenä onkin, että aihetta on kartoitettu mahdollisimman laajasti (Pudas-Tähkä & Axelin 2007, 53). Tähän haasteeseen vastaamiseksi täydensin hakua myös manuaalisilla hauilla, jotta löytäisin mahdollisimman laajasti gerontologista sosiaalityötä koskevaa

tutkimusta. Kuitenkin kieliharha vaikuttaa aineiston kattavuuteen niin, että muun kuin suomen- ja englanninkieliset tutkimukset ovat rajautuneet pois tuloksista. Kuvailevan katsauksen eettisyyteen ja luotettavuuteen vaikuttaa sille systemaattisia katsauksia tyypillisempi subjektiivisuus, joka voi ohjata tutkimuksessa tehtyjä valintoja (Kangasniemi ym. 2013, 297). Katsausta tehdessä tulee huomioida, ettei katsaukseen esimerkiksi sisällytetä vain tutkimusta tai tuloksia, jotka tukevat tekijän ajattelumaa- ilmaa (Grant & Booth 2009, 97). Huomioin tämän siten, että aineiston valintaa ohjasivat ennalta määritellyt sisäänotto- ja poissulkukriteerit. Kuitenkin päädyin perusteellisen harkinnan jälkeen muuttamaan sisäänotto- ja poissulkukriteereitä. Alkuperäiset kriteerit olisivat karsineet pois Rissasen ja Ylisen (2014) sekä Ylisen ym. (2019) kirjallisuuskatsaukset, koska niiden kontekstina ei ollut Suomen palvelujärjestelmä, vaan kansainvälinen tutkimus. Harkitsin muutosta pitkään, sillä se vähensi katsauksen systemaattisuutta. Päädyin kuitenkin muuttamaan kriteereitä, koska siten sain katsaukseen mukaan mahdollisimman laajasti suomalaista gerontologisen sosiaalityön tutkimusta, josta nimenomaan olin tässä tutkimuksessa kiinnostunut.

Myös aineiston analyysin toteutuksen tulee olla läpinäkyvä, jotta sen toteutusta voidaan arvioida (Peters ym. 2020, 2125; Kiteley & Stogdon 2014, 18). Pidin analyysin ajan tutkimuskysymykset mielessä ja annoin niiden ohjata analyysia. Analyysin toteutus etenkin toisen tutkimuskysymyksen osalta tuntui tutkimuksen vaikeimmalta osioltta, sillä aineistoa olisi voinut jäsentää monella eri tavalla. Mietin esimerkiksi osalueiden esiintyvyyden kuvaamista tarkemmin osana sisällönanalyysia (esim. Tuomi & Sarajärvi 2018, 118–119). Päädyin kuitenkin siihen, ettei ilmiön esiintyvyyden mää- rästä voi päätellä sen pätevyyttä tai merkityksellisyyttä tässä katsauksessa, koska tutkimukset olivat lähestymistavoiltaan ja tutkimusmetodeiltaan hyvin erilaisia. Esimerkiksi gerontologinen sosiaalityö on yleensä osa moniammatillista yhteistyötä, vaikei- sitä näkökulmaa tuotu esille kaikissa tutkimuksissa. Se johtui siitä, ettei se ollut niiden tutkimusten tarkastelun kohteena. Lisäksi tunsin välillä, että pelkistämällä myös osa aineiston merkityssisällöstä pelkistyi. Erilaisella analyysimenetelmällä tai tarkem- milla tutkimuskysymyksillä olisi voinut saada erilaista tietoa. Huomasin myös, että vaikka pyrin tekemään aineistolähtöistä sisällönanalyysia, päädyin samantyyppiseen jaotteluun molemmissa tutkimuskysymyksissä. Jäsensin ilmiöitä asiakkaan, ammatil- listen käytäntöjen ja palvelujärjestelmän kautta, vaikka erojakin jäsenyksessä oli. Huomasin, että omassa ajattelussa hahmotan asiat vahvasti mikro-, meso- ja makro- tasolta, joka vaikutti myös analyysiin.

Kuten laadullisessa tutkimuksessa yleensäkin, analyysin induktiivisuus vaikut- taa tulosten yleistettävyyteen (esim. Tuomi & Sarajärvi 2018, 108–110; Kangasniemi ym. 2013, 299). Tämän tutkielman tulokset eivät ole yleistettävissä koskemaan suoma- laista gerontologista sosiaalityötä tai sen sisältöä kokonaisuudessaan. Tulokset kokoa-

vat yhteen gerontologisen sosiaalityön tutkimusta tämän tutkielman tutkimuskysymysten kautta. Tulokset ovat syntyneet minun kognitiivisten prosessieni ja aihetta koskevan ymmärrykseni kautta. Analyysin lopputuloksena on mukaan valittujen tutkimusten synteesi ja sanallinen kuvaus gerontologisesta sosiaalityöstä ja sen tutkimuksesta, mutta se ei suinkaan sisällä kaikkea mahdollista gerontologiseen sosiaalityöhön liittyvää, eikä ole ainoa tapa tarkastella gerontologista sosiaalityötä.

6.2 Tutkimustulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Tutkielmani ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä oli, mitä teemoja gerontologisessa sosiaalityössä on tutkittu Suomessa 2000-luvulla. Tuloksista selvisi, että gerontologisen tutkimuksen aihealueet voidaan jakaa neljään eri teemaan. Kaikissa tutkimuksissa oli tutkittu gerontologista sosiaalityötä ammatillisena toimintana ja se oli siten yleisin tutkimuksen kohde (Kinni ym. 2023; Niemi & Pietilä 2023; Soukiala 2023; Kuusisto ym. 2021; Rossi 2021; Ylinen ym. 2019; Vesa ym. 2017; Björkenheim 2016; Kinni 2014; Rissanen & Ylinen 2014; Ylinen 2008). Kuudessa tutkimuksessa oli tarkasteltu ikään-tyntyttä gerontologisen sosiaalityön asiakkaana eri näkökulmista (Kinni ym. 2023; Niemi & Pietilä 2023; Rossi 2021; Vesa ym. 2017; Kinni 2014; Rissanen & Ylinen 2014). Lisäksi kahden tutkimuksen aiheena oli gerontologinen sosiaalityö palvelujärjestelmässä (Kinni ym. 2023; Kinni 2014). Myös gerontologisen sosiaalityön tutkimuksen tutkimusta oli kahdessa artikkelissa. Toisessa aiheena oli gerontologisen sosiaalityön tiedonmuodostus (Ylinen 2008) ja toisessa tarkasteltiin tutkijasosiaalityöntekijän toimintaa (Rossi 2021).

Gerontologisen sosiaalityön tutkimus on ollut tämän tutkielman perusteella pääosin laadullista tutkimusta, jossa keskityttiin ilmiöiden kuvauksiin. Joskin kirjallisuuskatsaukset osoittavat myös aiempaa tutkimusta systemaattisemmin kokoavaa suuntausta. Aiheet ovat painottuneet erityisesti gerontologisen sosiaalityön käytäntöihin ja ikään-tyneistä tuotettuun tietoon gerontologisessa sosiaalityössä hyödynnettäväksi. Kuitenkaan varsinaista interventiotutkimusta ei ollut tehty kuin elämänkerrallisen lähestymistavan käytöstä (Björkenheim 2016), joka sekin sosiaalityöntekijöiden kokemuksen perusteella. Tulokset ovat yhdenmukaisia muun sosiaalityön tutkimuksen kanssa, jossa tyypillisempää on tehdä laadullista tutkimusta (esim. Pohjola, Kempainen & Väyrynen 2012), kuin interventioihin perustuvaa vaikutusten tutkimista. Sosiaalityön käytäntöön vietävän interventiotutkimuksen puutteesta on kuitenkin esitetty kritiikkiä (esim. Paasio 2014, 143–144; Kempainen & Ojaniemi 2012, 51). Laatusuosituksen (2024–2027) ilmestyttyä gerontologisen sosiaalityön kehittäminen tulee jälleen agendalle. Rahoituksen suuntaaminen gerontologisen sosiaalityön tutkimukseen näyttää lisäävän tutkimuksen määrää, mikä sinänsä ei ole yllättävää.

GERIT-hankkeen rahoituksen myötä vuonna 2023 julkaistiin kolme gerontologista sosiaalityötä käsittelevää tutkimusta, joka on 27 prosenttia katsauksen aikavälin, eli 18 vuoden aikaisesta, tutkimuksesta.

Toisena tutkimuskysymyksenäni oli, millaista gerontologinen sosiaalityö tutkimuksen perusteella on. Tuloksena on synteesi eri tutkimusten gerontologisen sosiaalityön kuvauksista. Sen perusteella gerontologisen sosiaalityön osa-alueina on asiakkaaksi ohjautuminen, gerontologisen sosiaalityön tarpeen tunnistaminen, gerontologisen sosiaalityön ammatilliset käytännöt ja gerontologinen sosiaalityö moniammatillisessa työyhteisössä. Tulosten perusteella asiakkaiden ohjautumisen syynä oli pitkäaikainen tuen tarve, monimutkaiset ongelmat ja huoli asiakkaan pärjäämisestä. Gerontologisen sosiaalityötä tarve tunnistettiin tilanteissa, joissa asiakkaan perhesuhteissa oli vaikeuksia, asiakkaan tilanne oli kriisiytynyt, asiakkaalla oli taloudellisia haasteita, elämänhallinnan ongelmia, toimintakyvyn vajeita, psykososiaalisen tuen tarvetta tai palvelujärjestelmässä oli puutteita. Erityisesti monimutkaisten ja kompleksisten tilanteiden katsottiin edellyttävän gerontologista sosiaalityötä, mutta silti ohjautuminen oli sattumanvaraista.

Myös Kinnin ja Tiilikaisen (2024) tutkimuksen mukaan gerontologiseen sosiaalityöhön ohjautumisen syynä on usein monimutkaiset elämäntilanteet, mutta ohjautumisessa on epäselvyyksiä. Lisäksi palvelujen kohtaamattomuus ikääntyneiden tarpeiden kanssa on noussut esille myös Peiposen, Tiilikaisen ja Kinnin (2023) tutkimuksessa, jonka perusteella palvelujärjestelmä ei pysty tarjoamaan ikääntyneelle sopivia palveluita etenkin tilanteissa, joissa asiakkaalla on sosiaalisia ongelmia. Sosiaalihuoltolain (42§) mukaan erityistä tukea tarvitsevan ikääntyneen omatyöntekijän tulee olla sosiaalityöntekijä, mutta erityisen tuen tarpeen tunnistamisessa on käytännössä haasteita (esim. Kinni & Tiilikainen 2024).

Gerontologisen sosiaalityön ammatillisina käytäntöinä tuloksissa nousi esille palvelutarpeen arviointi, muutostyö, asiakkaan asianajo, itsemääräämisoikeus- ja osallisuustyöskentely, sosiaalisten suhteiden työstäminen, psykososiaalinen tuki ja rakenteellinen sosiaalityö. Palvelutarpeen arviointi on sosiaalihuoltolainin (1301/2014, 36§) perusteella osa sosiaalityötä. Oleellista on huomata, että tulosten mukaan joku muu saattoi olla päätöksentekijänä sosiaalityöntekijän sijaan. Muutostyö ja asiakkaan asianajo ovat osa gerontologisen sosiaalityön ammatillisia käytäntöjä. Nämä tulokset ovat yhteneväisiä aikuissosiaalityön kanssa. Jokinen (2008) on löytänyt samoja sisältöjä tutkiessaan sosiaalityötä aikuisten parissa. Hänen mukaansa aikuissosiaalityössä käytetään työmenetelminä tukea, kohtaamista ja asianajoa. Tuki on tavoitteiden asettamista ja suunnitelmallista toimintaa niiden saavuttamiseksi. Kohtaamisessa annetaan tilaa asiakkaalle ja pyritään ymmärtämään asiakkaan tilannetta. Asianajossa ollaan asiakkaan puolella ja autetaan palvelujärjestelmässä toimimisessa. (Jokinen 2008, 115–119).

Ammatillisista käytännöistä haluan nostaa esille etenkin itsemääräämisoikeus- ja osallisuustyöskentelyn sekä sosiaalisten suhteiden työstämisen. Ikääntyneen itsemääräämisoikeuden ja osallisuuden varmistaminen, mutta myös sen rajoittamisen arviointityö ovat tutkielman perusteella merkittävä osa gerontologista sosiaalityötä. Kinnin ja Tiilikaisen (2024) mukaan asiakasohjaajat kaipaavat gerontologista sosiaalityöntekijää erityisesti tilanteisiin, joissa tarvitaan eettistä pohdintaa ja asiakkaan itsemääräämisoikeuden kanssa työskentelyä, ja he odottavat sosiaalityöntekijällä olevan tähän erityistä osaamista. Tulosten mukaan ikääntyneiden perhetilanteet eivät aina myöskään vastaa yleistä mielikuvaa, jossa omaiset huolehtivat iäkkäästä läheisestään, vaan ihmissuhteissa ilmenee erilaisia haasteita ja kaltoinkohteluakin. Myös Seppänen (2006, 44–45) on jo lähes 20 vuotta sitten huomannut tutkimuksessaan gerontologisen sosiaalityön asiakkaiden ongelmiksi ristiriitaiset suhteet läheisiin. Sekä itsemääräämisoikeus- ja osallisuustyöskentely että sosiaalisten suhteiden työstäminen ovat tärkeä ja vaativa osa ikääntyneiden oikeuksien ja hyvinvoinnin varmistamista ja ne tulee tunnistaa merkityksellisenä osana gerontologista sosiaalityötä.

Gerontologisen sosiaalityön ammatillisina käytäntöinä nousi lisäksi esille psykososiaalinen tuki, jossa hyödynnettiin elämäkerrallista lähestymistapaa ja tehtiin identiteettityötä ikääntyneen kanssa. Seppäsen ja Koskisen (2022, 455–456) mukaan gerontologinen sosiaalityö on suurelta osin ikääntyneen arjen järjestelyä, mutta he näkevät psyykkisten voimavarojen tukemisen ja elämäkerrallisten menetelmien hyödyntämisen tärkeäksi. Myös Antikainen-Juntusen (2014, 113) artikkelissa tuodaan esille psykososiaalinen tuki osana gerontologista sosiaalityötä, jossa se sisältää tukemista muutokseen ja ratkaisujen löytämiseen. Toisaalta Antikainen-Juntunen (2014, 114–115) tuo esille psykososiaalisen työtteen korostamisen voivan vähentää ennestäänkin vähäisen rakenteellisen työn osuutta ja kohdistavan huomion yksilön sopeuttamiseen järjestelmään.

Tutkimuksen tuloksissa nousi esille myös tarve rakenteelliselle sosiaalityölle, mutta tulosten perusteella siihen ei ollut aikaa, eikä konkreettisia menetelmiä. Rakenteellisen sosiaalityön vähäisyys on havaittu muissakin tutkimuksissa (esim. Kannasoja & Ruonakangas 2023). Rakenteellinen sosiaalityö on kuitenkin lakisääteistä (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 7§). Etenkin, koska tulosten perusteella palvelujärjestelmän vajeet aiheuttivat gerontologisen sosiaalityön tarvetta, rakenteelliseen sosiaalityöhön panostaminen ja sitä kautta palvelujärjestelmän kehittäminen voisi pysäyttää ”pyörivän kehän”, sujuvoittaa asiakaspolkuja ja säästää resursseja.

Viimeisenä osa-alueena toisen tutkimuskysymyksen osalta oli kuvaus gerontologisesta sosiaalityöstä moniammatillisessa työyhteisössä, jossa tutkimuksissa oli kuvattu gerontologisen sosiaalityön roolia moniammatillisessa työssä, muiden ammattilaisten odotuksia ja sosiaalityöntekijän toimintaa sairaalan kontekstissa. Sosiaali-

työntekijä toimi välittäjänä, viestinviejänä ja konsultaatiotukena muille ammattilaisille. Gerontologista sosiaalityötä toteutetaan moniammatillisesti, mutta sairaalassa sosiaalityöntekijän rooli työskentelyssä ei ollut kovin vahva. Tulosten perusteella se kaipasi enemmän tarkastelua, etenkin kun terveysosiaalityön asema osana terveydenhuoltoa on uhattuna hyvinvointialueiden uudistaessa palvelujärjestelmää (esim. Talentia 2023).

Tutkielmani tavoitteena oli tuottaa tietoa hyvinvointialue muutoksen ravistellessa sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämistä. Halusin selvittää käytännön kehittämisen tueksi tietoa gerontologisen sosiaalityön tutkimuksesta. Ensimmäisenä johtopäätöksenä on, että gerontologinen sosiaalityö tarvitsee enemmän tutkimusta ja sen myötä yhdenmukaistamista kansallisella tasolla. Gerontologinen sosiaalityö on organisoitu hyvin vaihtelevasti (esim. Rossi ym. 2022, 581–582; Seppänen & Koskinen 2022, 452; Niemi ym. 2021, 204). Sen vakiintumattomuus ja epäselvä paikka palvelujärjestelmässä vaatii enemmän huomiota ja kansallista kehittämistä. Ikääntyneiden tulee saada gerontologisen sosiaalityön palvelut yhdenvertaisesti asuinpaikasta riippumatta. Tutkimuksen ja tutkimukseen perustuvan kehittämisen tueksi tarvitaan myös rahoitusta. Toisena johtopäätöksenä on, että gerontologisen sosiaalityön asiakkaaksi ohjautumisen sattumanvaraisuuden vuoksi asiakkaan tunnistamista tulee parantaa. Se edellyttää määrätietoista kehittämistyötä, jotta asiakkaat ohjautuvat oikein gerontologiseen sosiaalityöhön ja saavat tarvitsemansa avun.

Kolmantena johtopäätöksenä on, että gerontologisessa sosiaalityössä tehdään työtä ikääntyneiden perusoikeuksien ja heidän sosiaalisten verkostojensa ytimessä. Itsemääräämisoikeus- ja osallisuustyöskentely sekä sosiaalisten suhteiden työstäminen ovat merkittävä osa gerontologista sosiaalityötä. Ne edellyttävät sosiaalityöntekijältä vaativaa eettistä harkintaa, verkosto- ja vuorovaikutustyöosaamista sekä ikääntyneiden oikeuksien tuntemista ja niiden toteutumisen varmistamista. Tämä on huomioitava gerontologisen sosiaalityön osaamisvaatimuksia, työn vaativuutta ja resurssointia arvioitaessa. Neljäntenä johtopäätöksenä on, että psykososiaalinen tuki on merkityksellinen etenkin ikääntyneen elämäntilanteen ja päätösten taustojen ymmärtämisessä sekä muutoksen aikaansaamisessa yksilön tasolla. Ikääntyneetkin tarvitsevat tukea oman tilanteensa läpikäymiseen ja pohdintaan sekä tukea ja vahvistusta identiteetin muutoksiin. Viidentenä ja viimeisenä johtopäätöksenä on, että palvelujärjestelmä itsessään aiheuttaa gerontologisen sosiaalityön tarvetta. Sen vuoksi tarvitaan aikaa ja rakenteita rakenteelliseen sosiaalityöhön. Sosiaalityöntekijöiden kokemustiedon hyödyntäminen kehittämistyössä voi sujuvoittaa asiakaspolkuja ja nopeuttaa monihaasteisten asiakkaiden tilanteiden paranemista sekä siten myös kohdentaa sosiaali- ja terveyspalveluiden resursseja kustannustehokkaammin.

Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää uuden tutkimuksen suunnittelussa ja suuntaamisessa. Mielestäni palvelujärjestelmän uudistuessa etenkin laajempi tutkimus gerontologiseen sosiaalityöhön kohdistuvista odotuksista ja sen hyödyistä moniammatillisessa työskentelyssä voisi auttaa kehittämistyössä. Myös gerontologisen sosiaalityön interventioiden tutkimusta tulisi lisätä sen tarpeellisuuden ja vaikutusten esille tuomiseksi. Tosin ensin täytyisi määritellä ja kuvata interventiot nykyistä tarkemmin. Tuloksissa on esitetty ammatillisia käytäntöjä, joita hyödyntämällä interventiota voisi määritellä ja tutkia yksityiskohtaisemmin. Tutkimuksen tulokset auttavat sanoittamaan ja ymmärtämään paremmin gerontologisen sosiaalityön sisältöjä kokonaisuudessaan niin tutkimuksen suunnittelussa, sosiaalityön substanssissa kuin muiden ammattiryhmien kanssa käytävissä keskusteluissa ja palvelujärjestelmän kehittämistyössä.

Lisäksi tuloksia voidaan käyttää gerontologisen sosiaalityön käytäntöjen kehittämiseen arjen työssä. Tuloksia voi hyödyntää erityisen tuen ja gerontologisen sosiaalityön tarpeen tunnistamisessa. Gerontologisen sosiaalityön tarpeen tunnistamisen osa-alueista voisi laatia esimerkiksi tarkastuslistan käytännön työhön gerontologiseen sosiaalityöhön ohjautumisen standardoimiseksi. Myös ammatillisten käytäntöjen kuvausten avulla gerontologisen sosiaalityön tarvetta voidaan perustella ja selventää sen käytännön tehtäviä. Tulosten perusteella gerontologiselta sosiaalityöltä odotetaan itsemääräämisoikeuteen liittyvien asioiden ratkaisemista. Tähän olisi tärkeää kiinnittää huomiota gerontologisen sosiaalityön ja asiakasohjauksen työtehtävien määrittelyssä. Tuloksissa tuli lisäksi esille, ettei sosiaalityöntekijä tee aina päätöksiä. Päätöksentekijänä tulee olla sosiaalityöntekijä myös ikääntyneillä, jos asiakkaalla on erityisen tuen tarve ja kyse on huolenpitoa ja hoivaa turvaavista päätöksistä (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 46§). Tämä tulee huomioida käytännön työtehtävien organisoinnissa. Gerontologista sosiaalityötä tarvitaan nyt ja tulevaisuudessa. Tämän tutkielman perusteella gerontologinen sosiaalityö on vaativaa sosiaalityötä vakavien ongelmien parissa. Sen asemaa palvelujärjestelmässä tulee vahvistaa ja vakiinnuttaa ikääntyvien oikeuksien turvaamiseksi ja kaikkein heikoimmassa asemassa olevien ikääntyneiden kompleksisten elämäntilanteiden ratkaisemiseksi.

LÄHTEET

*-merkitty aineistona olleet tutkimukset

- Airaksinen, T. (2020) Hyvinvointivaltion hylkäämät. Ikääntyneiden hoidon etiikka. Helsinki: Bazar.
- Antikainen-Juntunen, E. (2014) Psykososiaalinen työ osana gerontologista sosiaalityötä. *Gerontologia* 2/2014, 110–116.
- Azulai, A., Hongmei, T. Quinn, K. & Mykietka, K. (2022) Current and Future Needs of Gerontological Social Work Practice in Alberta: Findings from the World Café at the Gerontological Symposium in Edmonton, Canada. *Journal of Gerontological Social Work*, 65:8, 832-865. Saatavilla: DOI: [10.1080/01634372.2022.2047860](https://doi.org/10.1080/01634372.2022.2047860), luettu 16.2.2024.
- Beltran, S., Luigi, P., Kusmaul, N. & Leon, M. Rising above the Flood: A Systematic Review of Gerontological Social Work in Disaster Preparedness and Response. *Journal of Gerontological Social work* 2022, VOL. 65, NO. 5, 545–561. Saatavilla <https://doi.org/10.1080/01634372.2021.1986764>, luettu 16.2.2024.
- Berkman, B., Silverstone, B. Simmons, W., Volland P. & Howe, J. (2016) Social Work Gerontological Practice: The Need for Faculty Development in the New Millennium. *Journal of Gerontological Social Work*, 59:2, 162-177. Saatavilla: DOI: [10.1080/01634372.2016.1169845](https://doi.org/10.1080/01634372.2016.1169845), luettu 16.2.2024.
- *Björkenheim, J. 2016. Does past life matter? Social workers' views on biographical approaches. *European Journal of Social Work*, 19:2, s. 171–186.
- Casado, T., Sousa, L. & Touza, C. (2020) Older People's Perspective about Their Participation in Health Care and Social Care Services: A Systematic Review *Journal of Gerontological Social Work* 2020, Vol. 63, NO. 8, 878–892. Saatavilla DOI: [10.1080/01634372.2020.1816591](https://doi.org/10.1080/01634372.2020.1816591), luettu 7.4.2024.
- Donnelly, S. & Torres, S. (2022) Social work and critical gerontology: Why the former needs the latter. Teoksessa S. Torres & S. Donnelly (2022). *Critical Gerontology for Social Workers*. Policy Press, 1–16.
- Edgen, J., Karinranta, S., Sihvonen, S. & Havulinna, S. (2022) Tasapainon hallinta ja harjoittaminen sekä kaatumisten ehkäisy. Teoksessa T. Rantanen, K. Kokko, S. Sipilä & A. Viljanen (toim.) *Gerontologia*. 5. uudistettu painos. Helsinki: Duodecim, 252–278.
- Ferguson, A. (2015) The Future of Gerontological Social Work: What We Know and What We Don't Know about Student Interest in the Field. *Journal of Evidence-Informed Social Work*, 12:184–197. Saatavilla DOI:10.1080/15433714.2013.808601, luettu 15.2.2024.

- Grant, M. & Booth A. (2009) A typology of reviews: an analysis of 14 review types and associated methodologies. *Health Information and Libraries Journal* 26 (2), 91–108. Saatavilla DOI: 10.1111/j.1471-1842.2009.00848.x, luettu 19.11.2023.
- Hakonen, S. (2008) Ikäideat ikäkäytäntöjen työkaluiksi. Teoksessa A. Suomi & S. Hakonen (toim.) *Kuluerästä voimavaraksi. Sosiokulttuurinen puheenvuoro ikääntymiskysymyksiin*. Jyväskylä: P-S Kustannus, 33–52.
- Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista annetun lain ja sosiaalihuoltolain 42 §:n muuttamisesta. HE 218/2016 vp.
- Hardy, F., Hair, S. & Johnstone, E. (2020) Social Work: Possibilities for Practice in Residential Aged-care Facilities, *Australian Social Work*, 73:4, 449-461. Saatavilla , DOI: 10.1080/0312407X.2020.1778051, luettu 9.4.2024.
- Healy, K. (2014) *Social Work Theories in Context. Creating Frameworks for Practice*. 2nd ed. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Hoppania, H-K., Karsio, O., Näre, L., Olakivi, A., Sointu, L., Vaittinen, T., Zechner, M. (2016) *Hoivan arvoiset. Vaiva yhteiskunnan ytimessä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hänninen, K. (2008) *Palveluohjaus - täsmäpalvelua ikäihmiselle*. Teoksessa A. Suomi & S. Hakonen (toim.) *Kuluerästä voimavaraksi. Sosiokulttuurinen puheenvuoro ikääntymiskysymyksiin*. Jyväskylä: P-S Kustannus, 196–242.
- Hänninen, T. & Hallikainen, T. (2022) *Kognitiiviset toiminnot*. Teoksessa T. Rantanen, K. Kokko, S. Sipilä & A. Viljanen (toim.) *Gerontologia*. 5. uudistettu painos. Helsinki: Duodecim, 280–285.
- Juhila, K. (2018) *Aika, paikka ja sosiaalityö*. Tampere: Vastapaino.
- Juhila, K. (2008) *Aikuisuus sosiaalityössä*. Teoksessa A. Jokinen & K. Juhila (toim.) *Sosiaalityö aikuisten parissa*. Tampere: Vastapaino, 82–108.
- Jolanki, O. (2020) *Sosiaaligerontologia ja vanhuuspolitiikan suuntaviivoja ennen ja nyt*. Pääkirjoitus. *Gerontologia* 1/2020.
- Julkunen, R. (2008) *Ikä ideana ja tutkimuskohteena*. Teoksessa A. Suomi & S. Hakonen (toim.) *Kuluerästä voimavaraksi. Sosiokulttuurinen puheenvuoro ikääntymiskysymyksiin*. Jyväskylä: P-S Kustannus, 15–30.
- Kannasoja, S. & Ruonakangas, S. (2023) *Julkisen sektorin sosiaalityöntekijät rakenteellisen sosiaalityön toteuttajina*. Teoksessa K. Närhi, S. Kannasoja, T. Kokkonen, N. Rantamäki & S. Ruonakangas (toim.) *Rakenteellisen sosiaalityön tila ja tulevaisuus Suomessa*. SoPhi 154. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 94–105.
- Kangasniemi, M., Utriainen, K., Ahonen, S-M., Pietilä, A-M., Jääskeläinen, P. & Liikanen, E. (2013) *Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsennettyyn tietoon*. *Hoitotiede* 2013, 25 (4), 291–301.

- Kaplan, D. & Berkman, B. (2011) Dementia care: A Global concern and social work challenge. *International Social Work* 54(3) 361–373. Saatavilla DOI:10.1177/0020872810396255, luettu 16.2.2024.
- Karppinen, K & Bonnor, M. (2024) Isän huono hoiva. YLE. Saatavilla <https://yle.fi/a/74-20065731>, luettu 16.2.2024.
- Kehusmaa, S., Alastalo, H., Marjeta, N. & Mielikäinen, L. (2018) Asiakasohjaus päättää tulevaisuudessa iäkkään palveluista – työntekijöiden koulutusta pitää lisätä. *Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tutkimuksesta tiiviisti* 37. Saatavilla <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-217-8>, luettu 24.4.2023.
- Kehusmaa, S. & Erhola, K. (2018) Kotihoito omaishoidon tukipalveluna. *Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. Tutkimuksesta tiiviisti* 1. Saatavilla <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-998-9>, luettu 23.4.2023.
- Kemppainen, T. & Ojaniemi, P. (2012) Tieto ja vaikuttavuuden arviointi käytännön sosiaalityössä. Teoksessa Anneli Pohjola, Tarja Kemppainen & Sanna Väyrynen (toim.) *Sosiaalityön vaikuttavuus*. Rovaniemi: Lapland University Press, 43-64.
- *Kinni, R-L. 2014. Gerontologinen sosiaalityö ja ihmisten työstäminen. Kategorisointia sairaalan moniammatillisessa työssä. Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto.
- *Kinni, R.-L., Rossi, E., Zechner, M., Tiilikainen, E., Seppänen, M., Skaffari, P., Soukiala, T., Ruotsalainen, S., Peiponen, J., Pietilä, I., Niemi, M., & Korpelainen, A. (2023). Gerontologisen sosiaalityön osaamista tarvitaan - tuloksia GERIT-hankkeesta. *Gerontologia*, 37(3), 281–288.
- Kinni, R-L. & Tiilikainen, E. (2024) Complex needs and ethical dilemmas – Care managers processing older clients to gerontological social work. *International Journal of Social Welfare*. Early View. Saatavilla DOI: 10.1111/ijsw.12656, luettu 7.4.2024.
- Kiteley, R. & Stogdon, C. (2014) *Literature Reviews in Social Work*. SAGE Publications. Saatavilla <https://doi.org/10.4135/9781473957756>, luettu 14.4.2023.
- Kivelä, S-L (2012) *Hyviä vuosia. Arvokas ja turvallinen ikääntyminen*. Helsinki: Kirjapaja.
- Koenig, T. L., Jung, H. L., Fields, N. & MacMillan, K. (2011) The Role of the Gerontological Social Worker in Assisted Living. *Journal of Gerontological Social Work* 54:5, 494-510. Saatavilla <https://doi.org/10.1080/01634372.2011.576424>, luettu 14.4.2024.
- Kokko, K. & Heimonen, S. (2022) Mielen hyvinvointi ja positiivinen mielenterveys. Teoksessa T. Rantanen, K. Kokko, S. Sipilä & A. Viljanen (toim.) *Gerontologia*. 5. uudistettu painos. Helsinki: Duodecim, 298–305.

- Koskinen, S. (2007) Gerontologisen sosiaalityön muotoutuminen: Kansainvälisiä ja kansallisia kehityslinjoja. Teoksessa Marjaana Seppänen, Antti Karisto & Teppo Kröger (toim.) Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä. Jyväskylä: PS-kustannus 19–32.
- Krokkfors, Y. (2012) Näkemyksiä ja kokemuksia gerontologisesta sosiaalityöstä sairaalassa. Teoksessa M. Strömberg-Jakka & T. Karttunen (toim.) Sosiaalityön haasteet. Tukea ammattilaisten arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus, 174–194.
- Kröger, T., Karisto, A. & Seppänen M. (2007) Sosiaalityö vanhuuden edessä. Teoksessa Marjaana Seppänen, Antti Karisto & Teppo Kröger (toim.) Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä. Jyväskylä: PS-kustannus 7–15.
- Kuronen, T. (2015) Hoivapommin purkajat. Helsinki: Gaudeamus.
- Kusmaul, N., Wladkowski, S., Hageman, S., Gibson, A. Mauldin, R. Greenfield, J. & Fields, N. (2019) Turning Doctoral Students into Faculty in Gerontological Social Work: The AGESW Experience. Journal of Gerontological Social Work 2019, Vol. 62, No.8, 828–845. Saatavilla <https://doi.org/10.1080/01634372.2019.1686097>, luettu 15.4.2024.
- *Kuusisto, E, Ekqvist, E & Kalliomaa-Puha, L. 2021. Erityistä tukea tarvitsevat päihteitä ongelmallisesti käyttävät asiakkaat sosiaalityöntekijöiden tulkinnoissa. Yhteiskuntapolitiikka 86 (2021):4, 419–430.
- Kuuskoski, R. (2023) Kommentti: Alzheimer-potilasta ei saa kohdella miten vain. Iltasanomat. Saatavilla <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000009975833.html>, luettu 16.2.2024.
- Laaksonen, M., Kuusisto-Niemi, S. & Saranto, K. (2010) Sosiaalityön tiedonhallinnan tutkimus – kirjallisuuskatsaus tutkimusmetodina. Finnish Journal of eHealth and eWelfare 2010; 2(1), 26–32.
- Laatusuositus aktiivisen ja toimintakykyisen ikääntymisen ja kestävien palvelujen turvaamiseksi 2024–2027. Sosiaali- ja terveysministeriö, Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy, Suomen Kuntaliitto. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2024:4. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2020–2023. Tavoitteena ikäystävällinen Suomi. Sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen Kuntaliitto. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2020:29. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5457-1>. Viitattu 9.4.2023.
- Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2017–2019. Sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen Kuntaliitto. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2017:6. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3960-8>. Viitattu 22.1.2023.
- Laki hyvinvointialueesta 611/2021.

- Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta ja iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista 980/2012.
- Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta ja iäkkäiden sosiaalipalveluista annetun lain muuttamisesta 1346/2016.
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021.
- Liikanen, H-L., Kaisla, S. & Viljaranta, L. (2007) Gerontologisen sosiaalityön pioneerit kentällä. SOCCAN ja Heikki Waris -intituutin julkaisusarja nro 12, 2007.
- Mois, G. & Fortuna, K. (2020) Visioning the Future of Gerontological Digital Social Work., *Journal of Gerontological Social Work*, 63:5, 412-427. Saatavilla <https://doi.org/10.1080/01634372.2020.1772436>, luettu 15.4.2024.
- Niela-Vilén, H. & Hamari, L. (2016) Kirjallisuuskatsauksen vaiheet. Teoksessa M. Stolt, A. Axelin & R. Suhonen (toim.) Kirjallisuuskatsaukset hoitotieteessä. Turun Yliopisto. Hoitotieteen laitoksen julkaisuja tutkimuksia ja raportteja Sarja A73. 2. korjattu painos, 23–34.
- *Niemi, M., & Pietilä, I. 2023. Perhesuhteiden diskursiivinen rakentuminen gerontologisen sosiaalityön asiakkaiden asiakirjoissa. *Gerontologia*, 37(3), 247–263.
- Niemi, M., Soukiala, T., Rossi, E., Hirvonen, J., Ruotsalainen, S., Korpelainen, A., Kinni, R-L., Skaffari, P., Pietilä, I., Tiilikainen, E., Zechner, M., Seppänen, M. (2021) Gerontologinen sosiaalityö erityisen tuen tarpeisiin vastaamassa. *Gerontologia* 2/2021, 204–209. Saatavilla <https://doi.org/10.23989/gerontologia.107922>, luettu 30.3.2023.
- Niemistö, V. (2019) "Illan kiisselit kasvoilla vielä aamulla" -vanhustenhuollon tila ollut tapetilla jo pitkään, silti esille nousee yhtä todella vakavia epäkohtia. Kaleva. Saatavilla: <https://www.kaleva.fi/illan-kiisselit-kasvoilla-viela-aamulla-vanhustenh/1671494>, luettu 16.2.2024.
- Paasio, P. (2014) Näyttöön perustuva sosiaalityön käytäntö – järjestelmällinen katsaus vuosina 2010-2012 julkaistuista tutkimuksista. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Ammatillinen lisensiaatintutkimus.
- Peiponen, J., Tiilikainen, E. & Kinni, R-L. (2023). Pyörivää kehää ja pallottelua : Tuen tarpeisiin vastaamisen haasteet ikääntyneiden asiakas- ja palveluohjauksessa. *Focus Localis*, 51(2), 26-42. Saatavilla <https://journal.fi/focuslocalis/article/view/122968>, luettu 7.4.2024.
- Peters, M., Marnie, C., Tricco, A., Pollock, D., Munn, Z., Alexander, L., McInerney, P., Godfrey, C. & Khalil, H. (2020) Updated methodological guidance for the conduct of scoping reviews. *JBI Evidence Synthesis* 18(10):p 2119-2126, October 2020. Saatavilla DOI: 10.11124/JBIES-20-00167, luettu 30.3.2023.

- Piirainen, E. (2024) Hyvinvointialueilla on alle kolme vuotta aikaa rempata talous kuntoon. Yle. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20074642>, luettu 13.3.2024.
- Pohjola, A., Kemppainen, T. & Väyrynen, S. (toim.) (2012) Sosiaalityön vaikuttavuus. Rovaniemi: Lapland University Press.
- Pollock, D.; Peters, M. Khalil, H. McInerney, P., Alexander, L., Tricco, A., Evans, C., de Moraes, É., Godfrey, C., Pieper, D., Saran, A., Stern, C. & Munn, Z. (2023) Recommendations for the extraction, analysis, and presentation of results in scoping reviews. JBI Evidence Synthesis 21(3):p 520-532, March 2023. Saatavilla DOI: 10.11124/JBIES-22-00123, luettu 20.10.2023.
- Pudas-Tähkä, S-M. & Axelin, A. (2007) Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen aiheen rajaaminen, hakutermit ja abstraktien arviointi. Teoksessa K. Johansson, A. Axelin, M. Stolt & R-L. Ääri (toim.) Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Turun yliopisto. Hoitotieteen laitoksen julkaisuja, Tutkimuksia ja raportteja, Sarja A51. Digipaino - Turun yliopisto, 46-57.
- Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019. Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31. Helsinki.
- Ranta, E. (2020) Suomen vanhustenhoidon tilasta rajua raportti: ”Tämä järjestelmä tekee itselleen nämä potilaat, joita se tarvitsee”. Taloussanomien. Saatavilla: <https://www.is.fi/taloussanomien/art-2000006641314.html>. luettu 13.3.2024.
- Rautavuori, L. & Kammonen, T. (2024) Suomesta katoamassa yli sata terveysasemaa – katso oman alueesi tilanne. Yle. Saatavilla <https://yle.fi/a/74-20077808>, luettu 13.3.2024.
- Ray, M., Milne, A., Beech, C., Phillips, J. E., Richards, S., Sullivan, M. P., Tanner, D. & Lloyd, L. (2015) Gerontological Social Work: Reflections on its Role, Purpose and Value Get access Arrow. The British Journal of Social Work, Volume 45, Issue 4, June 2015, 1296–1312. Saatavilla doi:10.1093/bjsw/bct195, luettu 15.3.2023.
- Ray, M. & Phillips, J. (2012) Social Work with Older People. 5. painos. Palgrave Macmillan.
- Richardson, V. & Barusch, A. (2006) Gerontological Practice for the Twenty-first Century. A Social Work Perspective. Columbia University Press.
- Rissanen, P., Parhiala, K., Hetemaa, T., Kekkonen, R., Knape, N., Risanpää, H., Rintala, E., Sihvo, S., Suomela, T. & Kannisto, R. (2020) Tiedosta arviointiin. Tavoitteena paremmat palvelut. Sosiaali- ja terveyspalvelut Suomessa 2018. Päätöksenteon tueksi 2/2020. Asiantuntija-arvio. THL. Saatavilla <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-474-5>, luettu 23.4.2023.
- *Rissanen, S & Ylinen, S. 2014. Elderly poverty: risks and experiences – a literature re-view. w, Nordic Social Work Research, 4:2, s. 144-157.

- *Rossi, E. 2021. Osista muodostuva kokonaisuus – kuvaus gerontologisesta sosiaalityöstä, sen käytännöistä ja niiden tutkimisesta. Väitöskirja. Lapin yliopisto: Rovaniemi.
- Rossi, E., Zechner, M., Tiilikainen, E., Pietilä, I., Seppänen, M., Kinni, R-L., Skaffari, P., Ruotsalainen, S., Soukiala, T., Hirvonen, J., Niemi, M. & Korpelainen A. (2022) Gerontologinen sosiaalityö etsii paikkaansa muuttuvassa palvelujärjestelmässä. *Yhteiskuntapolitiikka* 87 (2022): 5–6, 579–584. Saatavilla https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/145549/YP2205-6_Rossiym.pdf?sequence=1&isAllowed=y, luettu 11.2.2023.
- Räsänen, R (2018) Hyvää elämänlaatua ikääntyneille. Käytännönläheistä tietoa vanhusten hoito- ja palvelutyöhön. Jyväskylä: Riitta Räsänen.
- Salonen, K. (2007a) Ammattitaito ja kompetenssi gerontologisessa sosiaalityössä. Teoksessa Marjaana Seppänen, Antti Karisto & Teppo Kröger (toim.) *Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä*. Jyväskylä: PS-kustannus, 53–68.
- Salonen, K. (2007b) Haastava sosiaalinen vanhustyössä - avopalvelutyöntekijöiden näkemyksiä kotona asuvien vanhusten sosiaalisesta olomuotoisuudesta. *Turun ammattikorkeakoulun tutkimuksia* 26. Turku: Turun ammattikorkeakoulu
- Schroepfer, T., Berg-Weger, M. & Morano, C. (2019) Training the Next Generation of Gerontological Social Worker Scholars. *Journal of Gerontological Social Work* 2019, vol. 62, no. 8, 823–827. Saatavilla <https://doi.org/10.1080/01634372.2019.1663461>, luettu 16.2.2024.
- Seppälä, K & Hyvönen, E. (2014) *Asiasanaston muuttaminen ontologiaksi. Yleinen suomalainen ontologia esimerkkinä FinnONTO-hankkeen mallista. Raportteja ja selvityksiä* 3 / 2014. Helsinki: Kansalliskirjasto. Saatavilla <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-9883-3>, luettu 14.4.2023.
- Seppänen, M. (2006) Gerontologinen sosiaalityö. Katsaus lähtökohtiin, nykytilaan ja tulevaisuuteen. Helsinki: Yliopistopaino.
- Seppänen, M. (2017) Gerontologinen sosiaalityö. Teoksessa A. Kananoja, M. Lähteinen & P. Marjamäki (2017) *Sosiaalityön käsikirja*. 4., uudistettu laitos. Helsinki: Tietosanoma , 255–266.
- Seppänen, M., Karisto, A. & Kröger, T. (toim.) (2007) *Vanhuus ja sosiaalityö: sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Seppänen, M. & Koskinen, S. (2022) Gerontologinen sosiaalityö. Teoksessa T. Rantanen, K. Kokko, S. Sipilä & A. Viljanen (toim.) *Gerontologia*. 5. uudistettu painos. Helsinki: Duodecim, 449–457.
- Snyder, H. (2019) Literature review as a research methodology: An overview and guidelines. *Journal of Business Research* 104 (2019), 333–339. Saatavilla <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.07.039>, luettu 27.5.2023.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.

- *Soukiala, T. 2023. Sosiaalityöntekijöiden työlleen asettamat tavoitteet gerontologisessa sosiaalityössä. *Gerontologia*, 37(3), 264–280.
- Soukiala, T. (2015) Sosiaalisen asiantuntijuus gerontologisessa sosiaalityössä. *Gerontologia* 3/2015, 173–180.
- Suhonen, R., Axelin, A. & Stolt, M. (2016) Erilaiset kirjallisuuskatsaukset. Teoksessa M. Stolt, A. Axelin, R. Suhonen (toim.) *Kirjallisuuskatsaukset hoitotieteessä*. Turun Yliopisto. Hoitotieteen laitoksen julkaisuja tutkimuksia ja raportteja Sarja A73. 2. korjattu painos, 7–22.
- Suomi, A & Hakonen, S. (toim.) (2008) *Kuluerästä voimavaraksi. Sosiokulttuurinen puheenvuoro ikääntymiskysymyksiin*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Swinford, E., Galugia, N. & Morrow-Howell, N. (2020) Applying Gerontological Social Work Perspectives to the Coronavirus Pandemic. *Journal of gerontological social work* 2020, VOL 63, NOS 6–7, 513–523. Saatavilla <https://doi.org/10.1080/01634372.2020.1766628>, luettu 16.2.2024.
- Teater, B. & Chonody, J. (2020) How Do Older Adults Define Successful Aging? A Scoping Review. *The International Journal of Aging and Human Development* 2020, Vol. 91(4) 599–625. Saatavilla DOI: 10.1177/0091415019871207, luettu 7.4.2024.
- Tenkanen, R. (2007) Sosiaalityö ja kotona asuvien vanhusten ongelmat. Teoksessa Marjaana Seppänen, Antti Karisto & Teppo Kröger (toim.) *Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä*. Jyväskylä: PS-kustannus, 181–192.
- Tietäväinen, S (2003) Yksilöllisyys ja sosiaalinen vanhustyössä – vaihtoehto medikalisaatiolle? Pirkanmaan ammattikorkeakoulun julkaisusarja A. Tutkimukset ja selvitykset. Nro 6. Tampere.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. Uudistettu laitos.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2023) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje. Tutkimuseettisen neuvottekunnan julkaisuja 2/2023. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Saatavilla https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf, luettu 15.3.2024.
- *Vesa, E, Orjasniemi, T & Skaffari, P. 2017. Ikääntyvien päihdeongelmaisten naisten tuen tarpeet ja kotiin jalkautuvan päihdetyön mallin kehittäminen. *Gerontologia* 31(1), 23–37.
- Victor, C. (2010) The Demography of Ageing. Teoksessa Dannefer & C. Phillipson (2010) *The SAGE Handbook of Social Gerontology*. Lontoo: SAGE Publications, 61–74.

Vilkkä, H (2023) Kirjallisuuskatsaus metodina, opinnäytetyön osana ja tekstilajina.
Helsinki: Art House.

*Ylinen, S. 2008. Gerontologinen sosiaalityö: tiedonmuodostus ja asiantuntijuus.
Väitöskirja. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 155.

Ylinen, S. & Rissanen, S. (2007) Tiedonmuodostus gerontologisessa sosiaalityössä.
Teoksessa Marjaana Seppänen, Antti Karisto & Teppo Kröger (toim.) Vanhuus
ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä. Jyväskylä: PS-
kustannus, 33–52.

*Ylinen, S, Valokivi, H, Rissanen, S & Kalliomaa-Puha, L. Itsemurhariskissä olevan
ikäihmisen kanssa työskentelyssä vaaditut taidot sosiaalityössä: katsaus
kansainväliseen tutkimukseen. 2019. Gerontologia 33(4), 155–169.

LIITTEET

LIITE 1 KATSAUSMATRIISI

Tietokanta	Hakulauseke	Hakutulokset	Otsikon perusteella valitut	Abstraktin perusteella valitut	Koko tekstin perusteella valitut
JYKDOK, kotimaiset artikkelit	(Kaikki hakukentät:(vanhus* OR vanhukset OR vanhuus OR ikääntyn* OR ikäihmi* OR seniori* OR iäkkä* OR gerontologi* OR geriatri*) AND (sosiaalipalvelu* OR sosiaalihuol* OR sosiaalityö* OR sosiaalityöntekij* OR vanhussosiaalityö))) aikarajaus 2005-2023, kielirajaus suomi ja englanti, julkaisutyypin rajaus Lehti/artikkeli, kirja, lehti/artikkeli, opinnäyte, väitöskirja, lissensiaatintyö, teksti, muu, tutkimusjulkaisu Sisältyy kokonaisuuteen Tiedelehdet ja julkaisuarkistoaineistot	144	22	9	2
JYKDOK, kotimaiset artikkelit	((("older adult" OR "older adults" OR "older adulthood" OR elderly OR "older people" OR senior OR gerontolog* OR geriatric) AND ("social services" OR "social care" OR "social casework" OR "social work" OR "social welfare" OR "social worker" OR "social workers" OR "gerontological social work") AND (Finland OR Finnish)) kielirajaus suomi ja englanti, julkaisutyypin rajaus Lehti/artikkeli, kirja, lehti/artikkeli, opinnäyte, väitöskirja, lissensiaatintyö, teksti, muu, tutkimusjulkaisu Sisältyy kokonaisuuteen Tiedelehdet ja julkaisuarkistoaineistot	17	3 (duplikaatteja)	-	-
JYKDOK, kirjat, lehdet, tietokannat	(Kaikki hakukentät:(vanhus* OR vanhukset OR vanhuus OR ikääntyn* OR ikäihmi* OR seniori* OR iäkkä* OR gerontologi* OR geriatri*) AND (sosiaalipalvelu* OR sosiaalihuol* OR sosiaalityö* OR sosiaalityöntekij* OR vanhussosiaalityö OR "gerontologinen sosiaalityö")) aikarajaus 2005-2023, kielirajaus suomi ja	87	8	5	2

	englanti, julkaisutyyppirajaus: väitöskirja, lisensiaatintyö				
Social Services Abstracts (ProQuest)	noft(("older adult" OR "older adults" OR "older adulthood" OR elderly OR "older people" OR senior OR gerontolog* OR geriatric) AND ("social services" OR "social care" OR "social casework" OR "social work" OR "social welfare" OR "social worker" OR "social workers" OR "gerontological social work") AND (Finland OR Finnish)) AND la.exact("English" OR "Finnish") AND PEER(yes) AND pd(2005 -2023) date 2005-2023	97	8	5	2
PsycINFO (Ebsco)	((("older adult" OR "older adults" OR "older adulthood" OR elderly OR "older people" OR senior OR gerontolog* OR geriatric) AND ("social services" OR "social care" OR "social casework" OR "social work" OR "social welfare" OR "social worker" OR "social workers" OR "gerontological social work") AND (Finland OR Finnish)) aikarajaus 2005-2023, kielirajaus suomi ja englanti, ei-hakukenttien kohdistusta, vertaisarvioitu	129	7	2	0
Julkari	(vanhussosiaalityö OR "gerontologinen sosiaalityö") AND dc.date.issued:[2005 TO 2023] AND dc.language.iso:(fin OR en)	13	6	5	1
Manuaalinen haku	Sosnet-väitöskirjaluettelo, GERIT-hankkeen julkaisuluettelo ja valittujen tutkimusten lähdeluetteloiden läpikäyminen	-	8	6	4
yhteensä		487	59 (3 duplikaattia)	33	11